

รายงานการวิจัย

ท้องถิ่นอีสานจากทัศนะของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสในพุทธศตวรรษที่ 25
E-SAN Local from French Explorer's point of views, 19th Century

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

2561

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีงบประมาณ 2560)

รายงานการวิจัย

ท้องถิ่นอีสานจากทัศนะของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสในพุทธศตวรรษที่ 25
E-SAN Local from French Explorer's point of views, 19th Century

นัชชา อุ่เงิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

2561

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีงบประมาณ 2560)

หัวข้อวิจัย ท้องถิ่นอีสานจากทัศนะของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสในพุทธศตวรรษที่ 25
ผู้ดำเนินการวิจัย นัชชา อุ้งเงิน
หน่วยงาน สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ปี พ.ศ. 2561

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นคว้าเรื่องราวสภาพท้องถิ่นอีสานจากรายงานการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจที่เข้ามาสำรวจดินแดนอีสานในช่วง พ.ศ. 2401-พ.ศ. 2446 ข้อมูลของนักสำรวจเปรียบเสมือนการสร้างสรรค์ความรู้เกี่ยวกับดินแดนอีสาน อาทิ วิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา สภาพสังคม จารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรม เศรษฐกิจและการค้า การปกครอง สถาปัตยกรรมศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามว่า นักสำรวจเหล่านี้มีทัศนะต่อท้องถิ่นอีสานในด้านต่าง ๆ เหล่านี้อย่างไร ท้องถิ่นอีสานที่มีเคยปรากฏในเอกสารทางราชการของสยามในช่วงนั้นเป็นอย่างไร ทั้งหมดนี้คือรายละเอียดสำคัญที่แม้แต่เอกสารทางฝ่ายสยามเองนั้นยังมีปรากฏ ซึ่งข้อมูลหลัก (Primary Sources) ที่ได้มานั้นเป็นรายงานการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่เกี่ยวข้อง 6 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 อองรี มูโอด (Henri Mouhot) พ.ศ. 2401-พ.ศ. 2404, กลุ่มที่ 2 คณะสำรวจใหญ่ภายใต้การนำของดูดาร์ต เดอ ลาเกร (Dudart de Lagree) และฟรองซิส การ์นิเยร์ (Francis Garnier) พ.ศ. 2409-พ.ศ. 2411, กลุ่มที่ 3 ฟรองซัวร์ จูลส์ ฮาร์มานด์ (Francois Jules Harmand) พ.ศ. 2420, กลุ่มที่ 4 คณะสำรวจภายใต้การนำของออกุสต์ ปาวี (August Pavie) พ.ศ. 2422-พ.ศ. 2439, กลุ่มที่ 5 พอล เนอิส (Paul Neis) พ.ศ. 2425 และกลุ่มที่ 6 เอเจียน แอมอนิเย (Etienne Aymonier) พ.ศ. 2425-พ.ศ. 2440 กำหนดขอบเขตการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2401 (ช่วงเวลาแห่งการสำรวจ พ.ศ. 2401-พ.ศ. 2440) จนถึงการทำสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ร.ศ. 122 (พ.ศ. 2446) ซึ่งในระยะเวลาดังกล่าวตรงกับสมัยรัตนโกสินทร์ คาบเกี่ยวระหว่างช่วงรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ซึ่งเส้นทางที่กลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสได้ทำการสำรวจนั้นมีหลายแห่ง แต่ ณ ที่นี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาพื้นที่อีสาน ผู้วิจัยจำกัดเอกสารหลักที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเป็นรายงานการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศส 6 กลุ่มที่มีการบันทึกเกี่ยวกับดินแดนอีสานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้กรอบแนวคิดอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) ของปีเตอร์ เบิร์ก และแจน สเตตส์ (Burke and Stets) เพื่อช่วยในการทำความเข้าใจสภาพท้องถิ่นอีสานอย่างมีทิศทางและเป็นระบบ ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยนั้นพบว่ารายงานการสำรวจเป็นการแสดงภาพเชิงลึกของสภาพท้องถิ่นอีสาน ที่หาไม่ได้จากเอกสารทางราชการของไทย อันเป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กับการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของ “ท้องถิ่นอีสาน”

มากขึ้น ผ่านช่วงเวลาที่ผ่านมาซึ่งยังมีได้กลายเป็น “กำแพง” ทางธรรมชาติที่กั้นขวางผู้คนทั้งสองฝั่ง
แม่น้ำโขงออกจากกันภายใต้ความปรารถนาของความเป็น “รัฐชาติ” ที่กลุ่มชนชั้นปกครองได้สร้างขึ้นภายหลัง พ.ศ.
2436 เป็นต้นมาจวบจนปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

Research Title	E-SAN Local from French Explorer's point of views,19th Century
Researcher	Nutcha Uongoen
Organization	Social Studies Faculty of Education Rajabhat Mahasarakham University.
Year	2018

ABSTRACT

The aim of this study was to examine the viewpoints from six groups of the French expedition, who had recorded the histories of I-san from the 25th Buddhist era, starting from 1858 (period of exploration: 1858-1897)

These expeditions consisted of (1) Henri Mouhot during 1858-1861, (2) a huge expedition led by Dudart de Lagree and Francis Garnier during 1866-1868, (3) Francois Jules Harmand in 1877, (4) an expedition led by August Pavie during 1879-1896, (5) Paul Neis in 1882, and (6) Etienne Aymonier during 1882-1897.

The findings revealed that : According to the French expeditions, I-san was not solemnly governed by Siam. These explorers had created new bodies of knowledge, and also provided consistent information regardless of the periods of exploration they did. That is, they viewed I-san as a valuable land though they were far behind form western countries.

This research uses the Social Identity concept of Burke and Stets to help in the study of the local northeast direction in a systematic and systematic manner. The results of the research found that the survey report shows an in-depth image of the Isan local area. Which is not from Thai government documents Which opens the world of vision for the study of stories "Isan Local"

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี ได้รับความช่วยเหลือจากคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ซึ่งผู้ทำวิจัยได้รับแนวทางในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้และประสบการณ์อย่างกว้างขวางในการทำวิจัยชิ้นนี้ โดยได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

คุณงามความดีอันพึงมี ขอมอบแต่บิดา มารดา ครู-อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

นัชชา อุ่เงิน

2561

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1	
บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตการวิจัย	2
ข้อจำกัด	2
สมมติฐานการวิจัย	2
คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย/(นิยามศัพท์เฉพาะ)	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2	
แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย	14
บทที่ 3	
วิธีดำเนินการวิจัย	15
บทที่ 4	
ผลการวิจัย	18
“ทัศนะ” ของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่มีต่อท้องถิ่นอีสานช่วงพุทธศตวรรษที่ 25	18
สภาพวิถีชีวิต	20
ความเชื่อ	32
ศาสนาและศาสนสถาน	35
สภาพบ้านเมือง	38
สภาพภูมิศาสตร์และสภาพอากาศ	41
จารีต/ขนบธรรมเนียมประเพณี	45
ศิลปวัฒนธรรม/สถาปัตยกรรม	50
เศรษฐกิจ/การค้า	51
การคมนาคม	54
ทรัพยากร	59
การเมืองการปกครอง	63

บทที่ 5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	69
	สรุปผลการวิจัย	69
	อภิปรายผล	69
	ข้อเสนอแนะ	70
	บรรณานุกรม	71
	ประวัติผู้วิจัย	73

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
4.1	ผู้คนที่อาศัยตามบริเวณหุบเขาแถบลุ่มแม่น้ำโขง..... 21
4.2	ชาวลาว (Laotian)..... 23
4.3	ผู้หญิงชั้นสูงชาวลาว..... 25
4.4	ผู้หญิงชาวลาว..... 26
4.5	บ้านเรือนของชาวลาว..... 28
4.6	ผู้หญิงต้องรับหน้าที่ชาวข้าวสำหรับมือแรกของวัน..... 29
4.7	การทอผ้าเป็นอาชีพของชาวลาว..... 29
4.8	อาวุธและเครื่องมือของชาวลาว..... 31
4.9	ต้นไม้ที่เชื่อว่ามีผีสิงเทวดาอาศัยอยู่..... 34
4.10	ด้านหนึ่งของพระธาตุพนม..... 37
4.11	กระท่อมของชาวลาวที่ยากจน..... 39
4.12	พิธีกรรมทางศาสนาเนื่องในวาระเฉลิมฉลองการแต่งตั้งผู้ปกครองของเมืองอุบล 40
4.13	ภูมิทัศน์ของแม่น้ำโขง เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2410..... 43
4.14	ตลอดเส้นทางเดินไปสู่ท้องทุ่ง ณ เมืองหนองคาย ในช่วงที่มีงานเฉลิมฉลอง..... 46
4.15	แม่น้ำโขงในช่วงเวลาแห่งการระบาดของอหิวาตกโรค..... 49
4.16	ขบวนสินค้าของชาวญวน..... 52
4.17	เงินตราของชาวลาว..... 54
4.18	เกวียนที่ใช้เทียมด้วยวัว..... 55
4.19	เกวียน..... 56
4.20	เรือของชาวญไท..... 57
4.21	การลงทัณฑ์ด้วยหวาย..... 58
4.22	โคลงข้างป่าขณะกำลังเล่นน้ำที่แม่น้ำ..... 60
4.23	สภาพภายในป่าระหว่างเมืองหนองคายและเมืองปากลาย..... 60
4.24	อุปกรณ์จับปลา..... 62

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ฝรั่งเศสมีบทบาทอย่างมากต่อการล่าอาณานิคมในแถบดินแดนอีสาน ดังนั้นกระแสการล่าอาณานิคม จึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งส่งผลให้เกิดการออกสำรวจเพื่อสนับสนุนนโยบายการล่าอาณานิคม คือ “นักสำรวจชาวฝรั่งเศส”

จากการศึกษารายงานการสำรวจและบันทึกที่เกี่ยวข้องปรากฏว่า มีนักสำรวจชาวฝรั่งเศสเข้ามาสำรวจยังดินแดนแถบนี้ คาบเกี่ยวในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 บทบาทของชาวตะวันตกที่มีต่อท้องถิ่นแดนไกลอย่างดินแดนท้องถิ่นอีสานนั้น กลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสได้ออกสำรวจบันทึกภาพและทำแผนที่ควบคู่ไปกับสถานการณ์ความผันผวนทางการเมืองในดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำโขงที่กำลังคุกรุ่นระหว่างสยามกับฝรั่งเศสในการพยายามอ้างอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน ซึ่งในรายงานการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาในดินแดนอีสานช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 นั้น ได้แสดงภาพวิถีชีวิตผู้คนในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ของกลุ่มคน ความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรม สถานที่ต่าง ๆ ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงสภาพภูมิประเทศและเขตแดนของดินแดนอีสานที่พวกเขาเหล่านี้มีเคยเข้ามาสัมผัสและเคยเข้าใจมาก่อน โดยข้อมูลดังกล่าวมิได้ปรากฏในเอกสารทางราชการของสยาม เนื่องจากที่ผ่านมาเอกสารทางราชการของสยามมีความพยายามที่จะสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้กับดินแดนเหล่านี้ ดังนั้นการบันทึกประวัติศาสตร์เกี่ยวกับดินแดนอีสานและลาวของรัฐสยามจึงจำกัดแต่เพียงเรื่องราวของชนชั้นปกครองและระบบการเมืองการปกครองแบบที่ผูกขาดเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์กรุงเทพฯ มาโดยตลอด โดยมีได้ให้ความสำคัญกับเรื่องราวของท้องถิ่นอีสาน

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงทำการค้นคว้าเรื่องราวสภาพท้องถิ่นอีสานจากรายงานการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจที่เข้ามาสำรวจดินแดนอีสานในช่วง พ.ศ. 2401-พ.ศ. 2446 ข้อมูลของนักสำรวจเปรียบเสมือนการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับดินแดนอีสาน อาทิ วิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา สภาพสังคม จารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรม เศรษฐกิจและการค้า การปกครอง สภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามว่า นักสำรวจเหล่านี้มีทัศนคติต่อท้องถิ่นอีสานในด้านต่าง ๆ เหล่านี้อย่างไร ท้องถิ่นอีสานที่มีเคยปรากฏในเอกสารทางราชการของสยามในช่วงนั้นเป็นอย่างไร ทั้งหมดนี้คือรายละเอียดสำคัญที่แม้แต่เอกสารทางฝ่ายสยามเองนั้นยังมีปรากฏ ซึ่งข้อมูลหลัก (Primary Sources) ที่ได้มานั้นเป็นรายงานการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่เกี่ยวข้อง 6 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 อองรี มูโอดต์ (Henri Mouhot) พ.ศ. 2401-พ.ศ. 2404, กลุ่มที่ 2 คณะสำรวจใหญ่ภายใต้การนำของดูอาร์ต เดอ ลาเกร (Dudart de Lagree) และฟรองซิส การ์นิเยร์ (Francis Garnier)

พ.ศ. 2409-พ.ศ. 2411, กลุ่มที่ 3 ฟรองซัวร์ จูลส์ ฮาร์มานด์ (Francois Jules Harmand) พ.ศ. 2420, กลุ่มที่ 4 คณะสำรวจภายใต้การนำของออกุสต์ ปาวี (August Pavie) พ.ศ. 2422-พ.ศ. 2439, กลุ่มที่ 5 พอล เนอส์ (Paul Neis) พ.ศ. 2425 และกลุ่มที่ 6 เอเจียน แอมอนิเย (Etienne Aymonier) พ.ศ. 2425-พ.ศ. 2440

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพท้องถิ่นอีสานผ่านทัศนะของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสระหว่าง พ.ศ. 2401-พ.ศ. 2446
2. ศึกษาบริบทของท้องถิ่นอีสานในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงกรณีพิพาทระหว่างสยามและฝรั่งเศสระหว่าง พ.ศ. 2401-พ.ศ. 2446

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ กำหนดขอบเขตการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2401 (ช่วงเวลาแห่งการสำรวจ พ.ศ. 2401-พ.ศ. 2440) จนถึงการทำสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ร.ศ. 122 (พ.ศ. 2446) ซึ่งในระยะเวลาดังกล่าวตรงกับสมัยรัตนโกสินทร์ คาบเกี่ยวระหว่างช่วงรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ซึ่งเส้นทางที่กลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสได้ทำการสำรวจนั้นมีหลายแห่ง แต่ ณ ที่นี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาพื้นที่อีสาน ผู้วิจัยจำกัดเอกสารหลักที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเป็นรายงานการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศส 6 กลุ่มที่มีการบันทึกเกี่ยวกับดินแดนอีสานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 คือ กลุ่มที่ 1 อองรี มูโฮต์ (Henri Mouhot) พ.ศ. 2401-พ.ศ. 2404, กลุ่มที่ 2 คณะสำรวจใหญ่ภายใต้การนำของดูดาร์ต เดอ ลาเกร (Dudart de Lagree) และฟรองซิส การ์นิเยร์ (Francis Garnier) พ.ศ. 2409-พ.ศ. 2411, กลุ่มที่ 3 ฟรองซัวร์ จูลส์ ฮาร์มานด์ (Francois Jules Harmand) พ.ศ. 2420, กลุ่มที่ 4 คณะสำรวจภายใต้การนำของออกุสต์ ปาวี (August Pavie) พ.ศ. 2422-พ.ศ. 2439, กลุ่มที่ 5 พอล เนอส์ (Paul Neis) พ.ศ. 2425 และกลุ่มที่ 6 เอเจียน แอมอนิเย (Etienne Aymonier) พ.ศ. 2425-พ.ศ. 2440

สมมุติฐานการวิจัย

สมมุติฐานที่ได้ตั้งไว้ รายงานการสำรวจเป็นการแสดงภาพเชิงลึกของสภาพท้องถิ่นอีสาน ที่หาไม่ได้จากเอกสารทางราชการของไทย อันเป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กับการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของ “ท้องถิ่นอีสาน” มากขึ้น ผ่านช่วงเวลาที่ผ่านมาซึ่งยังมีได้กลายเป็น “กำแพง” ทางธรรมชาติที่กั้นขวางผู้คนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงออกจากกันภายใต้นิยามของความเป็น “รัฐชาติ” ที่กลุ่มชนชั้นปกครองได้สร้างขึ้นภายหลัง พ.ศ. 2436 เป็นต้นมาจวบจนปัจจุบัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ท้องถิ่นอีสาน (E-SAN Local) หมายถึง ดินแดนและผู้คนทางด้านฝั่งขวาของแม่น้ำโขง

ทัศนนะ (Point of views) หมายถึง มุมมอง

นักสำรวจชาวฝรั่งเศส (French Explorer) หมายถึง กลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาสำรวจ
ดินแดนอีสานในช่วง พ.ศ. 2401-พ.ศ. 2446

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

งานวิจัยชิ้นนี้แสดงภาพเชิงลึกของสภาพท้องถิ่นอีสาน ที่หาไม่ได้จากเอกสารทางราชการของไทย เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กับการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของ “ท้องถิ่นอีสาน” มากขึ้น ผ่านช่วงเวลาที่ผ่านมาซึ่งยังมีได้กลายเป็น “กำแพง” ทางธรรมชาติที่กั้นขวางผู้คนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงออกจากกันภายใต้านิยามของความเป็น “รัฐชาติ” ที่กลุ่มชนชั้นปกครองได้สร้างขึ้นภายหลัง พ.ศ. 2436 เป็นต้นมาจวบจนปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับผู้คนในดินแดนอีสานและลาว เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง ที่มีกลุ่มนักวิชาการสนใจศึกษาเป็นอย่างมาก และมีการใช้หลักฐานที่ค่อนข้างหลากหลายเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล แต่งานศึกษาเกี่ยวกับทัศนของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่มีต่อท้องถิ่นอีสานในพุทธศตวรรษที่ 25 ผู้วิจัยพบว่า มีเพียงงานบางส่วนเท่านั้นที่ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาดังกล่าว สามารถแบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นอีสานในพุทธศตวรรษที่ 25
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนักสำรวจชาวฝรั่งเศสในพุทธศตวรรษที่ 25

1. เอกสารและ

2. เอกสารและ

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นอีสานในพุทธศตวรรษที่ 25

หนังสือประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขปของเดวิด เค. ้วยอาจ กล่าวถึงรูปแบบการปฏิรูประบบการจัดการและควบคุมดินแดนอีสานของรัฐบาลว่า ส่วนหนึ่งเป็นเหตุมาจากการก่อตัวของลัทธิอาณานิคมฝรั่งเศสในบริเวณแถบลุ่มน้ำโขง (เดวิด เค. ้วยอาจ, 2556) งานแนวคิดท้องถิ่นภาคอีสานนิยมในประเทศไทยของชาร์ล เอฟ. คายส์ กล่าวถึงผลจากการควบคุมอำนาจของรัฐบาลสยามในขณะที่ดินแดนอีสานกำลังก่อตัว อันส่งผลให้เกิดการแสวงหาอัตลักษณ์ทางการเมืองและการเกิดแนวคิดท้องถิ่นภาคอีสานนิยมในปัจจุบัน (ชาร์ล เอฟ. คายส์, 2552)

งานวิจัยเรื่องการเมืองสองฝั่งโขงของดาร์เร็น เมตตาริกานนท์ ได้กล่าวถึงการปกครองหัวเมืองอีสานของสยาม ว่าด้วยการใช้ความขัดแย้งระหว่างหัวเมืองในดินแดนอีสานและลาวให้เกิดประโยชน์กับกรุงเทพฯ เพื่อป้องกันมิให้เมืองใดเมืองหนึ่งมีความเข้มแข็งมากเกินไปจนยากต่อการควบคุม โดยกล่าวรวมถึงการควบคุมระบบไพร่ (ดาร์เร็น เมตตาริกานนท์, 2546) ซึ่งพบในงานวิทยานิพนธ์เรื่องความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่และผลกระทบต่อสังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวของอัญชลี สุสายัณห์ ที่ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่ ลักษณะโดยทั่วไปของการควบคุมกำลังคนตั้งแต่เมื่อแรกตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ ความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2347-พ.ศ.2411) ระบบไพร่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-พ.ศ. 2448) จนถึงผลกระทบต่อสังคมไทยช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (อัญชลี สุสายัณห์, 2524) วิทยานิพนธ์เรื่องความสำคัญของเมืองนครราชสีมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-พ.ศ. 2453) ของพวงไข่มุก คุณารัตนพฤกษ์ กล่าวถึงบทบาทความสำคัญของเมืองนครราชสีมา ตั้งแต่เมื่อแรกเข้ามา

เป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยามในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยชี้ให้เห็นถึงอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองของเมืองนครราชสีมาที่มีต่อหัวเมืองอื่น ๆ ในดินแดนอีสาน ที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองนครราชสีมาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นหัวเมืองเอกที่มีอำนาจปกครองดูแลหัวเมืองในดินแดนอีสานเรื่อยมา จนกระทั่งเกิดการปฏิรูปการปกครองในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (พวงไข่มุก คุณารัตนพฤกษ์, 2521) งานวิจัยการปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสาน พ.ศ. 2436-พ.ศ. 2453 ของไพฑูริย์ มีกุล กล่าวถึงการปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสาน ในช่วงปี พ.ศ. 2436-พ.ศ. 2453 ช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งสยามอยู่ในช่วงวิกฤตการณ์ล่าอาณานิคม โดยเฉพาะจากทางด้านฝรั่งเศส จึงเป็นเหตุให้สยามเกิดการปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสานครั้งใหญ่ เพื่ออ้างสิทธิและเพื่อควบคุมดูแลหัวเมืองต่าง ๆ ในดินแดนอีสานได้อย่างทั่วถึงยิ่งขึ้น (ไพฑูริย์ มีกุล, 2515) ซึ่งรายละเอียดการศึกษาจะสอดคล้องกับงานวิจัยการปฏิรูปการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวของบัญชา แก้วเกตุทอง ที่กล่าวถึงพระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ที่ปฏิรูประบบการปกครองในดินแดนอีสานให้มีความเชื่อมโยงกับส่วนกลาง เพื่อสะดวกแก่การดูแลและควบคุม (บัญชา แก้วเกตุทอง, 2522) และวิทยานิพนธ์เรื่องท้องถิ่นในการรับรู้ของชนชั้นนำไทยช่วงสมัยปฏิรูปการปกครองของพิชิต พิทักษ์ ที่ได้อธิบายการปกครองดินแดนต่าง ๆ ที่นำไปสู่การปฏิรูปการปกครอง พ.ศ. 2435 ซึ่งได้อธิบายคาบเกี่ยวในส่วนของดินแดนอีสานว่า หัวเมืองต่าง ๆ ที่เคยปกครองแบบอิสระ ถูกกระบวนการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางในการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 อันนำไปสู่การวางสยามในแบบรัฐสมัยใหม่ (พิชิต พิทักษ์, 2540) นอกจากนี้ยังมีวิทยานิพนธ์เรื่อง การปฏิรูปการปกครองและความขัดแย้งกับฝรั่งเศสในมณฑลอุดร พ.ศ. 2436-พ.ศ. 2453 ของอรพรรณ นพดารา (อรพรรณ นพดารา, 2519) วิทยานิพนธ์เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอีสานจากนโยบายของรัฐบาลระหว่างปี พ.ศ. 2434-พ.ศ. 2475 ของอุทัยทิศ บุญชู (อุทัยทิศ บุญชู, 2536) งานวิจัยเรื่องความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอีสาน พ.ศ. 2325-พ.ศ. 2500 ของปิยะฉัตร ปิตะวรรณ (ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ, 2528) วิทยานิพนธ์เรื่องความสำคัญของกบฏหัวเมืองอีสาน พ.ศ. 2325-พ.ศ. 2445 ของนงลักษณ์ ลีศิริ (นงลักษณ์ ลีศิริ, 2524) โดยกลุ่มวิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่กล่าวมานี้ ได้อธิบายภาพการเมืองการปกครองของสยามที่มีต่อดินแดนอีสาน ครอบคลุมช่วงเวลาการล่าอาณานิคมและแสดงภาพแบบกว้าง ๆ รวมทั้งอธิบายการดำเนินนโยบาย รวมถึงมาตรการต่าง ๆ ของสยามที่ส่งผลทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในท้องถิ่นของดินแดนอีสาน ซึ่งกลุ่มงานเหล่านี้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับดินแดนอีสานภายใต้ขอบเขตประวัติศาสตร์จากส่วนกลางเป็นหลัก

รายงานการวิจัยประวัติศาสตร์อีสาน พ.ศ. 2322-พ.ศ. 2488 ของสุวิทย์ ธีรศาสตร์ ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในดินแดนอีสาน แสดงภาพความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางในฐานะผู้ปกครองกับผู้คนในดินแดนอีสานที่มีหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ในฐานะเชลยสงครามที่ถูกกวาดต้อนเข้ามา

โดยมีข้อมูลที่เชื่อมโยงผู้คนในดินแดนอีสานกับลาว ซึ่งตัวงานวิจัยจะเน้นไปที่รูปแบบการปกครองของสยามที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในดินแดนอีสาน (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2549) นอกจากนี้ในด้านความเชื่อมโยงกันของผู้คนในดินแดนอีสานและลาว ได้ปรากฏในงานประเพณีโบราณไทยอีสานของปรีชา พิณทอง ที่อธิบายความเชื่อมโยงผ่านประเพณี ซึ่งพบว่าประเพณีของผู้คนในดินแดนลาวมีความสอดคล้องและใกล้เคียงกับประเพณีของผู้คนในดินแดนอีสาน รวมถึงตัวอักษรธรรมและพื้นฐานทางวรรณคดีท้องถิ่นในดินแดนอีสานก็เป็นเรื่องเดียวกันกับดินแดนลาว เนื่องจากภูมิหลังทางชาติพันธุ์ของคนอีสานส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาว (ปรีชา พิณทอง, 2534) นอกจากนี้มีหนังสือปลั่งลาวชาวอีสานมาจากไหนของสุจิตต์ วงษ์เทศ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2549) และวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของสังคมอีสานด้านต่าง ๆ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25 ของประนุช ทรัพย์สาร ที่มีความสอดคล้องกัน (ประนุช ทรัพย์สาร, 2551)

ในส่วนของบันทึกชาวต่างชาติที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐสยามที่แสดงภาพดินแดนอีสานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 อาทิ บันทึกการสำรวจและบุกเบิกในแดนสยามของพระวิภาคภูวดล หรือเจมส์ ฟิตซรอย แมคคาร์ธี (James Fitzroy McCarthy) เจ้ากรมแผนที่คนแรกชาวอังกฤษ ผู้เริ่มงานสำรวจและทำแผนที่ตามหลักวิชาการแบบยุโรปขึ้นในสยามตามพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ภายในตัวบันทึกได้ให้ความสำคัญเรื่องเขตแดนและการเมืองระหว่างสยามกับฝรั่งเศส รวมถึงความสำคัญของดินแดนอีสานในช่วงนี้ที่สะท้อนให้เห็นได้จากการว่าจ้างของรัฐบาลสยาม ให้มีนักสำรวจออกสำรวจดินแดนเพื่อทำแผนที่เขตแดนสยาม มีการส่งเจ้าหน้าที่ไปทำแผนที่ครั้งแรกในดินแดนอีสานในปี พ.ศ. 2426 และในปี พ.ศ. 2428 การทำแผนที่ครั้งนี้จึงสำเร็จ และได้พิมพ์แผนที่ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2431 คือ แผนที่สยาม-แมคคาร์ธีฉบับแรก (2431/1888) แต่อย่างไรก็ตาม กลับพบว่าแผนที่ฉบับนี้ยังมีได้สมบูรณ์นัก เนื่องจากขาดรายชื่อเมืองที่ตั้งอยู่ตามแนวชายแดนเป็นจำนวนมาก (พระวิภาคภูวดล, 2533)

หนังสือเรื่องนิทานโบราณคดี พระราชานิพนธ์ในสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ ที่รวบรวมขึ้นจากการเล่าเรื่องต่าง ๆ ที่ได้ไปพบเห็นขณะออกตรวจราชการในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยระหว่าง พ.ศ. 2435-พ.ศ. 2457 กล่าวถึงการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ที่พบในภาคอีสานว่ามีอยู่สองกลุ่มคือ พวกไทและพวกข่า นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์เกี่ยวกับกลุ่มชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในบริเวณแถบอีสานว่าพวกกะว้าหรือละเวเป็นลาวเจ้าของถิ่นเดิมทางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และพวกข่าน่าจะเป็นลาวเจ้าของถิ่นเดิมทางลุ่มแม่น้ำโขง (สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ, 2547)

นอกจากนี้ยังมีงานพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสานของหม่อมราชวงศ์อมรวิจิตร (ปฐม คเนจร) ได้บันทึกและเรียบเรียงเรื่องราวขึ้นในปี พ.ศ. 2443 เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติการตั้งเมืองต่าง ๆ ในดินแดนอีสานตั้งแต่ครั้งโบราณกาลจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ชวงเกิดกรณีพิพาทเรื่องปัญหาเขตแดนในหัวเมืองอีสานกับจักรวรรดินิยมฝรั่งเศส (ปฐม คเนจร, 2539) ซึ่งพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสานของหม่อมราชวงศ์อมรวิจิตร (ปฐม คเนจร) นี้

ในเวลาต่อมาได้มีอิทธิพลต่องานเขียนและเรียบเรียงด้านประวัติศาสตร์ดินแดนอีสานของเดิม วิชาคยพจนกิจ ในป พ.ศ. 2499 ซึ่งงานเขียนของเดิมให้ข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของภาคอีสานอย่างละเอียด ที่นักประวัติศาสตร์รุ่นหลังต้องมีการนำมาศึกษาและอ้างอิง (เดิม วิชาคยพจนกิจ, 2542) อาทิ วิทยานิพนธ์เรื่องมณฑล อีสานและความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ของอุราลักษณ์ สิทธิบุตร ที่ศึกษาความสำคัญของมณฑลอีสานที่มีต่อประวัติศาสตร์ไทย (อุราลักษณ์ สิทธิบุตร, 2526) และวิทยานิพนธ์เรื่องประวัติศาสตร์นิพนธ์อีสานของอรธ นันทจักร์ ที่ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีการจดบันทึกประวัติศาสตร์หัวเมืองอีสาน และศึกษายุคแรกเริ่มของการปรากฏแนวความคิดเรื่องตำนานและพงศาวดารในประวัติศาสตร์อีสานตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นต้น (อรธ นันทจักร์, 2529)

ด้านการรับรู้เกี่ยวกับดินแดนอีสานผ่านงานเขียน พบในวิทยานิพนธ์เรื่องการรับรู้เรื่องอีสานจากงานเขียนของชนชั้นนำของสยามในสมัยรัชกาลที่ 5 ของอริชย์ วรรณชาติ ที่อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและความรู้เรื่องดินแดนอีสานของชนชั้นนำสยามที่เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ซึ่งความรู้เรื่องดินแดนอีสานของชนชั้นนำสยามที่ถูกสร้างขึ้นนี้ ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยตอบสนองปัญหาการไร้ซึ่งความรู้เกี่ยวกับดินแดนอีสานของชนชั้นนำสยาม รวมถึงการใช้เป็นข้อมูลในการเข้าควบคุมจัดการกับผู้คนและพื้นที่ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของตนให้ดำเนินไปตามความต้องการ (อริชย์ วรรณชาติ, 2554)

เห็นได้ว่าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดินแดนอีสานดังที่กล่าวมา ยังมีได้ปรากฏงานเขียนที่ศึกษาเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นอีสานโดยตรงในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 ด้วยการให้ “ทัศนะ” ที่ต่างออกไป โดยมิได้ผูกขาดกับการสร้างประวัติศาสตร์ของราชสำนักสยามส่วนกลาง

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนักสำรวจชาวฝรั่งเศสในพุทธศตวรรษที่ 25 จากการรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนักสำรวจชาวฝรั่งเศสในพุทธศตวรรษที่ 25 พบว่า มีการศึกษาและวิจัยมากพอสมควร อาทิ หนังสือเรื่องเมืองไทยในสายตาของนักเดินทางชาวฝรั่งเศสของพินิจ รัตนกุล ที่ทำการรวบรวมภาพวาดสถานที่ ผู้คน ธรรมชาติ ที่เกี่ยวกับสยามจากบันทึกของนักสำรวจ ชาวฝรั่งเศสในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 โดยเนื้อหาจากบันทึกของนักสำรวจจะแสดงเรื่องราวทั่วไปของสยาม ซึ่งบันทึกของนักสำรวจที่นำมาใช้พบว่า มีการคัดเลือกบันทึกของกลุ่มนักสำรวจบางส่วนที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักอยู่แล้วมาใช้ในงาน ทำให้ข้อมูลจากนักสำรวจคนอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสยามในช่วงเวลานี้ขาดหายไป ข้อมูลจึงมิได้ครอบคลุมและชัดเจน (พินิจ รัตนกุล, 2534) นอกจากนี้มีหนังสือสยามประเทศในมุมมอง ของฝรั่งเศสของชุมพล รักงาม แสดงมุมมองของชาวฝรั่งเศสที่ได้สัมผัสกับชาวสยามในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 โดยศึกษาและแปลจากหนังสือ La Petite Revue และ L' Illustration มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ และขนบธรรมเนียมประเพณีของสยาม

ก่อนจะมีการปฏิรูปการปกครองครั้งใหญ่ช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 รวมถึงความขัดแย้งระหว่างสยามกับฝรั่งเศส จนถึงสภาพแวดล้อม ทางสังคมและเศรษฐกิจของสยามในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 ด้วยการใช้นุ้มองจากกลุ่มนักเขียนและ รวบรวมข้อเขียนของคอลัมนิสต์ชาวฝรั่งเศส ซึ่งเป็นผลงานร่วมสมัยในขณะนั้น (ชุมพล ามรัง, 2555) งานทั้ง 2 เล่มที่กล่าวไป เห็นได้ว่ามิได้เจาะจงที่จะศึกษารายละเอียดเชิงลึกเกี่ยวกับดินแดนอีสานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 ผ่านทัศนะของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่เกี่ยวข้องต่อเหตุการณ์สำคัญระหว่างสยามกับฝรั่งเศส ณ ช่วงเวลานั้นแต่อย่างใด

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มงานที่ใช้รายงานการสำรวจของนักสำรวจชาวฝรั่งเศส ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 มาเป็นเอกสารหลักในการค้นคว้าวิจัย อาทิ วิทยานิพนธ์เรื่องสังคมไทยและชาวสยามในสมัยรัชกาลที่ 4 ในทัศนะขององรี มูโอด ของวราภรณ์ ก. ศรีสุวรรณ ได้แสดงภาพลักษณะของสังคมสยามและชาวสยามใน สมัยรัชกาลที่ 4 จากบันทึกรายงานการสำรวจขององรี มูโอด ด้วยการวิเคราะห์ ทัศนคติขององรี มูโอด และนำมาเปรียบเทียบกับเอกสารที่เกี่ยวข้องกับฝรั่งเศสและเอกสารของไทย (วราภรณ์ ก. ศรีสุวรรณ, 2545) บทความเรื่อง ฟรองซิส การ์นิเยร์กับเมืองอุบลราชธานี ของสุธิดา ตันเลิศ แสดงโลกทัศน์ของการ์นิเยร์ต่อเมือง อุบลราชธานี ที่สะท้อนภาพเมืองอุบลราชธานีในอดีต และนำไปสู่การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสำรวจ ในปัจจุบัน (สุธิดา ตันเลิศ, 2555) ซึ่งจากเอกสารและงานการศึกษาวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น ยังมีปรากฏ เรื่องใดที่ศึกษาทัศนะของนักสำรวจชาวฝรั่งเศส ในช่วงเวลาแห่งความเปลี่ยนแปลงจากกรณีพิพาทระหว่าง สยามกับฝรั่งเศสในพุทธศตวรรษที่ 25 ดังนั้นการศึกษา “ทัศนะ” ของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสใน พุทธศตวรรษที่ 25 จึงสามารถศึกษา และทำความเข้าใจได้จากรายงานการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจ ชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาสำรวจดินแดนเหล่านี้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25

จากการสำรวจรายงานการเดินทางนักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่เกี่ยวกับดินแดนอีสานและลาวในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 พบว่ามี “ทัศนะ” ที่ปรากฏในบันทึกและรายงานการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่เกี่ยวข้อง 6 กลุ่มที่มีการบันทึกเกี่ยวกับดินแดนอีสานและลาว ดังนี้ กลุ่มที่ 1 รายงานการเดินทางสำรวจของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสนามว่า องรี มูโอด (Henri Mouhot) Travel in Siam, Cambodia, Laos and Annam Vol. 1 - Travelogue. (Henri Mouhot, 2009) และ Travel in Siam, Cambodia, Laos and Annam Vol. 2 - Natural History Observations (Henri Mouhot, 2009) ในช่วงปี พ.ศ. 2401-พ.ศ. 2404 ช่วงเวลาการสำรวจตรงกับช่วงรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 มูโอดเป็นนักสำรวจชาวฝรั่งเศสรุ่นแรก ๆ ที่เข้ามามีบทบาทในการบุกเบิกการสำรวจดินแดนแถบนี้ แม่น้ำโขงที่รวมถึงดินแดนอีสานและลาว สำรวจด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคม และธรรมชาติวิทยา ด้วยตนเองในภูมิภาคอิน

โตจีนโดยมิได้รับการอุปถัมภ์การสำรวจจากรัฐบาลฝรั่งเศส มูโอดทำการสำรวจดินแดนอีสานและลาวผานที่ราบสูงโคราช ชัยภูมิ ไปจนถึงเมืองปากกลาย แล้วยังไปจนถึงหลวงพระบาง และเสียชีวิตลงที่เมืองหลวงพระบาง ในรายงานการสำรวจของมูโอดได้บันทึก เกี่ยวกับวิถีชีวิตผู้คนในดินแดนอีสานและลาว ตลอดเส้นทางที่ทำการสำรวจผ่าน ทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน การเลี้ยงชีพ ความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรม ทัศนคติของมูโอดที่พบ ในรายงานการเดินทางสำรวจเกี่ยวกับดินแดนอีสานนั้น มูโอดมองว่า อีสานและลาว คือกลุ่มเดียวกัน และดินแดนอีสาน คือ ส่วนหนึ่ง (Sub-unit) ของดินแดนลาว และขณะกำลังสำรวจบริเวณแถบดงพญาไฟ มูโอดได้บันทึกว่า กำลังอยู่บริเวณจุดเชื่อมต่อระหว่างดินแดนลาวกับสยาม ซึ่งมีเพียงแนวปากกันเท่านั้น (Henri Mouhot, 2009, p. 316) แสดงให้เห็นว่าการรับรู้ของผู้คนในสมัยนั้นมองว่า รัฐสยาม คือพื้นที่บริเวณ แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ถัดจากเขตสระบุรีขึ้นมาทางดินแดนอีสาน คือถิ่นของชาวลาวและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การปกครองของสยาม ซึ่งจากผลงานการสำรวจของมูโอด ได้ก่อให้เกิดคุณูปการต่อการสำรวจภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อรัฐบาลฝรั่งเศส จึงมีการผลักดันให้กลุ่มนักสำรวจ ชาวฝรั่งเศสรุ่นต่อมาออกสำรวจดินแดนแถบนี้ตามรอยของมูโอด

กลุ่มที่ 2

รายงานการเดินทางสำรวจของคณะสำรวจใหญ่ภายใต้การอุปถัมภ์จากรัฐบาลฝรั่งเศส (The Mekong River expedition) พ.ศ. 2409-พ.ศ. 2411 ช่วงเวลาการสำรวจตรงกับช่วงสมัยของรัชกาลที่ 4 คณะสำรวจออกสำรวจภายใต้การนำของดูดาร์ต เดอ ลาเกร (Dudart de Lagree) นายทหารเรือ และฟรองซิส การ์นิเยร์ (Francis Garnier) นายทหารและนักทำแผนที่ คณะสำรวจประกอบด้วยคลอวิส ทอเรล (Clovis Thorel) แพทย์และนักพฤกษศาสตร์, หลุยส์ เดอลาพอร์ต (Louis Delaporte) นักวาดภาพและนักประติมากรรม, หลุยส์ เดอ การเน (Louis de carne) นักการเมือง รายงานการสำรวจพบว่ามี 5 เล่ม คือ รายงานการเดินทางสำรวจเล่มที่ 1 Travels in Cambodia and Part of Laos : The Mekong Exploration Commission Report 1866-1868 – Volume 1 แสดงภาพการเดินทางในดินแดนเขมร และบางส่วนในดินแดนลาว บริเวณลุ่มแม่น้ำโขง หนึ่งในการเดินทางที่สำคัญที่สุดในภูมิภาคอินโดจีน คือ การสำรวจเส้นทางการค้า เพื่อแสวงหาความมั่งคั่ง ของทรัพยากรใหม่ ๆ จัดทำแผนที่จากการสำรวจ และสิ้นสุดการสำรวจที่เมืองหลวงพระบาง ในขณะที่ วัตถุประสงค์เดิมที่จะตรวจสอบให้แน่ใจว่าแม่น้ำโขงสามารถใช้เป็นเส้นทางการค้าระหว่างยูนนานและบริเวณ สามเหลี่ยมทองคำ ก็ได้ประสบความสำเร็จดังที่คาดไว้ นอกจากนี้รายงานการสำรวจยังแสดงข้อมูล ทางการเมืองเศรษฐกิจ และสังคม อันทรงคุณค่าต่อฝรั่งเศสในการประเมินการขยายอาณานิคมในอินโดจีน โดยแผนที่ฉบับใหม่ของอินโดจีนจากการสำรวจรวมอยู่ในรายงานการสำรวจเล่มนี้ (Francis Garnier, 1996) รายงานการเดินทางสำรวจเล่มที่ 2 Further Travels on Laos and Yunnan : The Mekong Exploration Commission 1866-1868 – Volume 2 แสดงภาพการเดินทางสำรวจใน

ดินแดนลาวตอนบน ยูนนาน และรายงานการสำรวจเกี่ยวกับการจลาจลของชาวมุสลิมในตอนใต้ของจีน คณะสำรวจพยายามที่จะระบุเส้นทางการค้าในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง (Francis Garnier, 1996) รายงานการสำรวจเล่มที่ 3 A pictorial Journey on the Old Mekong : Cambodia, Laos And Yunnan Basin : The Mekong Exploration Commission 1866-1868 – Volume 3 แสดงภาพการสำรวจเส้นทางการค้าของฝรั่งเศส การเดินทางสำรวจมีเพียงแต่รวบรวมความข้อมูลใหม่ ๆ และจัดทำแผนที่ขึ้น ยังสร้างองค์ความรู้จากมุมมองของผู้คนในท้องถิ่นผ่านทางภาพวาดที่ได้บันทึกเอาไว้จากการพบเห็นในการออกสำรวจ พร้อมกับแผนที่ที่แสดงภาพบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ผ่านลาวตอนบน และยูนนาน (Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006) รายงานการสำรวจเล่มที่ 4 Agriculture and Ethnobotany of the Mekong Basin : The Mekong Exploration Commission 1866-1868 – Volume 4 แสดงรายละเอียดการออกสำรวจเชิงวิทยาศาสตร์ และพฤกษศาสตร์ ด้านการเกษตร พืชสวน ป่าไม้ สีย้อม โรงงาน สิ่งทอ พืชสมุนไพร และพืชเศรษฐกิจหลักในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ดินแดนลาว เขมร และญวน (Clovis Thorel, 2001) รายงานการสำรวจเล่มที่ 5 Travels on the Mekong Cambodia, Laos and Yunnan แสดงภาพการสำรวจบริเวณแม่น้ำโขงอย่างเป็นทางการ เพื่อตอบสนองความคาดหวังทางด้านเส้นทางการค้า และช่องทางที่จะสร้างอิทธิพลทางการเมืองของฝรั่งเศสในอินโดจีน พร้อมกับแสดงภาพผู้คน ทรัพยากรโดยรอบ โดยการใช้ประวัติศาสตร์ของพื้นที่เพื่อวางกลุ่มเป้าหมายด้านอิทธิพลของฝรั่งเศส พร้อมกับศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านปัจจัยทางภูมิศาสตร์และปัจจัยทางการเมือง (Louis de Carne', 2000) นัก

สำรวจกลุ่มนี้ได้เดินทางสำรวจบริเวณแม่น้ำโขงในส่วนของดินแดนเขมร ลาว และยูนนาน ซึ่งในขณะที่ทำการสำรวจในดินแดนอีสานและลาวได้บันทึกถึงกลุ่มชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน การเลี้ยงชีพ ความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรม และระบบการปกครองในสังคม ในช่วงเวลานี้คณะสำรวจรับรู้ว่าสยามได้มีอิทธิพลด้านการปกครองอยู่เหนือลาวและเขมร ดังเช่นที่การนิยกรลาวไว้ว่า ดินแดนบริเวณแถบลุ่มแม่น้ำโขงอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม แต่ทางฝรั่งเศสก็ยังพบการต่อต้าน สยามอยู่บางในบริเวณนี้ ค้นพบตัวอย่างพรรณไม้ สัตว์ต่าง ๆ สภาพภูมิประเทศ จนถึงกลุ่มโบราณสถาน รายงานการสำรวจด้านชาติพันธุ์และมานุษยวิทยาเกี่ยวกับกลุ่มชนต่าง ๆ ในดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำโขง

กลุ่มที่ 3 รายงานการเดินทางสำรวจของฟรองซัวร์ จูลส์ ฮาร์มานด์ (Francois Jules Harmand) แพทย์นักสำรวจและนักการทูตชาวฝรั่งเศส หนึ่งในกลุ่มคนที่ดำเนินภารกิจการขยายตัวของฝรั่งเศส ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ออกปฏิบัติการสำรวจเชิงวิทยาศาสตร์ในดินแดนลาวและกลุ่มชาวเขาในแถบ อินโดจีนใน พ.ศ. 2420 ช่วงเวลาการสำรวจตรงกับช่วงรัชสมัยของรัชกาลที่ 5 เส้นทางการสำรวจ ผ่านบริเวณที่ราบสูงบอละเวนในลาว แม่น้ำบาสักในเขมร ไปจนถึงเมืองเว้ของญวน ผ่านบริเวณตอนกลาง ของดินแดนลาว ฮาร์มานด์มีความสนใจประวัติศาสตร์ธรรมชาติและกลุ่มชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ จึงบันทึกสิ่งที่เขาพบเห็นอย่าง

ละเอียดตลอดเส้นทางที่สำรวจผ่าน โดยเฉพาะในด้านวิถีชีวิตของผู้คน บ้านเรือน กลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนาและความเชื่อ โดยมีวัตถุประสงค์ของการสำรวจเพื่อหาเส้นทางจากแม่น้ำบาสักในเขมร เพื่อไปสู่เมืองเว้บนชายฝั่งของญวน (Francois Jules Harmand, 1997) กลุ่มที่ 4 รายงานการเดินทางสำรวจของคณะสำรวจภายใต้การนำของออกุสต์ ปาวี (Auguste Pavie) ที่ออกสำรวจในช่วงปี พ.ศ. 2422-พ.ศ. 2439 โดยได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลฝรั่งเศสให้ออกสำรวจใน ดินแดนลาว (หมายรวมทั้งฝั่งชายและฝั่งขวาของแม่น้ำโขง) เขมร ญวนและสยาม รายงานการเดินทางสำรวจ พบว่ามี 9 เล่ม สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มรายงานคณะกรรมการสำรวจแม่น้ำโขง พ.ศ. 2422-พ.ศ. 2438 (The Mekong Exploration Commission Report 1866-1868) และกลุ่มที่ 2 กลุ่มรายงานการสำรวจที่ครอบคลุมอยู่ในเครือข่ายภารกิจการสำรวจภายใต้การนำของปาวี (The Pavie Mission) ในปี พ.ศ. 2433 และ พ.ศ. 2437-พ.ศ. 2439 กลุ่มรายงานคณะกรรมการสำรวจแม่น้ำโขง พ.ศ. 2422-พ.ศ. 2438 (The Mekong Exploration Commission Report 1866-1868) ประกอบไปด้วย รายงานการเดินทางสำรวจเล่มที่ 1 Pavie Mission Exploration Work : Laos, Cambodia, Siam, Yunnan and Vietnam สำรวจบริเวณลุ่ม แม่น้ำโขงที่รวมถึงสยาม เขมร ชายแดนลาว (รวมถึงอีสาน) และพื้นที่ชายแดนแถบตั้งเกี่ย (ญวนตอนเหนือ) โดยทำการรวบรวมข้อมูล ทางประวัติศาสตร์และ ทรัพยากรธรรมชาติ (August Pavie, 1999) รายงานการเดินทางสำรวจเล่มที่ 2 Atlas of the Pavie Mission Laos, Cambodia, Siam, Yunnan, and Vietnam อธิบายการสำรวจที่เสร็จสิ้นแล้วในเขมรสยาม ลาว และญวน (August Pavie, 1999) รายงานการเดินทางสำรวจเล่มที่ 3 Travels Reports of the Pavie Mission มีข้อมูลครอบคลุมเกี่ยวกับลาว พื้นที่อยู่อาศัยของชาวพวน และสยาม กลุ่มชาวแม้วและชาวข่า และข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการรบที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา ระหว่างสยามกับฝรั่งเศส ในปี พ.ศ. 2436 (August Pavie, 2000) รายงานการเดินทางสำรวจเล่มที่ 4 Travels in Central Vietnam and Laos : the pavie mission Indochina papers 1879-1895 สำรวจบริเวณดินแดนลาวและอันนัม (ญวนตอนกลาง) การสำรวจได้ครอบคลุมไปถึงบริเวณพื้นที่ระหว่างหลวงพระบางและแม่น้ำจำปาสักที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำโขง เมืองวินห์กับเมืองเว้บนชายฝั่งของญวน การสำรวจได้แสดงรายละเอียดสภาพทางภูมิศาสตร์ อาทิ หุบเขาบริเวณแม่น้ำสายสำคัญที่มีเคยถูกค้นพบมาก่อน เมืองของชาวพวน และถิ่นที่อยู่ของชนเผ่าดั้งเดิมที่ เรียกว่า ชาวข่า ซึ่งครอบคลุมพื้นที่กรณีพิพาทระหว่างสยามกับอินโดจีนของฝรั่งเศส (Joseph de Malglaive & Armand Joseph Riviere, 2000) รายงานการเดินทางสำรวจเล่มที่ 5 Travels in Upper Laos and on the Borders of Yunnan and Burma ให้ภาพรวมของการสำรวจ ในบริเวณลาวตอนเหนือและ ชายแดนของลาวรวมถึงดินแดนอีสานแสดงภาพสังคม ผู้คน การค้าสภาพหมู่บ้านของชนเผ่าพื้นเมืองต่าง ๆ (Pierre Lefevre Pontalis, 1995) รายงานการเดินทางสำรวจเล่มที่ 6 Travels in Laos and Among the Tribes of South East Indochina ให้ภาพรวมของการสำรวจในดินแดนลาว กลุ่มอำนาจ

ท้องถิ่น วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ (Pierre Paul Cupet, 2000) รายงานการเดินทางสำรวจเล่มที่ 7 Mission Pavie Indo-Chine : 1879-1895 Geographie et voyages แสดงประเด็นทางการเมืองจนถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยาในปี พ.ศ. 2436 และเรื่องราวการต่อสู้ระหว่างทหารสยาม และฝรั่งเศส บริเวณแถบแม่น้ำโขงและพรมแดนของสยาม (August Pavie, 1999)

กลุ่มรายงานการสำรวจที่ครอบคลุมอยู่ในเครือข่ายภารกิจการสำรวจภายใต้การนำของปาวี (The Pavie Mission) ในปี พ.ศ. 2433 และ พ.ศ. 2437-พ.ศ. 2439 คือ รายงานการเดินทางสำรวจ Among the tribes of Southern Vietnam and Laos : 'wild' tribes and French Politics on the Siamese Border โดยปีแอร์ พอล คูเปต์ (Pierre Paul Cupet) หนึ่งในคณะสำรวจของปาวี ออกเดินทางสำรวจในปี พ.ศ. 2433 เน้นการสำรวจด้านการเมืองระหว่างอาณานิคมฝรั่งเศสกับสยาม ญวนและลาว พร้อม ๆ ไปด้วยศึกษากลุ่มชาติพันธุ์วรรณะและมานุษยวิทยาของชนพื้นเมืองตามเส้นทางที่ทำการสำรวจผ่าน แสดงสภาพวิถีชีวิตของกลุ่มคนในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง โดยเฉพาะดินแดนอีสานและลาวในด้านต่าง ๆ อย่างชัดเจนตลอดเส้นทางที่คณะสำรวจเดินทางผ่าน (Pierre Paul Cupet, 1998) และรายงานการเดินทางสำรวจ Travels in Laos : the fate of the Sip Song Pana and Muong Sing 1894-1896 โดยเอมีล เลอแฟบ (Emile Lefevre) หนึ่งในผู้มีชื่อเสียงของคณะสำรวจปาวี ออกเดินทางสำรวจในปี พ.ศ. 2437-พ.ศ. 2439 รายงานการสำรวจกล่าวถึงการรุกรานของฝรั่งเศสในอินโดจีน การแย่งชิงอาณานิคมระหว่างอังกฤษ กับฝรั่งเศส รวมไปถึงรายละเอียดเกี่ยวกับภูมิประเทศและหุบเขาที่อุดมสมบูรณ์ ของดินแดนลาวตอนบน แสดงสภาพวิถีชีวิตผู้คน ประเพณี การแต่งกาย และภาษาเฉพาะกลุ่ม การต่อสู้ระหว่างกลุ่มคนเพื่อแย่งดินแดน และเส้นทางการค้าตลอดเส้นทางที่สำรวจผ่าน (Emile Lefevre, 1995) เมื่อแรกสำรวจนั้น กลุ่มคณะสำรวจมองว่า ดินแดนอีสาน คือ ลาวฝั่งตะวันตก และดินแดนลาว (ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง) คือ ลาวฝั่งตะวันออกที่อยู่ภายใต้การปกครองของสยาม (August Pavie, 1999 p. 596-597) ก่อนที่ในเวลา ต่อมาจะเกิดวิกฤติการณ์ ร.ศ. 112 ระหว่างสยามกับฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2436 ที่ส่ง ผลทำให้สยามต้องเสียดินแดนทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงทั้งหมดให้แก่ฝรั่งเศส

กลุ่มที่ 5 รายงานการเดินทางสำรวจของพอล เนอส์ (Paul Neis) Travels in upper Laos and Siam : with an account of the Chinese Haw invasion and Puan resistance พ.ศ. 2425

เนอส์ออกเดินทางสำรวจตามเส้นทางลำน้ำโขงภายใต้การอุปถัมภ์ของรัฐมนตรีฝรั่งเศสบริเวณพื้นที่ชายแดนของอังกฤษ (พม่า) สยาม ลาว จีน ญวน โดยมีภารกิจสำรวจศึกษาเกี่ยวกับชนเผ่าท้องถิ่น สถาปัตยกรรมศาสตร์และเส้นทางคาราวานจากแม่น้ำโขงจนถึงอันนัมและตังเกี๋ย (ญวนตอนกลางและญวนตอนเหนือ) สำรวจสภาพภายในดินแดนลาวรวมถึงประเพณีท้องถิ่นในภาคกลางของลาว (หลวงพระบาง) สำรวจสยามบริเวณสามเหลี่ยมทองคำ และบริเวณชายแดนเขตพื้นที่ของอังกฤษ ซึ่งภายในรายงานการเดินทางสำรวจได้แสดงสภาพวิถีชีวิต

ของผู้คนระหว่างสองฝั่งโขงอย่างชัดเจนตลอดเส้นทางที่ทำการสำรวจผ่าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพรวมผลประโยชน์ให้กับทางรัฐบาลฝรั่งเศส ทักษะของเนอีสที่มีต่อดินแดนอีสานและลาวนั้น มองว่า ลาว (ดินแดนลาวในความเข้าใจของเนอีสนั้นหมายรวมถึงดินแดนอีสานด้วย) ตกเป็นประเทศราช ของสยามเพียงแค่นั้น (Paul Neis, 1997) กลุ่มที่ 6

รายงานการเดินทางสำรวจของเอเจียน แอมอนิเย (Etienne Aymonier) แอมอนิเยเป็นนักภาษาศาสตร์และนักสำรวจที่มีชื่อเสียง ผู้มีความสนใจศึกษาค้นคว้าในแถบอินโดจีน เป็นนักโบราณคดีคนแรก ๆ ที่ทำการสำรวจซากปรักหักพังของโบราณสถานในดินแดนเขมรอย่างเป็นระบบ ออกสำรวจในช่วงปี พ.ศ. 2425-พ.ศ. 2440 พบว่ามีรายงานการสำรวจ 2 เล่ม คือ บันทึกการเดินทางในลาว ภาคหนึ่ง พ.ศ.2438 (Voyage dans le Laos Tome Premier 1895) แปลโดย ทองสมุทรร โดเร และสมหมาย เปรมจิตต์ ออกสำรวจเชิงโบราณคดีหาโบราณสถานวัตถุโบราณและหลักศิลาจารึก ในดินแดนเขมร ลาวตอนใต้และอีสาน ช่วงปี พ.ศ. 2425-พ.ศ. 2426 เส้นทางสำรวจจะอยู่ใน บริเวณดินแดนอีสานปนสวนใหญ่ ซึ่งให้ข้อมูลที่ครอบคลุมด้านทรัพยากรธรรมชาติ สภาพภูมิประเทศ ประเพณีและวัฒนธรรม ประชากร การเลี้ยงชีพ การค้า ศาสนสถาน จนถึงเรื่องราวทั่วไปในดินแดน อีสานและลาว (เอเจียน แอมอนิเย, 2539)

อีกเล่มหนึ่งคือ บันทึกการเดินทางในลาวภาคสอง พ.ศ. 2440 (Voyage dans le Laos Tome Premier 1897) แปลโดย ทองสมุทรร โดเร และสมหมาย เปรมจิตต์ ว่าด้วยเรื่องราวต่าง ๆ ของกลุ่มเมือง ขนาดใหญ่ในบริเวณดินแดนอีสานตอนล่างของไทยเป็นส่วนใหญ่ อาทิ อุบล ศรีสะเกษ คุชัณ (คุชัณธ์) ยโสธร พินาย โคราช สุรินทร์ สังขะ รัตนบุรี ประโคนชัย ชัยภูมิ รวมถึงเรื่องราวของกลุ่มเมืองขนาดเล็กต่าง ๆ บันทึกเรื่องราวการเดินทางสำรวจเพิ่มเติมในดินแดนอีสานอย่างละเอียดในด้านเศรษฐกิจ สถานการณ์ ทางการเมืองสินค้าเกษตรและป่าไม้ค่าของสกุลเงินต่าง ๆ กลุ่มชาติพันธุ์ และภาษาของผู้คนความเชื่อ ด้านโศกลางและศาสนา รวมทั้งบันทึกรายละเอียดวิธีการเดินทางสัญจรในดินแดนอีสาน มิว่าจะเป็น ทั้งทางบกและทางน้ำในพื้นที่ที่ห่างไกล นอกจากนี้ยังมีคำอธิบายรายละเอียดของงานฝีมือในท้องถิ่นที่สำคัญ อาทิ การผลิตเกลือ การสานตะกร้า การตีเหล็ก การประกอบอาชีพนอกเหนือจากภาคเกษตรกรรม ที่หลากหลาย เป็นต้น (เอเจียน แอมอนิเย, 2541) เห็นได้ว่ารายงานการ

สำรวจทั้ง 2 เล่มของคณะสำรวจแอมอนิเย มีความละเอียด สะท้อน ภาพดินแดนอีสานและลาวในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี แต่ก็มีบางแห่ง “ทักษะ” ทางการเมือง โดยแสดงภาพภายในรายงานการสำรวจว่า อีสานและลาว คือ กลุ่มเดียวกัน มีความแตกต่างจากสยาม และผู้คนในดินแดนอีสานและลาวยังคงมีสำนึกในความเป็นลาวอยู่มาก ในด้านทักษะที่มีต่อสยามนั้น แอมอนิเยมองว่า ส่วนกลางของสยามได้พยายามเข้ามาแทรกแซงและจัดการปกครองในดินแดนอีสานและลาว เพราะต้องการขยายอำนาจรัฐ และกลืนกลายกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในดินแดนอีสานและลาวให้เป็นสยาม ทั้งหมด แอมอนิเยมองว่าสยามใช้แนวคิดรัฐใน

อุดมการณ์ของบรรพไท (Panthai) ในการขยายอำนาจ

ซึ่งจะครอบงำเผาไททั้งหมดในอินโดจีนต่อเนื่องจากเหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2436 ที่ฝรั่งเศสยึดดินแดนลาว ฝ
งซ้ายไปจากสยามโดยใช้แม่น้ำโขงปนเสนแบงอาณาเขต นอกจากนี้แอมอนิเยยังได้กล่าวโจมตี การทำงานของ
รัฐบาลฝรั่งเศสว่า มีความเฉื่อยชาเกินไป จนปล่อยให้สยามพยายามกลับเขามาครอบงำ ดินแดนลาวอีกครั้ง (เอ
เจียน แอมอนิเย, 2541, น. 113-114) อาจกล่าวได้ว่า การเข
ามาของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสดังที่กล่าวมานั้น ส่วนใหญ่จะเป็น การหาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับดินแดนแถบนี้
โดยนักสำรวจแต่ละกลุ่มมีการให้เหตุผลในการสำรวจแตกต่างกันออกไป
แต่เป้าหมายหลักนั้นมีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ เพื่อผลประโยชน์ของรัฐบาลฝรั่งเศส

กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้กรอบแนวคิดอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) ของปีเตอร์ เบิร์ก และแจน
สเทตส์ (Burke and Stets) เพื่อช่วยในการทำศึกษาสภาพท้องถิ่นอีสานอย่างมีทิศทางและเป็นระบบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาหลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) เป็นหลัก ได้แก่ ทศนะต่อห้องถิ่นอีสานจากรายงานการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศส และเนื่องจากข้อจำกัดทางด้านภาษาฝรั่งเศสของผู้วิจัย ทำให้จำเป็นต้องเลือกใช้รายงานการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศส 6 กลุ่ม ที่เป็นฉบับที่มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษและภาษาไทย คือ

รายงานการสำรวจกลุ่มที่ 1 อองรี มูโฮต์ (Henri Mouhot) พ.ศ. 2401-พ.ศ. 2404

Mouhot, Henri. (2009). Travel in Siam, Cambodia, Laos and Annam Volume 1 - Travelogue. Bangkok : White Lotus.

Mouhot, Henri. (2009). Travel in Siam, Cambodia, Laos and Annam Volume 2 - Natural History Observations. Bangkok : White Lotus.

รายงานการสำรวจกลุ่มที่ 2 คณะสำรวจใหญ่ภายใต้การนำของดูดาร์ต เดอ ลาเกร (Dudart de Lagree) และฟรองซิส การ์นิเยร์ (Francis Garnier) พ.ศ. 2409-พ.ศ. 2411

Garnier, Francis. (1996). Travels in Cambodia and Part of Laos : The Mekong Exploration Commission Report 1866-1868 – Volume 1. Bangkok : White Lotus.

Garnier, Francis. (1996). Further Travels on Laos and Yunnan : The Mekong Exploration Commission 1866-1868 – Volume 2. Bangkok : White Lotus.

Delaporte, Louis & Garnier, Francis. (2006). A pictorial Journey on the Old Mekong : Cambodia, Laos And Yunnan Basin : The Mekong Exploration Commission 1866-1868 – Volume 3. Bangkok : White Lotus.

Thorel, Louis. (2001). Agriculture and Ethnobotany of the Mekong Basin : The Mekong Exploration Commission 1866-1868 – Volume 4. Bangkok : White Lotus.

Carne', Louis de. (2000). Travels on the Mekong Cambodia, Laos and Yunnan. Bangkok : White Lotus.

รายงานการสำรวจกลุ่มที่ 3 ฟรองซัวร์ จูลส์ ฮาร์มานด์ (Francois Jules Harmand) พ.ศ. 2420

Harmand, Francois Jules. (1997). Laos and the Hilltribes of Indochina. Bangkok : White Lotus.

รายงานการสำรวจกลุ่มที่ 4 คณะสำรวจภายใต้การนำของอ็อกุสต์ ปาวี (August Pavie) พ.ศ. 2422-

พ.ศ. 2439

- Pavie, August. (1999). Pavie Mission Exploration Work : Laos, Cambodia, Siam, Yunnan and Vietnam Volume 1. Bangkok : White Lotus.
- Pavie, August. (1999). Atlas of the Pavie Mission Laos, Cambodia, Siam, Yunnan, and Vietnam Volume 2. Bangkok : White Lotus.
- Pavie, August. (2000). Travels Reports of the Pavie Mission : Vietnam, Laos, Yunnan and Siam Volume 3. Bangkok : White Lotus.
- Malglaive, Joseph de & Riviere, Armand Joseph. (2000). Travels in Central Vietnam and Laos : the pavie mission Indochina papers 1879-1895 Volume 4. Bangkok : White Lotus.
- Pontalis, Pierre Lefevre. (1995). Travels in Upper Laos and on the Borders of Yunnan and Burma Volume 5. Bangkok : White Lotus.
- Cupet, Pierre Paul. (2000). Travels in Laos and Among the Tribes of South East Indochina Volume 6. Bangkok : White Lotus.
- Pavie, August. (1999). Mission Pavie Indo-Chine : 1879-1895 Geographie et voyages Volume 7. Bangkok : White Lotus.
- Cupet, Pierre Paul. (1998). Among the tribes of Southern Vietnam and Laos : 'wild' tribes and French Politics on the Siamese Border (1891). Bangkok : White Lotus
- Lefevre, Emile. (1995). Travels in Laos : the fate of the Sip Song Pana and Muong Sing 1894-1896. Bangkok : White Lotus.
- รายงานการสำรวจกลุ่มที่ 5 พอล เนอส์ (Paul Neis) พ.ศ. 2425
- Neis, Paul. (1997). Travels in upper Laos and Siam : with an account of the Chinese Haw invasion and Puan resistance. Bangkok : White Lotus.
- รายงานการสำรวจกลุ่มที่ 6 เอเจียน แอมอนิเย (Etienne Aymonier) พ.ศ. 2425-พ.ศ.2440
- เอเจียน แอมอนิเย. (2539). บันทึกการเดินทางในลาวภาคหนึ่ง พ.ศ. 2438. แปลโดย ทองสมุทร โดเร และ สมหมาย เปรมจิตต์. เชียงใหม่ : โครงการผลิตเอกสารส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทบวงมหาวิทยาลัย
- เอเจียน แอมอนิเย. (2541). บันทึกการเดินทางในลาวภาคสอง พ.ศ. 2440. แปลโดย ทองสมุทร โดเร และ สมหมาย เปรมจิตต์. เชียงใหม่ : โครงการผลิตเอกสารส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทบวงมหาวิทยาลัย
- นอกจากนี้ยังอาศัยหลักฐานประเภทอื่น ๆ อาทิหนังสือทางราชการของไทย หนังสือพิมพ์และเอกสารต่าง ๆ ที่รวมสมัยทั้งจากทางฝ่ายไทยและฝรั่งเศสที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาหลักฐานชั้นรอง (Secondary Sources) ที่เกี่ยวกับฝรั่งเศสและความสัมพันธ์กับสยาม ได้แก่ บทความต่าง ๆ หนังสือทั่วไป วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องตามลำดับ เพื่อทำความเข้าใจถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และเหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อการรับรู้ของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศส

3. ศึกษาผลที่เกิดจากทัศนะของนักสำรวจชาวฝรั่งเศส นำมาวิเคราะห์และตีความตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ท้องถิ่นอีสานจากทัศนะของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสจากรายงานการสำรวจในพุทธศตวรรษที่ 25

สำหรับท้องถิ่นอีสาน อาจกล่าวได้ว่าช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านที่สำคัญ ปรากฏการณ์นี้นักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามาสำรวจได้เขียนบันทึกไว้ โดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา สถาปัตยกรรม จารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรม เศรษฐกิจและการค้า การปกครอง สถาปนามิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นอันเป็นผลสืบเนื่องจากการแทรกซึมของอำนาจรัฐทั้งจากภายในและภายนอก ข้อมูลที่ได้จากรายงานการสำรวจเหล่านี้แสดงภาพสังคมในท้องถิ่นอีสานในช่วงเวลานั้นได้เป็นอย่างดี การจดบันทึกของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสสะท้อนให้เห็นระเบียบวิธีการเก็บข้อมูลของชาวตะวันตก ซึ่งหากอาศัยข้อมูลทางฝ่ายสยามนั้น ยังคงมีอยู่ค่อนข้างจำกัด เนื่องจากที่ผ่านมาเอกสารทางราชการของสยามมีความพยายามที่จะสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้กับดินแดนเหล่านี้ ดังนั้นการบันทึกประวัติศาสตร์เกี่ยวกับท้องถิ่นอีสานของรัฐสยามจึงจำกัดแต่เพียงชนชั้นปกครองและระบบการเมืองการปกครองแบบที่ผูกขาดเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์กรุงเทพฯ มาโดยตลอด มิได้ให้ความสำคัญกับเรื่องราวของผู้คนรวมทั้งขอบเขตอำนาจตามหัวเมืองต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ข้อมูลที่ได้จากรายงานการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสจึงปราศจากการครอบงำด้วยประวัติศาสตร์กระแสหลักของสยาม ซึ่งหากขาดข้อมูลจากกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาสำรวจดินแดนนี้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 ผู้คนยุคปัจจุบันย่อมมีอาจทราบได้ว่าวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ ของผู้คนท้องถิ่นในช่วงที่ดินแดนนี้ต้องเผชิญกับภัยจากการขยายอิทธิพล การแสวงหาทรัพยากร และผลประโยชน์ทางการค้าของฝรั่งเศสนั้นมีการดำเนินชีวิตเช่นไร

จากการตรวจสอบหลักฐานการบันทึกของชาวต่างชาติที่เกี่ยวกับท้องถิ่นอีสาน พบว่า มีการเข้ามาของชาวต่างชาติในดินแดนแถบนี้ช่วงแรก ๆ ในราวพุทธศตวรรษที่ 22 เป็นต้นมา อาทิ เจอราร์ด ฟาน วุสตอฟ (Gerrit Van Wuysthoff) พ่อค้าชาวดัตช์ เดินทางสำรวจช่องทางการค้าในท้องถิ่นอีสานและลาวในปี พ.ศ. 2184 (Paul Levy, 1959, p. 50-59) คาร์ล ออกัสตัส ฟรีดริค กุตสลาฟฟ์ (Carl Friedrich Augustus Gutzlaff) มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ชาวเยอรมันเดินทางเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในท้องถิ่นอีสานปี พ.ศ. 2371 (คาร์ล ออกัสตัส ฟรีดริค กุตสลาฟฟ์, 2539) เป็นต้น นอกจากนี้ในพุทธศตวรรษที่ 25 ยังพบหลักฐานการบันทึกของชาวต่างชาติที่เกี่ยวกับท้องถิ่นอีสานร่วมสมัยกับรายงานการเดินทางสำรวจของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศส อาทิ เฮอร์เบิร์ต วาริงตัน สมิธ (Herbert Warrington Smyth) ชาวอังกฤษ ตำแหน่งเจ้ากรมราชโลหกิจและภูมิวิทยาของสยาม (กรมเหมืองแร่) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ออกสำรวจแหล่งแร่และการทำเหมืองแร่ตามบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำตอนกลาง บริเวณหัวเมืองอีสานและลาว แถบลุ่มแม่น้ำโขงช่วง พ.ศ. 2434-พ.ศ. 2439 (เฮอร์เบิร์ต วาริงตัน สมิธ, 2544) เจมส์ ฟิตซรอย แมคคาร์ธี (James Fitzroy McCarthy) หรือพระวิภาควฑูต เจ้ากรมแผนที่คนแรกของสยาม พ.ศ. 2424-พ.ศ. 2436 (พระวิภาควฑูต, 2533) จากการสำรวจพบว่า หลักฐานร่วมสมัยกับกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับส่วนกลางสยามอย่างมาก จากการที่ตัวผู้บันทึกได้เข้ารับราชการและสร้าง

คุณประโยชน์แก่ฝ่ายสยาม จึงมิได้เป็นอิสระจากกลุ่มการเมืองในสยามต่อการจัดบันทึกข้อเท็จจริงในดินแดน อีสานและลาว แต่อย่างไรก็ตาม จากหลักฐานการบันทึกของชาวต่างชาติทั้งก่อนหน้าและร่วมสมัยกับกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสนั้น อาจกล่าวได้ว่า บรรดาพ่อค้า กลุ่มเผยแพร่ศาสนา รวมถึงนักเดินทางสำรวจที่เข้ามาสำรวจพื้นที่ในแถบลุ่มแม่น้ำโขง ได้ส่งผลให้เกิดรายงานและบันทึกการเดินทางสำรวจของชาวตะวันตกเกี่ยวกับท้องถิ่นอีสานเพิ่มมากขึ้นและต่างให้ข้อมูลที่หลากหลายตามแต่จุดประสงค์ของผู้บันทึก

แต่กลุ่มบันทึกสำคัญที่จุดประกายแห่งความเปลี่ยนแปลงและให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องราวของบ้านเมืองและกลุ่มผู้คนในด้านต่าง ๆ แถบลุ่มแม่น้ำโขงในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 ให้โลกภายนอกได้รับรู้ในรูปแบบข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical) คือ รายงานการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศส ซึ่งเป็นชาติมหาอำนาจที่ต้องการขยายอิทธิพลของลัทธิจักรวรรดินิยมในดินแดนแถบนี้ โดยออกสำรวจและสร้างองค์ความรู้ เพื่อผลประโยชน์หลักในการนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนปกครองและขยายอาณานิคม ทำให้ในรายงานการสำรวจนอกจากจะแสดงภาพวิถีชีวิตผู้คนในด้านต่าง ๆ รวมถึงสภาพภูมิประเทศและเขตแดนของอีสานและลาวแล้วนั้น ยังแฝงไปด้วย “ทัศนะ” ที่แสดงจุดประสงค์หลักในการสำรวจดินแดนในแถบลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งสามารถเรียงเรียงตามช่วงเวลาของการสำรวจในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 (พ.ศ. 2401-พ.ศ. 2440) ดังนี้ กลุ่มที่ 1 อองรี มูโอด (Henri Mouhot) พ.ศ. 2401-พ.ศ. 2404, กลุ่มที่ 2 คณะสำรวจใหญ่ภายใต้การนำของ ดูดาร์ต เดอ ลาเกร (Dudart de Lagree) และฟรองซีส การ์นีย์เยร์ (Francis Garnier) พ.ศ. 2409-พ.ศ. 2411, กลุ่มที่ 3 ฟรองซัวร์ จูลส์ ฮาร์มานด์ (Francois Jules Harmand) พ.ศ. 2420, กลุ่มที่ 4 คณะสำรวจภายใต้การนำของออกุสต์ ปาวี (August Pavie) พ.ศ. 2422-พ.ศ. 2439, กลุ่มที่ 5 พอล เนอส์ (Paul Neis) พ.ศ. 2425 และกลุ่มที่ 6 เอเจียน แอมอนิเย (Etienne Aymonier) พ.ศ. 2425-พ.ศ. 2440

อาจกล่าวได้ว่าข้อมูลที่ได้จากการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่มีต่อดินแดนที่พวกเขาเหล่านี้มิเคยเข้ามาสัมผัสและมีเคยเข้าใจมาก่อน เปรียบเสมือนการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นอีสานในด้านต่าง ๆ ซึ่งในบริบททางประวัติศาสตร์นั้น การสำรวจเพื่อสร้างองค์ความรู้ทั้งทางธรณีวิทยา ทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนด้านมานุษยวิทยาต่าง ๆ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการแผ่ขยายลัทธิอาณานิคมและจักรวรรดินิยมของชาติตะวันตก (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2555, น. 186)

รายงานการสำรวจของคณะสำรวจแม่น้ำโขงได้แสดงภาพของผู้คนในแถบท้องถิ่นอีสานนี้ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่ยังมีความล้าหลัง อยู่ภายใต้การปกครองของสยาม แต่รูปแบบการปกครองของสยามที่มีต่อดินแดนในแถบนี้เป็นลักษณะการปกครองแบบหลวม ๆ มิได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับส่วนกลาง ดินแดนแถบนี้จึงยังคงอยู่ภายใต้ความคลุมเครือ และพบการต่อต้านสยามอยู่เนือง ๆ ในดินแดนแถบนี้ ซึ่งดินแดนลาว ตามความเข้าใจของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสคือ ดินแดนอีสานและลาว ทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของแม่น้ำโขง

“ทัศนะ” ของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่มีต่อท้องถิ่นอีสานช่วงพุทธศตวรรษที่ 25

สภาพวิถีชีวิต

ลักษณะทางกายภาพ ชาวลาวที่พบเห็นโดยทั่วไปนั้น มูโฮต์บรรยายว่า มีความละม้ายคล้ายคลึงกับชาวสยาม ดังที่กล่าวถึงชาวลาวยุคสำรวจพบบริเวณแถบเมืองโคราชว่า “...ชาวลาวมีลักษณะที่แตกต่างจากชาวสยามเพียงเล็กน้อย ชาวลาวมีรูปร่างที่เพรียวบางกว่า มีโหนกแก้มที่เด่นชัดกว่า และยังมีสีผิวที่เข้มกว่า พวกเขาไว้ผมยาว ในขณะที่ชาวสยามนิยมโกนผมครึ่งศีรษะและไว้ผมเพียงแค่ส่วนบนสุดของศีรษะเท่านั้น...”

(Henri Mouhot, 2009, p. 76) หากแยกลักษณะทางชาติพันธุ์ระหว่างหญิงและชาย พบว่าผู้หญิงชาวลาวจะมีใบหน้าที่มีลักษณะกลม จมูกเล็ก นัยน์ตามีรูปร่างคล้ายเมล็ดอัลมอนด์ขนาดใหญ่ มีผมหนา ปากกว้างเป็นที่เด่นชัด แต่ในส่วนของผู้ชายชาวลาวยุคสำรวจกลับมีได้แสดงถึงจุดเด่นทางกายภาพในด้านชาติพันธุ์เท่าใดนัก (Henri Mouhot, 2009, p. 350) การ์นิเยร์กล่าวสอดคล้องกับมูโฮต์ โดยให้รายละเอียดเพิ่มเติมว่า ชาติพันธุ์ลาวที่พบเห็นโดยทั่วไปจะมีรูปร่างที่สมส่วน แข็งแรง กระฉับกระเฉง ลักษณะดี มีความเฉพาะตัว เป็นส่วนผสมที่ลงตัวในเรื่องของความเป็นมิตรและความซื่อตรง มีนัยน์ตาค่อนข้างเข โหนกแก้มยื่น สันจมูกตรงได้รูปกว่าชาวมองโกล สีผิวที่ขาวผ่องของพวกเขาดูคล้ายคลึงเป็นอย่างมากกับชาวจีน การ์นิเยร์สันนิษฐานว่า ความแข็งแรงทั้งมวลที่ชาวลาวยุคสำรวจมีนั้นอาจเป็นผลพวงมาจากการที่พวกเขาได้มีสายเลือดของชาวฮินดู (Hindu blood)

แต่อย่างไรก็ตาม มิใช่เรื่องแปลกนักหากว่าผู้คนในดินแดนลาวจะได้มีคุณลักษณะที่คล้ายคลึงกันไปเสียหมด แต่สำหรับนักสำรวจนั้น สิ่งนี้ได้กลายเป็นเรื่องแปลกประหลาดสำหรับคณะสำรวจของการ์นิเยร์ ขณะที่ทำการสำรวจผู้คนที่ย้ายอยู่ในเขตหุบเขาบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ที่คณะสำรวจของการ์นิเยร์เชื่อว่าเป็นกลุ่มเทือกเขาที่เชื่อมต่อกับเส้นทางเข้าสู่จีน โดยเดอลาพอร์ต์ได้ทำการสเก็ชภาพผู้คนไว้จากการพบเห็นขณะสำรวจ โดยภาพสเก็ชของชาวลาวยุคสำรวจนั้น เดอลาพอร์ต์ได้แสดงรายละเอียดความผิดปกติที่ของผู้คนที่พบเห็น ในภาพประกอบดังนี้

ภาพประกอบ 1 ผู้คนที่อาศัยตามบริเวณหุบเขาแถบลุ่มแม่น้ำโขง (Louis Delaporte et al. 2006, p. 166)

ตามที่แสดงในภาพ สามารถเห็นได้ชัดเจนถึงความแตกต่างของรูปสเก็ทซ์ของบุคคลทางด้านล่างซ้าย ซึ่งสำหรับคณะสำรวจของการ์นิเยร์แล้วนั้น การพบเห็นชายชาวลาวผู้ไว้หนวดเครายาว คือ ความแปลกประหลาดที่มีสามารถพบเห็นได้ทั่วไปในดินแดนลาว คณะสำรวจเชื่ออย่างปักใจว่าเป็นคุณลักษณะที่ผิดปกติในดินแดนลาว (Louis Delaporte et al. 2006, p. 29) เพราะนักสำรวจมีความเชื่อว่า กลุ่มชาติพันธุ์ลาวมักนิยมให้ใบหน้ามีความเกลี้ยงเกลา ปราศจากผมเผ้าและหนวดเคราที่รุงรังแบบชาวตะวันตก

การ์นิเยร์กล่าวว่า แท้จริงแล้วชาวลาวสืบเชื้อสายมาจากชาวมองโกล โดยค่อย ๆ แทรกซึมเข้าไปในพื้นที่จากทางตอนเหนือจนถึงทางใต้ตลอดแนวหุบเขาของแม่น้ำโขง ความทรงจำอันเลือนลางของเหล่าบรรพบุรุษของชาวลาว ได้ย้ำเตือนสอดคล้องกันว่า พวกเขาเหล่านี้มีพื้นเพมาจากดินแดนทางตะวันออกของที่ราบสูงทิเบต (Tibet) และอาจเป็นไปได้ว่า ชาวลาวก่อตั้งบ้านเมืองแห่งแรกของตนขึ้นเป็นเมืองเชียงใหม่ (Xieng-Mai) หนึ่งในอาณาจักรแรกของชาวลาวที่ได้สูญหายไปในประวัติศาสตร์ แต่ในช่วงราว 7-8 ร้อยปีก่อนคริสต์ศักราช ชาวลาวอาจถูกรวบรวมเข้ามาเป็นระยะเวลายาวนานในดินแดนแถบนี้ และบางทีอาจถูกจัดให้อยู่ภายใต้ขอบเขตแนวพรมแดนของจีนที่ซึ่งเป็นอาณาจักรที่ทรงพลัง การ์นิเยร์ได้หยิบยกหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้อสันนิษฐานของตนด้วยการระบุว่า สามารถสืบหารายละเอียดและเรื่องราวเล็ก ๆ น้อย ๆ ของชาวลาวได้ในประชุมพงศาวดารของจีน (Chinese annals) ซึ่งเป็นเหตุการณ์สั้น ๆ ก่อนถึงยุคสมัยนี้ โดยกล่าวถึงเรื่องราวผู้อพยพจำนวนมากที่ทำการอพยพลงไปยังบริเวณทางใต้ของแม่น้ำในหุบเขา ที่ซึ่งในปัจจุบัน คือ ขนชาติสยาม การ์นิเยร์มองว่า ชาวลาวและชาวสยามมีความแตกต่างกันอยู่เพียงเล็กน้อย เปรียบดั่งคนสองคนที่สามารถ

สื่อสารและทำความเข้าใจซึ่งกันและกันได้โดยปราศจากความยากลำบาก รกรากของชาวสยามรวมไปถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี สามารถสืบสาวราวเรื่องย้อนกลับไปจนถึงรากลึกภายในดินแดนลาวหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ดินแดนศักดิ์สิทธิ์ (Holy land) ที่ซึ่งความมหัศจรรย์ได้ก่อเกิดและบรรลุผล การเรียนรู้ และการสอนศาสนานั้น ล้วนแล้วแต่มาจากดินแดนแห่งนี้ (Francis Garnier, 1996, p. 81)

นอกจากนี้พบว่าได้มีการพยายามวิเคราะห์ถึงคำเรียกแทนตนที่ใช้กันระหว่างชาวสยามกับชาวลาวว่า “...ชาวสยามเรียกชื่อแทนตัวว่า ไทน้อย (Small thays) คำว่า ไท หมายถึง อิสระ (Free men) ในขณะที่คำว่า ไทใหญ่ (Big thays) น่าจะเป็นคำที่ใช้เรียกชาวลาวทั้งหมดที่มาจากทางเมืองเชียงใหม่ (Xieng-Mai) และจากทางตอนเหนือสุดของดินแดนลาวที่ในปัจจุบันนี้ตกเป็นของพม่า โดยตามหลักนิรุกติศาสตร์แล้วนั้น คำว่า “ลาว (Laos)” เพียงคำเดียวสามารถทำให้เกิดการคาดเดาได้หลายแบบ และข้าพเจ้าก็มีได้ใส่ใจว่าคำนี้จะป็นภาษาพื้นเมืองโดยกำเนิดหรือจะเป็นคำเรียกขานจากชาวต่างชาติ...” นอกจากนี้ยังมองว่า ชาวลาวจัดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เก่าแก่พอ ๆ กับชาวเขมร และบางทีอาจมีความเก่าแก่กว่ากลุ่มชาติพันธุ์สยามเสียอีก (Henri Mouhot, 2009, p. 314)

ในด้านลักษณะทางกายภาพของชาวลาวนี้ เห็นได้ว่า นักสำรวจพยายามที่จะระบุถึงความ “แตกต่าง” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวและสยาม ที่แม้จะมีความคล้ายคลึงกับชาวสยามมากเพียงใด แต่ก็สามารถที่จะแบ่งแยกข้อแตกต่างได้มียากนัก รวมทั้งยังสำรวจพบการไว้หนวดเคราตามแบบชาวยุโรปในดินแดนลาว ซึ่งเป็นสิ่งที่มิเคยมีการสำรวจพบมาก่อน และนักสำรวจพยายามจะระบุว่า แท้จริงแล้วรกรากของชาวสยามรวมถึงประเพณีต่าง ๆ นั้น สยามรับเอามาจากดินแดนลาว อันหมายรวมถึงท้องถื่นอีสานและดินแดนลาวทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง

อุปนิสัยของชาวลาว ตามที่มีการสำรวจนั้น พบว่าชาวลาวมีความเก่งและกล้าหาญ มีหวาดกลัวป่าดงพงไพร เพราะป่า คือ แหล่งทรัพยากรที่เป็นทั้งอาหารและก่อให้เกิดอาชีพ ดังที่มูโอต์กล่าวไว้ว่า “...พวกเขาได้รับการยกย่องด้านความกล้าหาญในฐานะนักล่า หากพวกเขาไม่ใช้นักรบ จะพกมีดสั้นหรือคันธนูพร้อมกับอาวุธด้านหลัง ที่ซึ่งยิงออกไปด้วยความชำนาญเป็นระยะทางกว่าร้อยฟุตพร้อมกับก้อนดินเหนียว (Balls of clay) ที่แข็งตัวจากแดด พวกเขาท่องป่าอันกว้างใหญ่อย่างมิได้ย่อท้อต่อบรรดาเสือจากรัวร์และเสือโคร่งที่ร้ายลัอม” (Henri Mouhot, 2009, p. 76) นอกจากนี้ชาวลาวยังถือเป็นชนชาติที่มีความอยากรู้อยากเห็นสูง โดยเฉพาะเมื่อพบกับคนต่างถิ่นที่มิเคยได้พบเห็นมาก่อน ดังเช่นเมื่อพบนักสำรวจชาวฝรั่งเศส ที่มีลักษณะทางชาติพันธุ์ที่แตกต่างและแปลกตา ดังที่มูโอต์กล่าวไว้ว่า ชาวลาวที่เขาพบ มักแสดงท่าทีราวกับมิเคยได้พบเห็นชาวยุโรปหรือคนขาว (White) มาก่อน เห็นได้จากในรายงานการสำรวจตอนหนึ่งในขณะทำการสำรวจผ่านภูเขียว (Pukiean) ว่า “...ดินดิน ดึงดูดความสนใจมากที่สุด เมื่อข้าพเจ้าเดินทางผ่าน ผู้คนต่างร้องขึ้นว่า ดูชายแปลกหน้าผิวขาวผู้นั้นสิ แต่หลังจากนั้นก็ร้องขึ้นอีกว่า เจ้าหมาน้อย! และทุก ๆ คนก็พากันวิ่งออกมาดูด้วยความอยากรู้อยากเห็น และหลังจากนั้นก็ค่อยกลับมาสนใจข้าพเจ้า...” (Henri Mouhot, 2009, p. 336) แต่อย่างไรก็ตามมูโอต์มองว่าชาวลาวใจดี เป็นมิตร และดียิ่งกว่าชาวสยามเสียอีก (Henri Mouhot, 2009, p. 98-99) และตามสถานการณ์ที่พบเจอจากการสำรวจส่วนใหญ่ นั้น บ่งชี้ว่า ชาวลาวมิได้มีความสอสุดรู้สอเห็นมากมายเหมือนเช่นชาวสยาม และมีค้อยเป็นคนช่างสงสัย มีความฉลาดกว่าชาวเขมร (Henri Mouhot, 2009,

p. 350) แต่ในบางสถานการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์ที่จำเป็นต้องใช้ความรู้ที่ครอบคลุมเกี่ยวกับดินแดนของตนเองนั้น ยังมีเป็นที่ประทับใจแก่เหล่านักสำรวจนัก (Henri Mouhot, 2009, p. 333)

นอกจากนี้ชาวลาวส่วนใหญ่ยังจัดอยู่ในกลุ่มคนที่มีความโลภมาก ดังเช่นที่มูโอต์กล่าวถึงขณะทำการสำรวจผ่านไปยังเมืองชัยภูมิ (Chaipume) มูโอต์ได้พบกลุ่มชาวลาวที่แสวงมงายกลุ่มหนึ่ง เสาะแสวงหาทองคำด้วยการขุดเจาะซากปรักหักพังอย่างบ้าคลั่ง เนื่องจากพวกเขาเชื่อกันว่าบริเวณใต้ซากปรักหักพังแห่งนี้เต็มไปด้วยทองคำ (Henri Mouhot, 2009, p. 334-335) ซึ่งตัวมูโอต์เองก็ได้ค้นพบแร่ที่ประกอบด้วยทองคำ (Auriferous) ในหลาย ๆ ท้องที่ของดินแดนอีสาน แต่พบในปริมาณที่น้อยมาก บางหมู่บ้าน ผู้คนจะใช้เวลาวางทำการขุดค้นเพื่อหาทองคำ (Gold) แต่ก็มักเสียเวลาเปล่า ดังความว่า “...พวกเขาบอกกับข้าพเจ้าว่าพวกเขาแทบจะมิได้อะไรจากการกระทำอันแสนเหน็ดเหนื่อยนี้ ผลที่ได้มีเพียงพอที่จะจ่ายค่าข้าวปลาอาหารที่ตนกินเสียด้วยซ้ำ...” (Henri Mouhot, 2009, p. 344)

สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ นักสำรวจชาวฝรั่งเศสพบว่า ยังคงมีความเหลื่อมล้ำทางด้านมนุษยธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ลาวกับกลุ่มชนพื้นเมืองให้เห็นอย่างเด่นชัด (กำพล จำปาพันธ์, 2555, น. 50-52) ฮาร์มานด์มองว่า ผู้คนที่นี้ยังขาดความกลมเกลียว ถือเป็นผลสืบเนื่องมาจากข้อบกพร่องทางสติปัญญา (Francois Jules Harmand, 1997, p. 36)

นอกจากนี้แอมอนิเยยังกล่าวเพิ่มเติมว่า ชาวลาวโดยทั่วไปในนิยมใช้ยาสูบกันเป็นปริมาณมาก ๆ โดยความเคยชินในลักษณะนี้ มิได้ถือเป็นเรื่องแปลกประหลาดสำหรับพวกเขา ซึ่งในท้องที่ต่าง ๆ พวกชาวลาวที่อยู่อาศัยตามป่าเขาชอบยาสูบกับบรรดานักเดินทางอยู่บ่อย ๆ (เอเจียน แอมอนิเย, 2539, น. 106)

ภาพประกอบ 2 ชาวลาว (Laotian) (Henri Mouhot, 2009, p. 77)

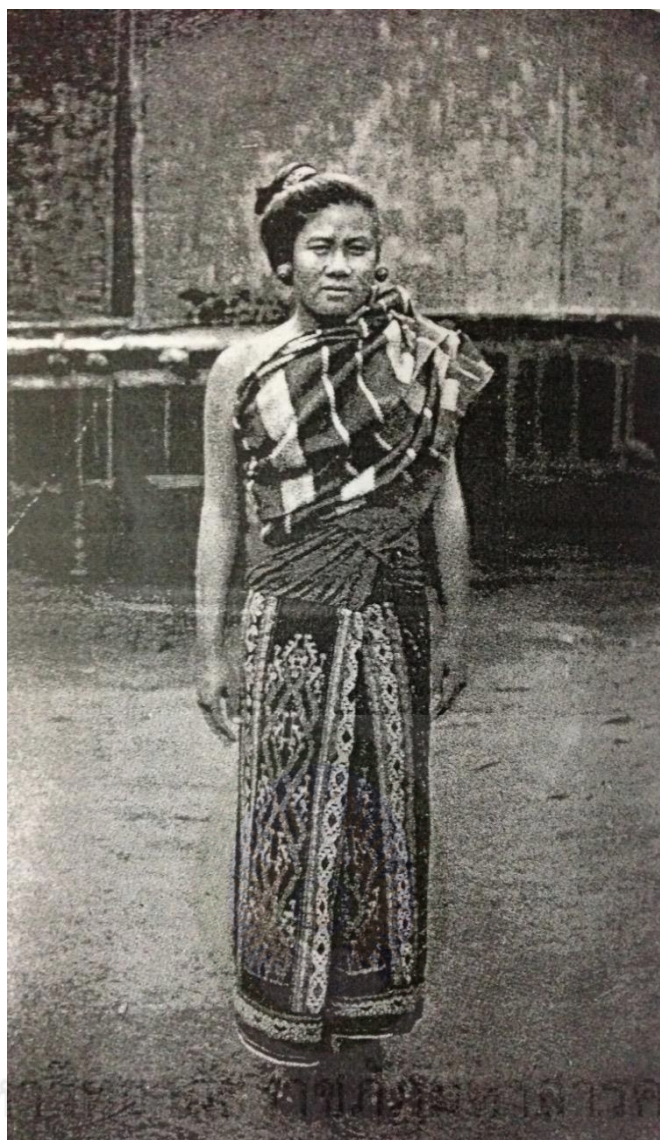
ลักษณะการแต่งกายของชาวลาว มูโอต์กล่าวว่ามีแตกต่างเพียงเล็กน้อยจากการแต่งกายของชาวสยาม ผู้คนนิยมสวมใส่ผ้าเป็นผืนด้วยการนำมามัดหรือเกี่ยวกันเอาไว้ และสวมใส่เสื้อกั๊กตัวเล็ก ๆ ทอมาจากผ้าฝ้ายสีแดง บ่อยครั้งที่มิได้สวมใส่อะไรเลย ทั้งผู้หญิงและผู้ชายมักจะเดินเท้าเปล่า โภคผลดังเช่นชาวสยาม ผู้หญิงชาวลาวโดยทั่วไปแล้วจะดูดีกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในแถบเดียวกัน พวกเขานิยมสวมใส่กระโปรง

ที่ทอมาจากผ้าฝ้าย และในบางครั้งก็เป็นชิ้นผ้าไหมพันรอบทรงอก

เส้นผมของพวกเขามีสีดำสนิท ม้วนขึ้นเป็นมวยผมไว้ด้านหลังศีรษะ (Henri Mouhot, 2009, p. 355) ผู้ชายชาวลาจะมีบุคลิกที่ดูทึ่ม เซ่อ เฉื่อยชา ผู้หญิงจะมีบุคลิกที่ดูดีกว่า หญิงสาวบางคนดูสวยงาม น่ารัก ทั้ง ๆ ที่จัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์จำพวกผิวเหลือง (Yellow) ก็ตาม (Henri Mouhot, 2009, p. 108) นอกจากนี้การ์นิเยร์ยังบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับการแต่งกายตามสภาพฐานะของผู้คนในท้องถิ่นว่า ชาวลาที่มีฐานะและชาติตระกูล มักเลือกเฟ้นเสื้อผ้ามาสวมใส่อย่างสวยงาม และดูมีรสนิยม โดยจะเน้นเสื้อผ้าสีฉูดฉาด เป็นที่โดดเด่นสะดุดตา เสื้อผ้ามีความคล่องตัวและดูภูมิฐาน แต่สำหรับชาวลาชั้นสามัญทั่วไป มักสวมใส่ผ้าเรียบ ๆ ฝืนเดียว หรือที่ชาวสยามเรียกกันว่า ผ้าโสร่ง มักทอขึ้นจากไหมเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นเสียแต่หมวกหรือแม้แต่สิ่งประดับบนศีรษะ รวมไปถึงรองเท้าจะมีเป็นที่นิยมใช้กันเสียเลย นอกจากกลุ่มผู้ใช้แรงงานหรือพวกคนแจวเรือที่จำเป็นต้องสวมหมวกฟางขนาดใหญ่ ที่มีลักษณะแบนคล้ายกับร่ม ออกทำงานท่ามกลางแสงแดดอันร้อนระอุ นอกจากนี้ในกลุ่มคนชั้นสูงที่เมื่อถึงคราวจำเป็นต้องแต่งกายด้วยชุดที่เป็นทางการ พวกเขาจะนิยมสวมใส่รองเท้าแตะหรือรองเท้าสาน ที่ดูเหมือนสร้างควมรำคาญแก่พวกเขาเป็นอย่างมาก เนื่องจากพวกเขามักจะถอดมันออกทันทีหากพวกเขาทำได้ (Francis Garnier. 1996, p. 81-82) แต่อย่างไรก็ตามมูโอต์มองว่า ข้อเสียของการแต่งกายตามธรรมเนียมของผู้คนในท้องถิ่นนี้ คือ การใช้เวลาในการแต่งกายนาน สิ้นเปลืองเวลา (Henri Mouhot, 2009, p. 331)

นักสำรวจชาวฝรั่งเศสต่างมองว่า ชาวลาโดยทั่วไปนั้นนิยมสวมใส่เครื่องประดับ แต่มีรสนิยมแตกต่างกันไปตามแต่สภาพฐานะจะเอื้ออำนวย การ์นิเยร์กล่าวว่า ผู้หญิงชาวลาที่มีฐานะมักนิยมใส่เครื่องประดับบริเวณลำคอ แขน และข้อเท้า ที่ทำมาจากทอง เงิน หรือทองแดง ส่วนผู้หญิงที่มีฐานะยากจน มักจะมีความสุขตามอัธยาศัยไปกับเครื่องประดับที่ทำมาจากดอกไม้ ฝ้ายฝ้าย หรือผ้าไหม ส่วนผู้ชายวัยกลางคน มักจะใส่เครื่องประดับและแหวนที่ทำมาจากหินมันวาว มีราคาแพง โดยนิยมซื้อมาจากบรรดาพ่อค้าหาบเร่ที่นำเข้ามาจากกรุงเทพฯ สำหรับคนที่มีฐานะร่ำรวย ข้อนิ้วของพวกเขาจะเต็มไปด้วยแหวนที่ทำมาจากหินมันวาว มีราคาแพง ใส่ต่างหูขนาดใหญ่ บางคนจะทัดโบหูด้วยมวนยาสูบขนาดใหญ่ที่มองเผิน ๆ คล้ายกับด้ามปากกาของนักเขียน ส่วนมวนยาสูบนั้นทำมาจากใบตองแห้ง นำม้วนให้เป็นแท่งทรงกรวย ซึ่งต้องใช้หลายมวนหากต้องการสูบในแต่ละครั้ง (Francis Garnier. 1996, p. 83)

ภาพประกอบ 3 ผู้หญิงชั้นสูงชาวลาว (Francis Garnier, 1996, p. 86)

ภาพประกอบ 4 ผู้หญิงชาวลาว (Emile Lefevre, 1995, p. 108)

ค่านิยมความงาม นักสำรวจชาวฝรั่งเศสได้ทำการสำรวจและวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่าง

ผู้หญิงชาวยุโรปกับผู้หญิงในดินแดนแถบนี้ โดยการนิเยร์กล่าวว่า ผู้หญิงชาวลาวยุโรปมีความสุภาพและค่อนข้างงดงาม แต่เทียบมิได้กับผู้หญิงชาวยุโรป เพราะผู้หญิงในดินแดนแถบนี้รวมถึงโคชินจีนนั้นยังคงห่างไกลจากค่านิยมและอุดมคติของความงามตามครรลองของชาวยุโรป (Francis Garnier, 1996, p. 83) ซึ่งหากกล่าวถึงค่านิยมของความงามในดินแดนลาวนั้น สิ่งหนึ่งที่แสดงออกอย่างชัดเจนและสามารถที่จะพบเห็นได้โดยทั่วไป มิว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย สิ่งนั้นคือ การย้อมฟันและการเคี้ยวหมาก ผู้คนในดินแดนนี้ตลอดจนแถบอินโดจีน นิยมย้อมฟันของตนเป็นสีดำ และแต่งแต้มริมฝีปากของตนด้วยสีแดงคล้ายกับเลือด หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การเคี้ยวหมาก (Francis Garnier, 1996, p. 84-85) อย่างไรก็ตามหากนักสำรวจชาวฝรั่งเศสทำการเปรียบเทียบผู้หญิงชาวยุโรปกับผู้หญิงชาวสยามนั้น มักจะแสดงภาพของผู้หญิงชาวสยามออกมาในรูปแบบของการลอกเลียนแบบ ไร่การดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ อาทิ ปาวิกกล่าวว่า ผู้หญิงชาวสยามนิยมเลียนแบบการแต่งกายตามแบบหญิงสาวชาวยุโรปทั้ง ๆ ที่ยังตัดผมสั้น แตกต่างจากผู้หญิงชาวลาวที่มีส่วนคล้ายคลึงกับหญิงสาวชาวยุโรป คือ ไว้ผมยาวเป็นส่วนมาก และมีการแต่งผมด้วยเครื่องประดับบนศีรษะ แต่น่าเสียดายที่พบว่าผู้หญิงชาวลาวมีความต้องการจะละทิ้งการแต่งผมแบบนี้ (August Pavie, 2000, p. 24)

ความเสมอภาค สามารถพบเห็นการขาดความเสมอภาคของหญิงและชายได้โดยทั่วไปในดินแดนแถบนี้ ดังเช่นที่แอมอนิเยกล่าวไว้ว่า เด็กชายชาวลาวจะได้รับการเรียนรู้ด้านการอ่านและเขียนภาษาลาว ในบางแห่งจะสอนการอ่านและเขียนภาษาสยามด้วย ส่วนเด็กหญิงชาวลาวจะได้รับการสั่งสอน กลุ่มเกลาด้านการทอผ้าและเย็บปักถักร้อย และงานบ้านอันแสนน่าเบื่อต่าง ๆ (เอเจียน แอมอนิเย, 2539, หน้า 106) นอกจากนี้การขาดความเสมอภาคของหญิงและชายชาวลาวยังสามารถพบเห็นได้จากรูปแบบการจัดวางที่นั่งในการทานอาหารของชาวลาว ผู้หญิงจะต้องนั่งแยกออกไปทานอาหารต่างหาก ส่วนหัวหน้าครอบครัวมักนิยมทานอาหารตามลำพัง (Francis Garnier, 1996, p. 85) และเรื่องหนึ่งที่ทำให้การนิเยร์รู้สึกกระอักกระอ่วนใจคือ ชาวลาวนิยมใช้มือของพวกเขาในการหยิบจับและรับประทานอาหาร ทำให้เขาเกิดความรู้สึกลำบากใจอย่างมากในการทานอาหารร่วมกันกับชาวลาว เนื่องจากตามธรรมเนียมของชาวยุโรปมักจะนิยมใช้ช้อนส้อม (Francis Garnier, 1996, p. 192) ขณะที่เนอัสออกสำรวจที่เมืองหนองคาย เนอัสระบุว่า ข้าวที่ชาวลาวนิยมนานกันเป็นหลัก คือ ข้าวเหนียว (Sticky rice) (Paul Neis, 1997, p. 60) โดยแอมอนิเยกล่าวว่า ข้าวเหนียวถูกใช้เป็นอาหารหลักโดยทั่วไปในดินแดนลาว ด้วยการนำมาทำให้สุกด้วยการนึ่ง แตกต่างจากชาวเขมร ที่นิยมนานข้าวเหนียวเฉพาะเนื่องในโอกาสพิเศษด้วยการนำมาทำเป็นขนมเท่านั้น ส่วนข้าวที่เหลือกินเหลือใช้จะนำไปแลกกับเกลือ ที่ชาวเมืองเชียงแตงนำเข้ามาจากโคชินจีน (ญวนใต้) (เอเจียน แอมอนิเย, 2539, น. 19-20)

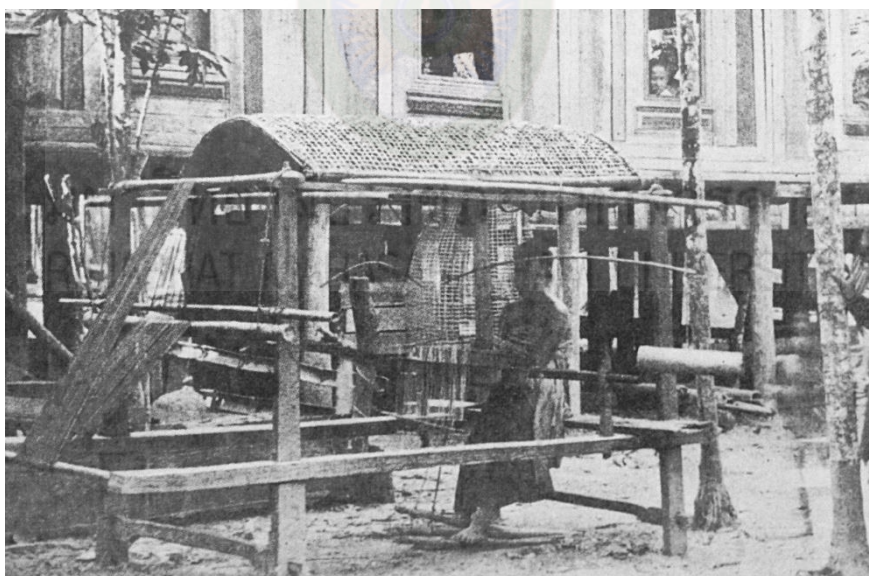
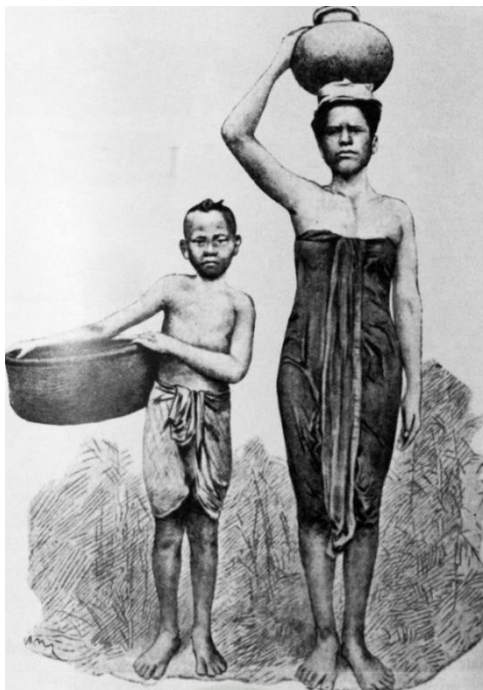
ลักษณะบ้านเรือนของชาวลาว โดยทั่วไปบ้านเรือนจะมีลักษณะเรียบง่าย ดำรงอยู่ในวิถีธรรมชาติแทบจะไม่มีสิ่งใดที่สะดุดตา ฌูโอต์บรรยายว่า บ้านเรือนส่วนใหญ่มักถูกสร้างขึ้นด้วยไม้ไผ่และใบไม้ที่ถูกนำมา

สานเข้าด้วยกัน ยกใต้ถุนสูง ข้างใต้ของตัวเรือนจะเป็นที่พักของสัตว์จำพวก วัว ควาย หมู ไก่ เป็นต้น ชาวลาวยินยมตักแต่งบ้านเรือน แม้กระทั่งโต๊ะหรือเตียง เว้นเสียแต่ภาชนะดินเผาหรือเครื่องเคลือบลายครามที่มีเพียงน้อยชิ้น ชาวลาวยินยทานข้าวที่พวกเขาปลูกเองด้วยการใช้มือหรือหยิบข้าวจากกระเจาดเล็ก ๆ ถักด้วยหวาย ดูไร้รสนิยมอย่างมาก (Henri Mouhot, 2009, p. 355)

ภาพประกอบ 5 บ้านเรือนของชาวลาว (Louis Delaporte et al. 2006, p. 175)

การเลี้ยงชีพ ส่วนใหญ่จะทำการเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ และการทอผ้า ซึ่งหน้าที่การทอผ้าเป็นของผู้หญิง และสืบเนื่องจากอุปนิสัยโดยทั่วไปมักมีนิสัยเกียจคร้าน การ์นิเยร์กล่าวว่า หากพวกเขาไม่ได้อยู่ในฐานะร่ำรวยเพียงพอที่จะมีข้าทาสบริวาร ผู้ชายชาวลาวมักจะมีความสุขกับการทิ้งภาระงานบ้านที่แสนหนักหนาไว้กับผู้หญิง นอกจากนี้ผู้หญิงยังต้องตำข้าวสาร ออกทำงานในท้องทุ่งและแจวเรือ ส่วนหน้าที่การออกล่าสัตว์และตกปลาจะสงวนไว้เป็นอาชีพของเพศชาย (Francis Garnier, 1996, p. 84) ดังนั้นอาชีพส่วนใหญ่ของผู้ชายจึงมักเป็นการออกล่าสัตว์

ภาพประกอบ 6 ผู้หญิงต้องรับหน้าที่ชาวข้าวสำหรับมือแรกของวัน (August Pavie, 1999)

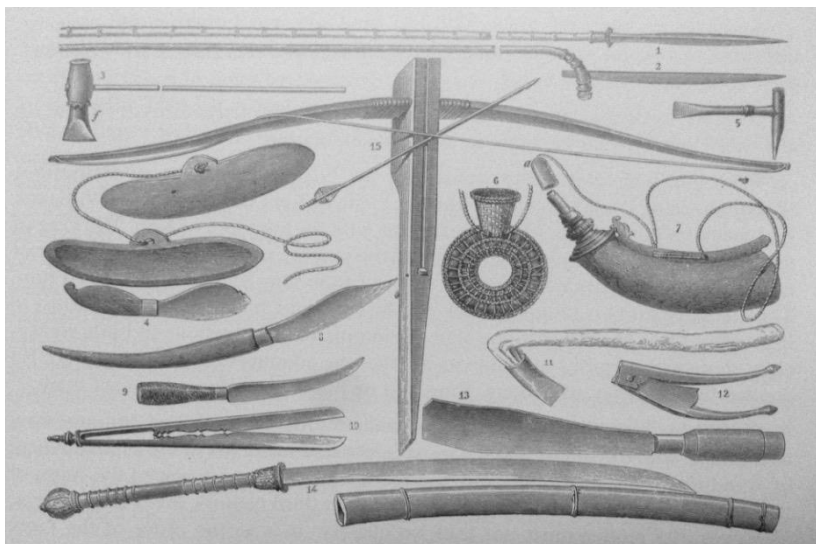
ภาพประกอบ 7 การทอผ้าเป็นอาชีพของชาวลาว

(Joseph de Malglaive & Armand Joseph Riviere, 2000, p. 27)

มูโอด์กล่าวว่า คันธูและไม้ซางเปาลูกดอก (Sarbacane) คือ อาวุธที่ชาวลาวนิยมใช้ในการล่าสัตว์ ตลอดจนใช้หอกที่ทำจากไม้ไผ่ ในบางครั้งถึงจะใช้ปืน ซึ่งต้องอาศัยฝีมือและความชำนาญเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้พวกเขายังใช้ลำไม้ไผ่ที่มีใบมีดเหล็ก ลักษณะคล้ายกับดาบปลายปืนหรือกริช หรือทำมาจากนอหรือจะงอยปากของปลากระโทงดาบ ที่มีลักษณะยาว แหวมคม ดุแข็งแรงเป็นอย่างมาก มีทั้งง่าย ๆ (Henri Mouhot, 2009, p. 357) ชาวลาวนิยมออกล่าสัตว์กันเป็นกลุ่ม (Henri Mouhot, 2009, p. 357-358) เนื่องจากสภาพป่าที่ชื้นแฉะและมีสัตว์ดุร้ายเป็นจำนวนมาก จำต้องมีผู้ชำนาญในการออกล่าและเดินป่าเดินทางไปด้วย มูโอต์ได้รับไมตรีจากหัวหน้ากลุ่มล่าสัตว์ชาวลาว ซึ่งอาจถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในการมอบของที่ระลึกที่เคยออกล่าสัตว์ร่วมกัน ความว่า “...นายพรานตั้งหอกของเขาออกจากร่างแรดที่ล้มลง นำมามอบให้แก่ข้าพเจ้าเพื่อเป็นของที่ระลึก และข้าพเจ้าได้มอบกริชของยุโรปอันแสนงดงามให้แก่เขา...” (Henri Mouhot, 2009, p. 358) อย่างไรก็ตาม การล่าสัตว์คือความบันเทิงหลักของชาวลาว พวกเขาแกะรอยหมู่ป่าแบบตัวรอกอยเสื่อไคร้หรือกวาง เกาะอยู่บนต้นไม้หรืออยู่ในกระท่อมเล็ก ๆ ที่สร้างยกระดับขึ้นด้วยเสาไม้ไผ่ (Henri Mouhot, 2009, p. 76) แสดงให้เห็นว่าชาวลาวมีความชำนาญเฉพาะตัวอย่างมากในการล่าสัตว์ รวมไปถึงการเก็บของป่า และมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ

เนื่องด้วยสภาพภูมิอากาศการล่า ทำให้ชาวลาวนิยมสร้างกับดักซ่อนเอาไว้ตามที่ต่าง ๆ ในป่า หรือแม้กระทั่งบริเวณที่อยู่อาศัย ฮาร์มานด์กล่าวว่า สามารถพบเห็นกับดักได้ตามบริเวณด้านหน้าของบ้านเรือนแต่ละหลังและรอบ ๆ หมู่บ้าน ด้วยการโรยวัตถุที่มีขนาดสั้นกว่าลูกดอก ความยาวประมาณ 5-6 เซนติเมตร เคลื่อนกลาดเป็นจำนวนมากตามบริเวณพื้นดิน กับดักชนิดนี้พบว่านิยมในหมู่ผู้ชายตามชนเผ่าต่าง ๆ ของอินโดจีน รวมถึงชาวเขมร ชาวลาว นอกจากนี้ ยังสามารถพบได้ในเขตแดนของมาเลเซีย ตามประชากรในแถบเกาะสุมาตรา (Sumatra) และบอร์เนียว (Borneo) (Francois Jules Harmand, 1997, p. 54)

ภาพประกอบ 8 อาวุธและเครื่องมือของชาวลาว :

1. หอก (Spear) เพื่อใช้ในการล่าช้าง 2. หอกของทหารราบ (Foot soldier's spear) 3. ขวาน (Ax) ความยาว 1.20 เมตร เพื่อใช้ในการตัดต้นไม้ 4. มีดโกน (Razor) และฝัก (Sheath) ความยาว 20 เซนติเมตร
5. ไชควง (Screwdriver) และค้อน (Hammer) เพื่อใช้สำหรับการซ่อมปืน 6. กล่องที่สานด้วยไม้ไผ่ (Box of twisted bamboo) เพื่อใช้สำหรับบรรจุกระสุน 7. แตรรูปเขาสัตว์ที่ทำจากไม้ (Wooden powder-horn)
8. มีดที่ใช้ทั่วไป (Ordinary knife) ความยาว 40 เซนติเมตร 9. มีดที่ใช้สำหรับแทง (Stabbing knife) ความยาว 25 เซนติเมตร 10. ตะกร (Scissors) ความยาว 30 เซนติเมตร 11. ขวานขนาดเล็ก (Small hatchet) ความยาว 30 เซนติเมตร 12. ตะกรตัดหมาก (Scissors used to cut areca nuts) ความยาว 17 เซนติเมตร 13. มีดอีโต้ (Chopping knife) เพื่อใช้ในการสับสมุนไพรหรือพุ่มไม้ตามเส้นทางที่ต้องผ่าน
14. กระบี่โค้ง (Saber) และฝัก (Sheath) 15. หน้าไม้ (Bamboo bow) และลูกศร (Arrow) (Francis Garnier, 1996, p. 61)

ผู้คนส่วนใหญ่ในดินแดนลาว มักจะตั้งชื่อเฉพาะไว้สำหรับเรียกขานชาวต่างชาติที่เป็นชาวยุโรปว่า ฝรั่งเศสหรือคนฝรั่ง (Khon Falang) นักสำรวจส่วนใหญ่มักมีค้อยถือสาเอาความเมื่อถูกเรียกขานในลักษณะนี้ แต่เมื่อครั้งที่ฮาร์มานด์ออกสำรวจในเมืองอุบล และเข้าพบเจ้าเมืองอุบลตามแบบมารยาทของคนในท้องถิ่น เพื่อมอบสิ่งของเครื่องใช้ที่นำมาจากยุโรป ได้ถูกเรียกขานแบบนี้จากเจ้าเมือง ซึ่งฮาร์มานด์มิได้รู้สึกชอบใจกับชื่อเฉพาะนี้เท่าใดนัก จึงแสดงความมีพื่อใจออกมาต่อหน้า ดังความว่า “...ข้าพเจ้าได้ยินที่เขา (เจ้าเมืองอุบล) กล่าวเกี่ยวกับข้าพเจ้ากับบริวารคนหนึ่งของเขา ที่ใช้คำเรียกขานข้าพเจ้าว่า คนฝรั่ง, ชายชาวฝรั่งเศส ขณะเดียวกับที่กำลังชี้มาที่ตัวข้าพเจ้า ทันใดนั้นเอง ข้าพเจ้าได้ลุกขึ้นยืนและเดินตรงไปยังคนอวดดีผู้นั้น ซึ่งได้คิดระมัดระวังตัวด้วยการแผ่นหนีอย่างรวดเร็วเท่าที่ขาทั้งสองข้างของเขาจะพาไปได้ บรรดาเหล่าข้าราชการชั้นสูง

และเหล่าบริวารที่คอยยกกล่องต่าง ๆ รวมทั้งกระโถนบัวน้ำลายต่างกรูเข้ามารวมกันอยู่ที่พรม ช่างสาแก่ใจกับผลที่ออกมา หลังจากนั้นข้าพเจ้าหันกลับไปยังเจ้าพระยาผู้ครองเมืองอุบลและกล่าวเตือนเขาในเรื่องนี้...” (Francois Jules Harmand, 1997, p. 21)

นอกจากนี้มูโอต์กล่าวเปรียบเทียบชาวลาวกับชาวสยามในเรื่องของความอดุทธสาหัส ว่า “...ชาวลาวที่พบในแถบเมืองเลย (Leuye) เป็นที่ประจักษ์แก่ข้าพเจ้าว่ามีความพากเพียรอดุทธสาหัสเสียยิ่งกว่าชาวสยาม เพราะเหนือสิ่งอื่นใดนั้นพวกเขามีความกล้าที่จะผจญภัยเสี่ยงอันตราย และมีใจในด้านการค้ามากกว่า...” (Henri Mouhot, 2009, p. 350) แต่อย่างไรก็ตาม ในด้านภาพรวมนั้นชาวลาวยังคงจัดเป็นชนชาติที่ป่าเถื่อนในสายตาของชาวยุโรป ดังที่มูโอต์กล่าวว่า “...ถ้าพวกเขามีได้มีลูก พวกเขาจะรักสัตว์ มิใช่ว่าโดยทั่วไปนั้นพวกเขาจะรังเกียจสุนัข แต่อย่างไรก็ตาม พวกเขามักจะมีความป่าเถื่อนอยู่กึ่งหนึ่ง...” และความป่าเถื่อนอีกอย่างหนึ่งของชาวลาวที่มูโอต์พบและรู้สึกอกสั่นขวัญแขวนเกือบทุกครั้งที่พบเห็น คือ เสบียงของชาวลาวที่ร่วมเดินทางสำรวจไปกับมูโอต์นั้น มีขวดที่บรรจุน้ำที่มีลักษณะเหมือนไวน์ ภายในบรรจุซากงูและปลาอยู่ภายใน (Henri Mouhot, 2009, p. 336) ซึ่งถือเป็นความแปลกประหลาดเป็นอย่างมากสำหรับชาวยุโรปที่ถือตนว่ามีอารยะ (Civilized) กว่า

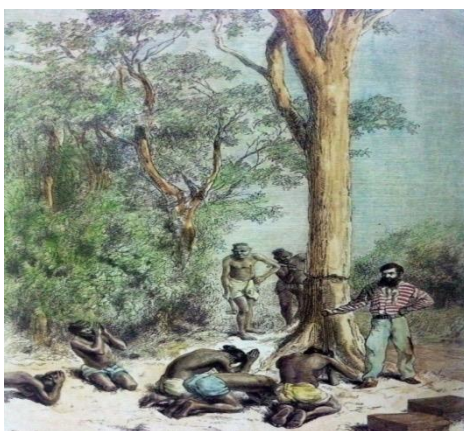
ความเชื่อ

ท้องถิ่นอีสานในสมัยนั้น ผู้คนจำต้องเดินทางผ่านเทือกเขาลำเนาไพรที่ดูวังเวงและน่ากลัว ดำรงชีวิตควบคู่ไปกับธรรมชาติอันแสนลึกลับ ความเชื่อส่วนหนึ่งจึงถือกำเนิดขึ้นมาจากสภาพวิถีชีวิตที่ต้องการที่พึ่ง เพื่อเป็นขวัญกำลังใจและความต้องการให้ตนรอดพ้นภัยทั้งจากสิ่งที่มองเห็นหรือมิสามารถมองเห็นได้ด้วยตาก็ตาม จากช่วงหนึ่งในการสำรวจของมูโอต์ ขณะทำการสำรวจผ่านดงพญาไฟเพื่อมุ่งหน้าไปยังเมืองโคราช (Korat) มูโอต์ได้ทราบจากคนในท้องถิ่นว่า ผู้ใดที่มีความเชื่อในเรื่องของโชคลาง จะมิกกล้าใช้อาวุธปืนที่บริเวณดงพญาไฟ เนื่องจากกลัวว่าจะดึงดูดวิญญาณชั่วร้ายต่าง ๆ มาเช่นฆ่าตนเอง (Henri Mouhot, 2009, p. 78) ในขณะที่ตัวมูโอต์เองนั้นก็มีความเชื่อตามแบบชาวยุโรป เพื่อที่จะช่วยให้เขาข้ามผ่านดงพญาไฟไปได้ด้วยดี ดังความว่า “...ข้าพเจ้ามิได้มีคาถาเวทมนต์ที่จะทำให้บรรดาปีศาจที่อาศัยอยู่ในป่านี้เกรงกลัว แม้แต่เขี้ยวเสือหรือเขากวางคูด มิได้มีอะไรสักอย่างนอกเสียจากความเชื่อมั่นศรัทธาและความรักในพระเจ้า ถ้าหากข้าพเจ้าจำต้องตายเสียที่นี้ ที่ที่เหล่านักพนันเจรหลายต่อหลายคนเหลือทิ้งไว้แต่เพียงเก้ากระดุก ข้าพเจ้าก็พร้อมเมื่อเวลานั้นมาถึง...” (Henri Mouhot, 2009, p. 316) ชาวลาวในสายตาของมูโอต์ จึงเป็นชนชาติที่เชื่อและงมงายในเรื่องของโชคลางและไสยศาสตร์ อันเป็นสิ่งที่พวกเขาเชื่อกันว่า ช่วยผลักดันให้เกิดความกล้าหาญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับพวกที่ต้องข้ามผ่านดงพญาไฟ 7-8 ครั้งต่อปี (Henri Mouhot, 2009, p. 325) นอกจากนี้มูโอต์ยังกล่าวถึงความเชื่ออันงมงายในการพยายามหาต้นสายปลายเหตุแห่งการเจ็บไข้ได้ป่วยของชาวลาวว่า

มักจะโทษญาติปีศาจ ดังความว่า “...ชาวลาวเป็นชนชาติที่มีความเก๋ไก๋ เฉกเช่นเดียวกับชาวเขมร และบางทีอาจจะมากกว่าชาวสยามเสียอีก หากผู้ใดเกิดเจ็บไข้ ล้มป่วย หรือในตามความจริงนั้นป่วยแค่เพียงเล็กน้อย พวกเขาเหล่านั้นจะเชื่อว่ามีสาเหตุมาจากปีศาจเข้าสิงสู่ในร่างกาย ภายในบ้านเรือนของพวกเขา พวกเขาจะเก็บรักษาวัตถุบางอย่างอย่างระมัดระวัง โดยทั่วไปจะเป็นชิ้นส่วนของไม้อย่างหยาบ ๆ หรือพีชจำพวกกาฝาก ที่ซึ่งมีรูปทรงตามจินตนาการที่คล้ายคลึงกับบางส่วนของร่างกายมนุษย์ และยังมีผีบ้านผีเรือน เพื่อป้องกันมิให้วิญญาณชั่วร้ายเข้ามา หรืออย่างน้อยที่สุดก็ทำให้วิญญาณชั่วร้ายออกไปอย่างรวดเร็ว...” (Henri Mouhot, 2009, p. 314-315)

เมื่อถึงคราวเกิดความหวาดกลัวจากภัยอันตรายในป่า มูโอต์ได้ระลึกถึงสิ่งที่ตนนับถือและศรัทธา ซึ่งเป็นความศรัทธาที่มูโอต์มองว่ามีอารยะ (Civilized) และมีได้งมฉายเฉกเช่นผู้คนในท้องถิ่น ความว่า “...ข้าพเจ้ายังมีได้บอกกล่าวกับเพื่อนร่วมทางตัวจ้อย ที่ข้าพเจ้าศรัทธาและแนบชิดกับข้าพเจ้า สิ่งนี้คือ คิงส์ชาร์ลส์ (King Charles) ซึ่งข้าพเจ้าพามาจากบ้าน (ฝรั่งเศส)...” (Henri Mouhot, 2009, p. 313) ในขณะที่ชาวลาวมักจะพกเครื่องรางเล็ก ๆ ดังที่การ์นิเยร์กล่าวว่า พระสงฆ์ได้มอบให้แก่ผู้คนเพื่อเป็นเครื่องรางของขลังในการป้องกันคาถาอาคม หรือช่วยในการเยียวยา ต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บ (Francis Garnier, 1996, p. 83) เห็นได้จากในคราวที่คณะสำรวจของการ์นิเยร์ออกทำการสำรวจและพักแรมริมแม่น้ำที่เมืองอัตตะปือ ที่รำลือกันว่าในพื้นที่แห่งนี้มีสัตว์ป่าที่ดุร้ายและอันตรายนานัปการ คนท้องถิ่นที่ติดตามคณะสำรวจของการ์นิเยร์ได้ทำการก่อไฟขนาดใหญ่ขึ้น 2 กองและรีบร้อนนำแท่นบูชาพระพุทธรูปเจ้าขนาดเล็กออกมาตั้งเอาไว้บริเวณที่พักแรม (Francis Garnier, 1996, p. 117) เพื่อปกป้องตนตามความเชื่อนอกจากนี้ตามจุดต่าง ๆ ในป่าของท้องถิ่นมักจะสำรวจพบแท่นหินหรือรูปเคารพ อันแสดงถึงพื้นที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์แก่ผู้พบเห็น ดังเช่นที่มูโอต์กล่าวว่าพบฐานที่ทำจากหินขณะเดินทางสำรวจในป่าบริเวณเส้นทางจากชัยภูมิ (Chaiapume) สู่อูเชียว (Poukian) ซึ่งในบางท้องถิ่นอาจจะทำมาจากอิฐก้อนเล็ก ๆ โดยมีรูปเคารพตั้งอยู่ (Henri Mouhot, 2009, p. 336) ซึ่งที่

ภูเขี้ยว (Poukiean) นั้น ชาวลาวยะทำการบวงสรวงผีसांगເຫວດາในท้องถิ่นที่เชื่อกันว่าอาศัยอยู่ในท่อนไม้และ

แห่งหิน

ภาพประกอบ 9 ต้นไม้ที่เชื่อกันว่ามีผีसांगເຫວດາอาศัยอยู่

(Francois Jules Harmand, 1997, p. 210)

แอมอนิเยกล่าวว่ ชาวลาวยส่วนมากจะเชื่อเรื่องผีหลอก คุณไสย และสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ หากผู้ใดตกใจกลัวและหลบหนีผี ถือว่าเป็นผู้พ่ายแพ้ต่อผี คน ๆ นั้นจะล้มป่วยหรือตายลง หากผู้ใดกล้าท้าทาย อาทิลีกผ้าถุงขึ้นแล้วหันหลังให้ผี และเปิดของลับให้ผีดู ผีจะมิกกล้าเผชิญกับคนที่กล้าท้าทาย (เอเจียน แอมอนิเย, 2539, น. 185) ความเชื่อของคนในท้องถิ่นอีกความเชื่อหนึ่ง คือ เมื่อเวลาเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ อาทิจันทรุปราคา ผู้คนมักจะเคาะวัตถุให้เกิดเสียง หรือยิงปืนขึ้นฟ้า เพื่อขับไล่เงาดำที่บดบังดวงจันทร์

ชาวลาวยะมีนิยมนเสี่ยงภัยเข้าไปในป่า เมื่อเป็นที่แน่ใจว่าเป็นช่วงเวลาที่ต้องเกรงกลัวภูติผีปีศาจ พวกเขาจะนิยมนเสียดกรายเข้าไปยังบริเวณด้านหน้าของถ้ำ หรือต้นไม้ที่ถูกโค่นด้วยฟ้าผ่า โดยปราศจากการรวบรวมใบไม้แห้งสักหยิบมือและดิน พวกเขาวางเอาสิ่งนี้ไว้ให้สามารถมองเห็นได้ชัดเจนอยู่ริมถนน โดยคาดหวังว่าเครื่องหมายอย่างหยาบ ๆ นี้ จะสามารถร่ายคาถาต่อเหล่าภูติผีปีศาจ และช่วยให้ล่อหลอกภูติผีปีศาจได้ง่าย ตำนานหลักในท้องถิ่นนี้จึงได้มีผลต่อความเชื่อใหม่ ๆ และเป็นการรับรู้อย่างมีสมบูรณัณในดินแดนแห่งนี้ โดยจะมีการส่งต่อกันไปปากต่อปากและจบลงด้วยการข้ามผ่านขอบเขตของข้อเท็จจริง (Pierre Paul Cupet, 2000, p. 78)

เมื่อถึงคราวที่ผู้ชายชาวลาวยะออกไปล่าสัตว์ในป่า ระหว่างช่วงเทศกาลล่าสัตว์ที่เริ่มขึ้นทุกปีตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม แอมอนิเยกล่าวว่ บรรดาผู้ชายที่จำต้องออกไปล่าสัตว์ จะสั่งกำชับภรรยาของตนเป็นอย่างดี ให้งดเว้นจากการกระทำมิดีมีร้ายนานันปการในระหว่างช่วงเวลาที่พักเขามืออยู่ อาทิตัดผม ทา น้ำมัน ห้ามละทิ้งสากตำข้าวไว้ข้างนอก หรือเอาเม็ดกรีดใบทะเบียนสมรส ซึ่งถ้าหากมีงดเว้นการกระทำดังกล่าวนี้ พวกเขาเชื่อกันว่าจะส่งผลเสียต่อการล่าสัตว์ (เอเจียน แอมอนิเย, 2539, น. 38)

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องเงือก (Noeuk) หรือมังกรน้ำ แอมอนิเยได้อธิบายว่า มีลำตัวเป็นงู สูงใหญ่เท่าต้นตาล บ้างก็บอกว่ามีหัวเป็นคน บ้างก็บอกว่ามีหัวเหมือนวัว บ้างก็บอกว่ามีหัวเหมือนไก่ มีหงอนแดง แต่ไม่เคยมีผู้ใดพบเห็นจริง ๆ แต่ว่ามีคนเคยพบเห็นฝูงควายถูกลากลงไปในน้ำ ณ บริเวณเมืองพิบูลและเมืองอุบล คนที่ลงเล่นน้ำ ก็สามารถจะประคองตนได้ แขนขาหมดกำลัง ผ่านไปหลังจากนั้นหลายวันก็จะพบศพของพวกเขาลอยขึ้นอืดโผล่ขึ้นเหนือน้ำ ตัวดำเหมือนถูกคูดเลือด แต่มีพบว่า มีรอยถูกกัดหรือข่วนแต่ประการใด ซึ่งความเชื่อในเรื่องเงือกในดินแดนเขมรก็เป็นไปในลักษณะเดียวกัน (เอเจียน แอมอนิเย, 2539, น. 56)

อย่างไรก็ตาม ในกรณีความเชื่อทั้งหมดของชาวลาวนี้ แอมอนิเยได้ให้คำอธิบายว่า ในหมู่ชาวเอเชียชอบสร้างนิยายง่าย ๆ ขึ้นมาเพื่ออธิบายกำเนิดชื่อสิ่งต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่นนั้น ๆ (เอเจียน แอมอนิเย, 2539, น. 3) เดอ การ์เน อธิบายเพิ่มเติมว่า ดินแดนแห่งตะวันออกนี้ คือ ดินแดนแห่ง “สรรพเทวนิยม (Pantheism)” อย่างแท้จริง และความเชื่อจะเน้นให้ตระหนักถึงความมีเที่ยงแท้แน่นอน ซึ่งจะนำไปสู่การนิพพาน ที่พุทธศาสนิกชนสามารถหยั่งรู้และเข้าใจได้ อย่างไรก็ตามพลังความเชื่อและความศรัทธาทั้งหมดนี้ เดอ การ์เนมองว่า เป็นแรงกดดันและข้อจำกัดที่มีอำนาจชักจูงร้ายแรงต่อบุคลิกลักษณะของมนุษย์ อาทิ แนวความคิดที่ว่า การตายหรือดับสูญถือเป็นอีกขั้นหนึ่งของชีวิต เปรียบดั่งเปลวไฟในสุญญากาศ (Louis de Carne', 2000, p. 109)

ศาสนาและศาสนสถาน

ในดินแดนลาว มีหลายกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่า ซึ่งชนเผ่าหนึ่งที่อาศัยอยู่ในดินแดนลาว ที่มีนามเรียกขานว่า ชนเผ่าไตหรือไท จากการสังเกตของปาวี พบว่า ชนเผ่านี้ได้นับถือพุทธศาสนาโดยแท้ เฉกเช่นเดียวกับที่ปฏิบัติกันในดินแดนเขมรและสยาม (August Pavie, 1999, p. 220) พระสมณโคดมหรือพระพุทธเจ้า คือ พระพุทธเจ้าของแถบอินโดจีน (Samona-Kodom, The Buddha of Indo-china)

มูโอต์มีทัศนคติต่อพระเจ้าของผู้คนในท้องถิ่นว่า “...ข้าพเจ้าเข้าใจว่ามโนภาพของผู้คนโดยทั่วไปนั้นเป็นอย่างไร เป็นกลุ่มคนที่ซึ่งโง่เขลาเบาปัญญาในเรื่องของพระเจ้าที่แท้จริง (True god) ควรจะมีการสืบหาสัญลักษณ์แห่งความอัศจรรย์นี้ และติดตามแกะรอยเทพปลอม ๆ (False divinities) ของพวกเขา...” (Henri Mouhot, 2009, p. 65-66) นอกจากนี้จะมองว่า ผู้คนในดินแดนนี้มีรู้จักพระเจ้าที่แท้จริง (True god) แล้วนั้น มูโอต์ยังมองว่าร่องรอยต่าง ๆ ที่สื่อความหมายไปในลักษณะของความศักดิ์สิทธิ์นั้น ล้วนแล้วแต่ถูกสร้างขึ้น (Henri Mouhot, 2009, p. 69)

แต่ถึงอย่างไรก็ตามขณะสำรวจในดินแดนลาว มูโอต์บันทึกว่าได้พบกับกลุ่มครอบครัวคริสต์ศาสนิกชนชาวลาวที่ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมสังคมกับพุทธศาสนิกชนชาวลาว ความว่า “...ข้าพเจ้าได้พบกับครอบครัวของคริสต์ศาสนิกชนชาวลาวที่ยากจน บาทหลวงลาร์แมนดี (Henri Mouhot, 2009, p. 70) ได้พูดคุยกับข้าพเจ้า เรา (คณะสำรวจของมูโอต์) ได้จอดเรือเอาไว้ใกล้บ้านเรือนของพวกเขา ซึ่งหวังว่ามันจะปลอดภัยในขณะที่เราออกสำรวจบริเวณภูเขาแถบนี้ และเข้าเยี่ยมชมหมู่บ้านปถวี (Patawi) ซึ่งเป็นที่พำนัก

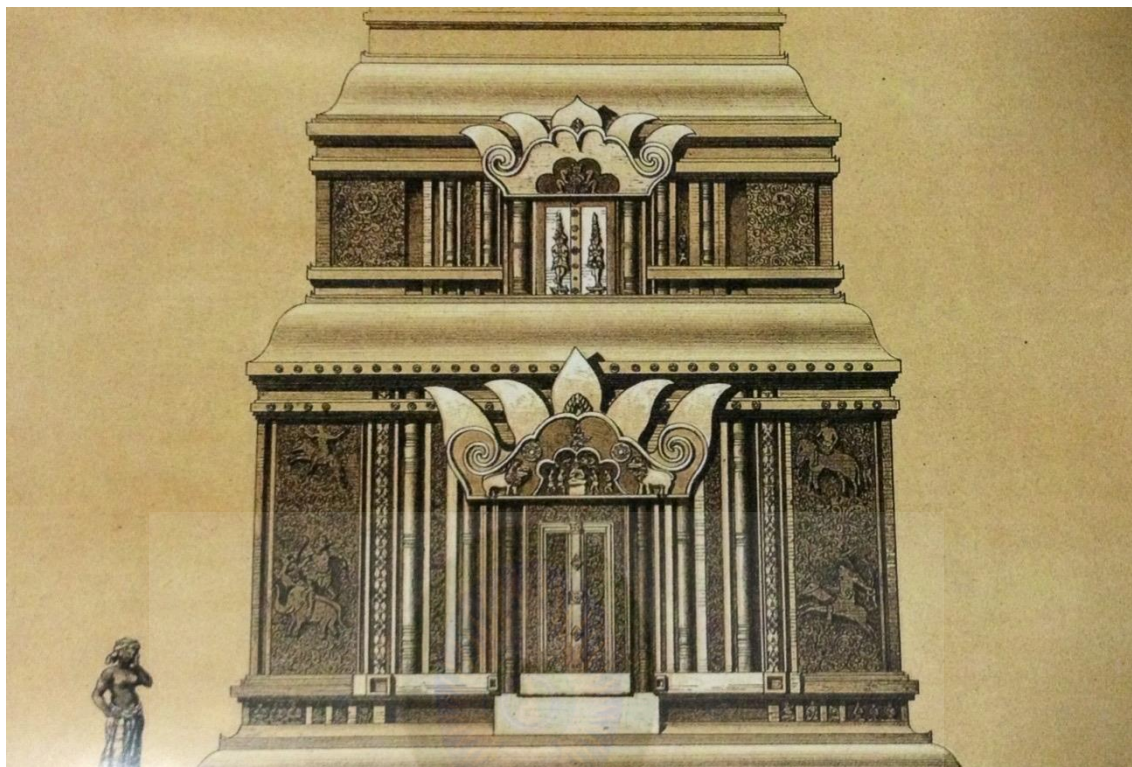
ของผู้จาริกแสวงบุญชาวลาว เช่นเดียวกับที่ภูพระบาทของชาวสยาม...” (Henri Mouhot, 2009, p. 70) แสดงให้เห็นว่าชาวลาวจำนวนหนึ่งได้มีการนับถือศาสนาคริสต์แบบเดียวกับชาวตะวันตก และอยู่รวมกันเป็นชุมชนคริสต์ ท่ามกลางสังคมชาวลาวส่วนใหญ่ที่ยังคงนับถือพุทธศาสนา

ด้านการสำรวจศาสนสถานในดินแดนอีสาน พบว่ามีการสำรวจหลายแห่ง อาทิ เมื่อคราวที่ มูโอต์มีโอกาสดูสำรวจและเที่ยวชมวัด ที่อยู่ถัดออกไปจากตัวเมืองโคราช ไปประมาณ 9 ไมล์ ทางทิศตะวันออก ที่มีชื่อว่า วัดพนมวัน หรือปราสาทพนมวัน (Penom-Wat) มูโอต์กล่าวว่า ศาสนสถานแห่งนี้มีความโดดเด่นและน่าทึ่งเป็นอย่างมาก แม้จะดูดีอย่างมากหากเทียบกับความยิ่งใหญ่และความงดงามกับนครวัด วัดพนมหรือปราสาทพนมวัน (Penom-Wat) เป็นสถานที่ ๆ น่าสนใจ มีความยาว 36 เมตร กว้าง 40 เมตร มีแบบแผนและลักษณะการเชื่อมต่อที่มีความเที่ยงตรงพอประมาณ ประกอบด้วยสองพลับพลา (Pavilions) มีหลังคาหินทรงโค้ง ระเบียงทางเข้าที่มีหลังคาและเสากลมที่สง่างาม หลังคามีความสูง 7-8 เมตร ระเบียงภายในที่มีการตกแต่งกว้าง 3 เมตร และผนังมีความหนาเป็นเมตร ในแต่ละซุ้มของระเบียงภายในจะมีหน้าต่างสองบานที่มีแถบโค้งงอ ศาสนสถานแห่งนี้สร้างด้วยหินทรายสีแดงและสีเทา มีเนื้อผนังหยาบด้วยเมล็ดข้าวและในบางส่วนที่ซึ่งทำมาจากดินเหนียว ในประตูหนึ่งบานจะมีจารึกยาวเหยียด และด้านบนเป็นรูปปั้นประติมากรรมที่มีลักษณะใกล้เคียงกับที่นครวัด และพนมบาเสท ในหนึ่งพลับพลาจะมีหลากหลายรูปเคารพของชาวพุทธ (Buddhist idols) ที่ทำจากหิน ซึ่งขนาดใหญ่ที่สุดจะมีขนาดถึง 2 เมตร สูง 50 เซนติเมตร และปกคลุมด้วยเศษผ้าจริง ซึ่งง่ายต่อการมโนภาพระหว่างซากปรักหักพังของนครวัดและวัดพนมหรือปราสาทพนมวัน (Penom-Wat) ว่า มีลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมในรูปแบบเดียวกัน รสนิยมเดียวกัน ท่อนหินขนาดมหึมานี้ขัดเงาเหมือนหินอ่อน และดูงดงามมากเมื่อนำมาติดตั้งเข้าด้วยกัน...” (Henri Mouhot, 2009, p. 330-333) จากคำบรรยายและเปรียบเทียบรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของศาสนสถานแห่งนี้กับโบราณสถานทั่วไปในดินแดนเขมรของมูโอต์ เห็นได้ชัดเจนว่า มูโอต์เชื่อว่า ศาสนสถานแห่งนี้เขมรเป็นผู้แรกสร้าง ดังความว่า “...สิ่งก่อสร้างทั้งหมดนี้ มิมีข้อสงสัยเลยว่าเป็นเนื้องานของเขมร และมีใช้การจำลองหรือเลียนแบบ บริเวณนี้จะต้องเป็นพื้นที่เก่าแก่ที่มีชื่อเสียง ถึงได้หลงเหลือร่องรอยของความยิ่งใหญ่ของพวกเขา (เขมร) ในพื้นที่ส่วนที่อื่น ๆ ของอาณาจักร ด้านนอกดูขาดความสมดุลกับการตกแต่งภายใน วัดพนมวันหรือปราสาทพนมวันเป็นของราชินีดังที่พูดถึงกันของชาวสยาม ส่วนของกษัตริย์ผู้เป็นพระสวามีจะเป็นปราสาทพิมาย (Pimaie) อยู่บริเวณถัดไปประมาณ 30 ไมล์ ทางตะวันออกของเมืองโคราช...” (Henri Mouhot, 2009, p. 333) ทศนะดังกล่าวของมูโอต์ได้แสดงภาพว่า เศรษฐกิจอารยธรรมที่หลงเหลือจากยุครุ่งเรืองของอาณาจักรเขมรเคยแผ่อิทธิพลมาครอบครองถึง ณ บริเวณนี้ (เมืองโคราช)

นอกจากนี้ยังกล่าวถึง พระธาตุพนม หรือที่นักสำรวจชาวฝรั่งเศสเรียกว่า Peunom Pyramid ซึ่งคณะสำรวจของการ์นีเยร์ได้กล่าวถึง ความว่า “...ข้อดีของพระธาตุพนม คือ ตั้งอยู่ท่ามกลางสิ่งปลูกสร้างสมัยใหม่ ทำให้โดดเด่นด้วยการแสดงลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมแบบโบราณได้อย่างชัดเจน ด้านข้างขององค์พระธาตุจะตกแต่งด้วยอิฐ ที่ดูราวกับว่าถูกสร้างขึ้นในช่วงระยะเวลาเปลี่ยนผ่านทางด้านสถาปัตยกรรมของชาวเขมรและชาวสยาม ทางด้านทิศตะวันออกขององค์พระธาตุ คือ ส่วนที่ถูกดูแลรักษาอย่างดีที่สุด แต่กระนั้นยังพบร่องรอยการต่อเติมด้วยปูนขาวอย่างหยาบ ๆ สืบเนื่องมาจากการพยายามบูรณะเมื่อเร็ว ๆ นี้”

ซึ่งขาดความกลมกลืนกันกับงานฝีมือที่วิจิตรงดงามของประตูและลวดลายอันแสนประณีตบนยอดพระธาตุ...”

(Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 333)

ภาพประกอบ 10 ด้านหนึ่งของพระธาตุพนม

(Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 177)

ด้านศาสนสถานในดินแดนลาว พบว่ามีการออกสำรวจหลายแห่ง อาทิ วัดภู (Wat Phou) ศาสนสถานที่ตั้งอยู่บนภูเขาสูง ที่เมื่อมองลงมาด้านล่างจะพบทิวทัศน์อันมีเสน่ห์ นำหลงไหลของทุ่งกว้างและสายน้ำ การนิเยร์กล่าวว่า โครงสร้างของศาสนสถานแห่งนี้ยังตกแต่งมิแล้วเสร็จด้นัก ก่อสร้างบนมาตราส่วนขนาดใหญ่ ทำให้รู้สึกถึงความอุดมสมบูรณ์ ความเจริญงอกงาม และพลังอำนาจโครงสร้างสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ในดินแดนแห่งนี้ล้วนแล้วแต่มีแรงบันดาลใจมาจากพืชพันธุ์ในท้องถิ่น

ในด้านพระสงฆ์ มักจะมีน้ำใจแก่เหล่านักเดินทางเสมอ ดังที่การนิเยร์ได้กล่าวว่า ความมีมิตรไมตรีจิตของพระสงฆ์ในการให้ที่พักที่อื่นเป็นเขตสถานที่ของพระพุทธเจ้าแก่เหล่านักเดินทาง มิว่าจะเป็นในส่วนของเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส ซึ่งได้เป็นที่ประจักษ์แก่ตัวการนิเยร์เองในด้านความมีลักษณะเฉพาะตัวอันแสนพิเศษของขนบธรรมเนียมทางศาสนาในดินแดนลาวแห่งนี้ (Francis Garnier, 1996, p. 213)

สภาพบ้านเมือง

สภาพบ้านเมือง คณะสำรวจได้ออกสำรวจสภาพบ้านเมืองในท้องถื่นดินแดนอีสาน โดยให้ทัศนะเกี่ยวกับสภาพบ้านเมืองอย่างละเอียด อาทิ ขณะล่องเรือผ่านเขตปากเพรียว (Pakprieau) มุ่งเข้าหน้าเข้าสู่ดินแดนลาว มูโอดักกล่าวถึงบริเวณนี้ว่า “...เมืองสระบุรีมีกลุ่มประชากรหลัก 3 กลุ่ม คือ ชาวสยาม ชาวจีน และชาวลาว อาชีพหลักของที่นี่ คือ เกษตรกรรม เหมือนกับในกลุ่มเมืองและชนบทอันพบเห็นได้โดยทั่วไปในสยาม บ้านเรือนถูกปลูกสร้างขึ้นด้วยไม้ไผ่ ชาวบ้านต่างพากันแอบมองลอดออกมา กิ่งช้อน ล้อมรอบด้วยใบไม้ตลอดทางตามริมฝั่งแม่น้ำ นอกเหนือจากพื้นที่เพาะปลูกข้าว ไกลออกไปในเบื้องหลัง มีผืนป่าที่กว้างใหญ่ เป็นแหล่งอาศัยของเหล่าสัตว์ป่า...” (Henri Mouhot, 2009, p. 69) และเมื่อขณะทำการสำรวจที่เมืองโคราช ได้กล่าวถึงเมืองโคราชว่ามีพื้นที่ค่อนข้างกว้างขวาง (Henri Mouhot, 2009, p. 112) ประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวนมาก และเมืองเล็ก ๆ กว่าสิบเอ็ดเมือง ในบางพื้นที่มีจำนวนผู้คนอาศัยอยู่มากราว 5-6 แสนคน เมืองแห่งนี้เป็นเพียงเมืองสาขาของสยาม เมื่อถึงคราวที่จำเป็นต้องจัดหากำลังคนและจัดเก็บภาษีนั้น เมืองโคราชจะเป็นที่แรกและมีความสำคัญอย่างมากในการเกณฑ์แรงงานผู้ชายในกรณีที่เกิดสงคราม (Henri Mouhot, 2009, p. 330) แต่ภายในตัวเมืองจริงของโคราชจะมีพลเมืองมีมากกว่า 5-6 พันคน ซึ่งในที่นี้รวมชาวจีนประมาณ 600 คน นอกจากนี้มูโอดักยังบรรยายสภาพตัวเมืองโคราช ดังความว่า “...ช่วงสิ้นสุดเขตย่านชาวจีนจะเป็นตลาด เรียกได้ว่าเป็นเส้นทางเริ่มเข้าสู่ตัวเมือง ตัวเมืองล้อมรอบด้วยหินและหินทราย ที่ลำเลียงมาจากบนภูเขาที่อยู่ห่างไกล (เป็นงานฝีมือเดียวที่ข้าพเจ้าให้การยอมรับเช่นเดียวกับที่เขมร) ภายในตัวเมืองเป็นที่อยู่อาศัยของคนะปกครองและของหน่วยงานอื่น ๆ สถาปัตยกรรมที่หลากหลาย ที่พักกองเกวียนและบ้านต่าง ๆ อีกจำนวนหลายหลัง ลำธารกว้างแปดเมตรตัดผ่านข้ามเมือง และล้อมรอบด้วยสวนเล็ก ๆ น้อย ๆ ของต้นหมากและต้นมะพร้าว...” (Henri Mouhot, 2009, p. 329)

เมื่อคราวสำรวจที่ภูเขี้ยว มูโด้กล่าวว่า “...ภูเขี้ยวเป็นหมู่บ้านเล็กกว่าเมืองชัยภูมิ ข้าพเจ้าได้รับการต้อนรับอย่างเป็นมิตรจากเจ้าเมือง ผู้ซึ่งฟังจะเดินทางกลับจากเมืองโคราช และเคยได้ยินเรื่องราวความมุ่งมั่นในการเดินทางของข้าพเจ้า ที่นี่ประสบปัญหาความยากจนและความทุกข์ยาก คณะของข้าพเจ้ามีสามารถที่จะหาแม่แต่ปลาที่จะจับจ่าย มีมีอะไรเลยนอกเสียจากข้าว...” (Henri Mouhot, 2009, p. 336) และเมื่อคราวที่ออกสำรวจที่เมืองเลย ได้บรรยายสภาพบ้านเมืองว่าเป็นเมืองใหญ่เมืองหนึ่งในแถบภูมิภาคนี้ ที่ขึ้นตรงกับสองเมือง คือ เมืองเพชรบูรณ์และเมืองหล่มสัก มีที่ตั้งอยู่บริเวณช่องเขาแคบ ๆ เหมือนเช่นแถบเมืองและหมู่บ้านต่าง ๆ ที่เคยเดินทางสำรวจผ่านมานับตั้งแต่ออกจากเมืองชัยภูมิ (Henri Mouhot, 2009, p. 342)

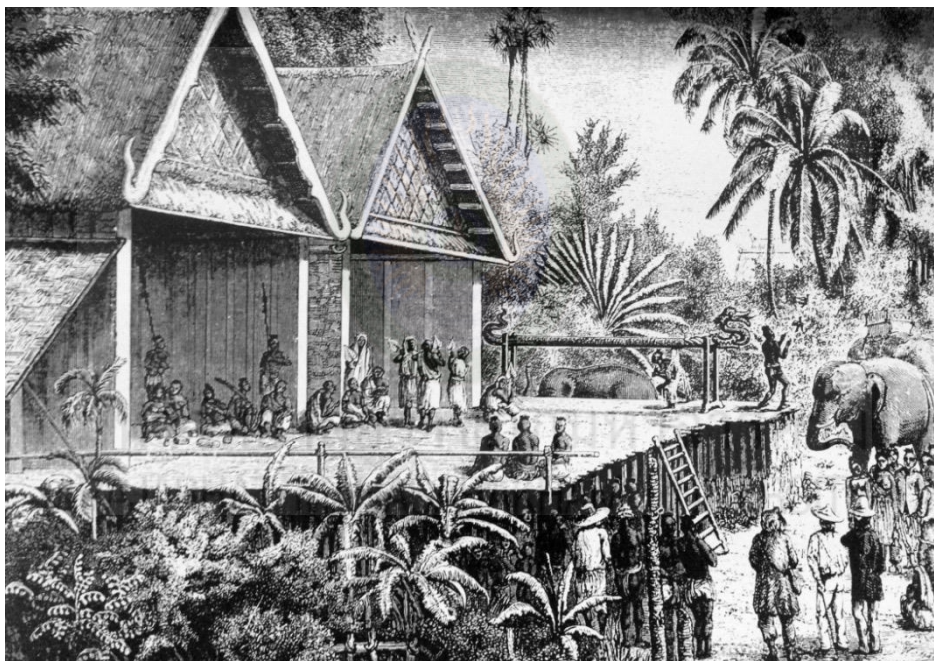

ภาพประกอบ 11 กระโจมของชาวลาวที่ยากจน
(Francis Garnier, 1996, p. 215)

เมืองหนองคาย การ์นิเยร์กล่าวว่า เมืองแห่งนี้ถูกก่อตั้งขึ้นภายหลังจากที่เมืองเวียงจันทน์ล่มสลายด้วยน้ำมือของชาวสยาม เมืองนี้ได้สืบทอดความสำคัญมาจากเมืองเวียงจันทน์ เป็นศูนย์รวมผู้คนขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่ง ณ บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงนับจากเมืองพนมเปญไปจนถึงเมืองหลวงพระบาง เจ้าเมืองหนองคายสื่อสารกับล่ามของคณะสำรวจของการ์นิเยร์เป็นภาษาลาว พร้อมกับให้การต้อนรับอย่างสุภาพ (Francis Garnier, 1996, p. 259-261) การที่การ์นิเยร์ระบุว่า เจ้าเมืองหนองคายสื่อสารเป็นภาษาลาวนั้น เพื่อแสดงว่าในดินแดนอีสานผู้คนส่วนใหญ่เป็นชาวลาว และภาษาลาว คือ ภาษาหลักในท้องถิ่นนี้

เมืองอุบล เดอลาพอร์ทกล่าวว่า เมืองนี้มีความสำคัญ ทำการปกครองโดยผู้ปกครองซึ่งเป็นข้าหลวงชาวสยาม อยู่ภายใต้การควบคุมของส่วนกลางของสยามอีกต่อหนึ่ง คณะสำรวจถูกเชื่อเชิญให้เข้าร่วมเป็นสักขี

พยานในพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณเนื่องในโอกาสเข้ารับตำแหน่งของเจ้าเมืองอุบล ในปี พ.ศ. 2410 พิธีนี้ถูกจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ โดยจะต้องมีคณะสักขีพยานเข้าร่วมภายในพิธีด้วย ผู้ดำรงตำแหน่งคนใหม่อันสามารถรับรู้ได้จากการจัดพิธีอย่างใหญ่โตว่าเป็นที่โปรดปรานของส่วนกลางของสยามนี้ ได้รับการแต่งตั้งยศถาบรรดาศักดิ์มาจากกรุงเทพฯ ซึ่งจะกลายเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งเสมอภาคกันกับกษัตริย์ผู้ครองเมืองจำปาศักดิ์ ในตอนเช้าวันพิธี จะอีกทีก็ครึกโครมไปด้วยเสียงฆ้องและกลอง ทุก ๆ คนต่างมารวมตัวกันยังบริเวณตำหนัก คณะผู้ติดตามปรากฏออกมาพร้อม ๆ กับกระบวนแห่ในบริเวณลานกว้าง ซึ่งช้างตัวใหญ่ที่มีงาขนาดมหึมา เมื่อกระบวนของเจ้าเมืองอุบลมาถึง จะถูกรายล้อมไปด้วยเหล่าองครักษ์ มีวาจะเป็นที่บริเวณเท้าของช้างที่เป็นพาหนะ รวมถึงมีองครักษ์บนหลังม้าคอยคุ้มกัน ตามติดด้วยคณะผู้ดำรงฐานันดรศักดิ์ชั้นสูง ขบวนช้างของฝ่ายใน คณะสงฆ์จากพระอารามหลวงคอยนำสวดมนต์ คณะสำรวจฝรั่งเศสนำโดยเดอ ลาเกร แต่งกายเข้าร่วมพิธีในชุดเครื่องแบบ และต่างแสดงความสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตนต่อพิธีการสำคัญนี้ (Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 7-8)

ภาพประกอบ 12 พิธีกรรมทางศาสนาเนื่องในวาระเฉลิมฉลองการแต่งตั้งผู้ปกครองของเมืองอุบล (Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 73)

เมืองศรีสะเกษ ประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อชาติเขมรผสมอยู่ ซึ่งภาษาเขมรจะเป็นที่เข้าใจของผู้คนเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้การนิเยร์ได้มองว่าพื้นที่ในแถบนี้ คือ พื้นที่ของอาณาจักรเขมรโบราณก่อนที่สยามจะเข้ามาครอบครอง ดังที่การนิเยร์กล่าวว่า “...ถึงแม้ว่าข้าพเจ้าจะยังอยู่ในบ้านเมืองที่ถูกควบคุมโดยสยาม แต่ข้าพเจ้ารู้สึกที่ข้าพเจ้าได้ค้นพบด้วยตนเองแทบจะในทันที ว่ากำลังอยู่ในดินแดนของอาณาจักรเขมรโบราณ หากข้าพเจ้ายังมีได้ข้ามพรมแดนไปเสียก่อน ความรู้สึกนี้ได้กระตุ้นข้าพเจ้าให้เกิดความสนใจต่อภูมิประเทศอันแสนคลุมเครือแห่งนี้...” นอกจากนี้การนิเยร์ได้กล่าวถึง เมืองซุซันท์ ที่อยู่ห่างออกไปทางตอนใต้ของเมือง

ศรีสะเกษราว 60 กิโลเมตร ความว่า “...ที่เมืองขุขันธ์ การเดินเข้ามายังอาณาจักรเขมรแห่งนี้ของข้าพเจ้า เป็นไปได้ด้วยดี และภาษาเขมรคือภาษาเดียวเท่านั้นที่เป็นที่เข้าใจกันในหมู่ผู้คนที่นี้ ชาวสยามได้เข้ามามีชัยชนะเหนือดินแดนส่วนนี้ของเขมรเมื่อนานมาแล้ว ซึ่งเกิดขึ้นก่อนหน้าที่สยามจะเข้าควบคุมหัวเมืองของพระตะบองและนครวัดเสียอีก...” (Francis Garnier, 1996, p. 136) การที่การ์นิเยร์ได้ระบุว่า ดินแดนของอีสานทางตอนใต้ อาทิ บริเวณเมืองศรีสะเกษและเมืองขุขันธ์ คือ ดินแดนที่อาณาจักรเขมรเคยครอบครองก่อนสยามและยังคงหลงเหลืออิทธิพลอยู่มากต่อผู้คน สภาพบ้านเมือง และสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ในบริเวณนี้ และชัดเจนที่สุด คือ ภาษาพูด ที่เป็นภาษาเขมร โดยกล่าวย่ำว่า ภาษาเขมรคือภาษาเดียวเท่านั้นที่เป็นที่เข้าใจกันในหมู่ผู้คนที่แห่งนี้

อย่างไรก็ตามในดินแดนนี้ที่มีค้อยมีคนต่างถิ่นเดินทางเข้ามา มากนัก ทำให้ปราศจากสถานที่เฉพาะสำหรับการพักผ่อน มีแต่เพียงศาลา (Salas) ที่ถูกสร้างขึ้นมาเฉพาะในเขตเมืองหรือหมู่บ้านขนาดใหญ่ นอกจากนี้พระเจดีย์ที่พบตามหมู่บ้านเล็ก ๆ นั้น สามารถใช้เป็นที่พักผ่อนสำหรับเหล่านักเดินทางได้ (Francis Garnier, 1996, p. 211)

คณะสำรวจชาวฝรั่งเศสต่างแสดงภาพของสภาพบ้านเมืองในดินแดนอีสานว่า สภาพบ้านเมืองมิได้มีความโดดเด่นเท่าใดนัก ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเป็นส่วนใหญ่ ภายในการควบคุมของสยาม บ้านเมืองส่วนใหญ่ในแถบอีสานตอนบนได้รับอิทธิพลมาจากดินแดนลาวฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง และอิทธิพลจากอาณาจักรเขมรโบราณ โดยระบุว่าสามารถพบเห็นได้จากโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ทั่วไป ในส่วนของดินแดนอีสานตอนล่าง กลุ่มนักสำรวจระบุว่าได้รับอิทธิพลมาจากเขมร นับตั้งแต่สมัยอาณาจักรเขมรโบราณก่อนที่สยามจะเข้ามาครอบครอง ซึ่งอารยธรรมเขมรยังคงหลงเหลืออยู่อย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะภาษาพูดที่เป็นภาษาเขมรเป็นหลัก

อาจกล่าวได้ว่า การที่กลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสพยายามชี้ชัดข้อเท็จจริงด้านสภาพบ้านเมืองในรายงานสำรวจ นอกจากจะเป็นการหาดินแดน สภาพบ้านเมืองที่ดี เพื่อยังประโยชน์แก่รัฐบาลฝรั่งเศสแล้วนั้น กลุ่มนักสำรวจยังพยายามบ่งชี้ว่า ดินแดนนี้มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสยามมาก่อน สยามเป็นแต่เพียงผู้ยึดครองที่ฉาบฉวยในดินแดนแห่งนี้เท่านั้น

สภาพภูมิศาสตร์และสภาพอากาศ

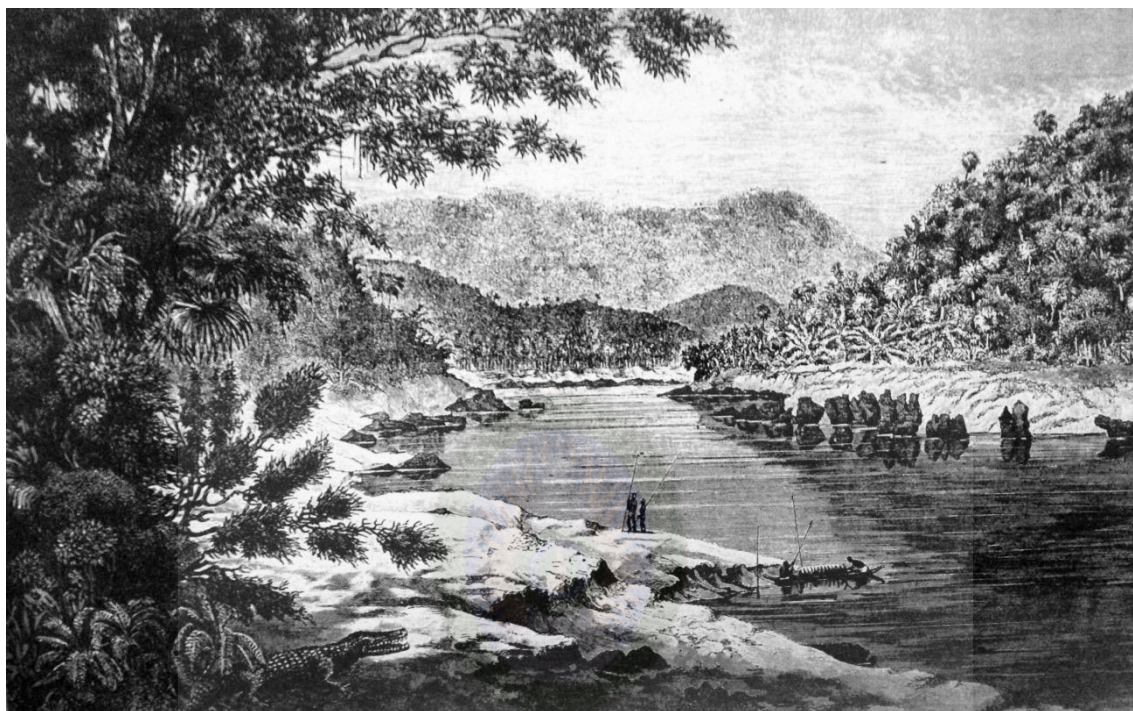
การเดินทางสู่ดินแดนลาวนั้นจำเป็นต้องข้ามผ่านป่าทึบขนาดใหญ่หรือที่รู้จักในชื่อ ดงพญาไฟ (Dong Phya Phai) หรือประตูนรก (The gates of the Infernal regions) ซึ่งเป็นนามเรียกขานป่าดงแห่งนี้สำหรับชาวลาวและชาวสยาม (Henri Mouhot, 2009, p. 316) กลุ่มนักสำรวจมองว่า ดงพญาไฟเปรียบเหมือนเส้นแบ่งเขตระหว่างดินแดนลาวและดินแดนสยาม ดังที่มูโอต์ได้บันทึกขณะทำการสำรวจดงพญาไฟว่า กำลังอยู่บริเวณจุดเชื่อมต่อระหว่างดินแดนลาวกับสยาม โดยมีเพียงแนวป่ากั้นเท่านั้น (Henri Mouhot, 2009, p. 316) การข้ามผ่านดงพญาไฟหากจะให้ปลอดภัยที่สุด ต้องเป็นช่วงฤดูแล้ง เนื่องจากในช่วงฤดูฝน แหล่งน้ำและสภาพอากาศจะนำพาโรคติดต่ออันจะก่อให้เกิดอันตรายถึงแก่ชีวิต (Henri Mouhot, 2009, p. 78)

มูโอด์ทำการบันทึกอย่างละเอียดเกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศในดินแดนอีสาน โดยระบุว่า ในดินแดนอีสานมีแม่น้ำขนาดใหญ่ 5 สายของดินแดนอีสาน บริเวณกันแม่น้ำจะยังคงมีน้ำเหลือมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับแต่ละฤดูกาล แม่น้ำสายแรกมีชื่อว่า แม่น้ำชี (Menam Chie) กว้าง 35 เมตร เส้นละติจูดที่ 15° 45' แม่น้ำสายที่สองมีชื่อว่า แม่น้ำเลย (Menam Leuye) กว้าง 90 เมตร เส้นละติจูดที่ 18° 3' แม่น้ำสายที่สามมีชื่อว่า แม่น้ำอูน (Menam Ouan) กว้าง 100 เมตร เส้นละติจูดที่ 18° 35' แม่น้ำสายที่สี่มีชื่อว่า ลำน้ำป่าว (Nam Pouye) กว้าง 60 เมตร เส้นละติจูดที่ 19° แม่น้ำสายที่ห้ามีชื่อว่า ลำน้ำเหือง (Nam-Houn) กว้าง 80-100 เมตรเส้นละติจูดที่ 20° ซึ่งทั้งหมดจะไหลไปรวมกันที่แม่น้ำโขง โดยมูโอด์ตั้งข้อสังเกตว่าแม่น้ำโขงมีขนาดใหญ่กว่าแม่น้ำในแถบกรุงเทพฯ แวดล้อมไปด้วยขุนเขา มีกระแสเชี่ยวกราก (Henri Mouhot, 2009, p. 345-346) แต่มีความงดงาม โดยมีจุดที่แคบที่สุด (Narrowest the width) อยู่ที่ 1000 เมตร และสลับไปด้วยขุนเขาในทุก ๆ ที่ ซึ่งทอดยาวลงมาตามกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยว บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงแห่งนี้ใหญ่โตและกว้างขวางเป็นอย่างยิ่งตามแนวเขาอันลาดชันเต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์และความเขียวชอุ่ม (Henri Mouhot, 2009, p. 348) แม่น้ำโขงเป็นสายน้ำขนาดมหึมา นอกจากจะมีขนาดใหญ่กว่าแม่น้ำในกรุงเทพฯ แล้วนั้น ยังมีขนาดใหญ่กว่าแม่น้ำเทมส์ที่ไหลเอื่อยอยู่ใต้สะพานลอนดอน (London Bridge) ในช่วงฤดูฝนปริมาณน้ำในแม่น้ำโขงจะเพิ่มมากขึ้น ทำให้เอ่อล้นไหลท่วมไปตลอดริมฝั่ง เสียงของกระแสน้ำเปรียบดังทะเลเมื่อยามเกิดพายุคลื่นลมแรงกระแทกกับแนวโขดหิน ซึ่งแม่น้ำโขงนั้นมีเกาะแก่งที่น่าหวาดหวั่นอยู่เป็นจำนวนมาก (Henri Mouhot, 2009, p. 102-103)

คณะสำรวจของปาวีทำการศึกษาเส้นทางน้ำในดินแดนแห่งนี้ โดยแม่น้ำโขงคือหนึ่งในแม่น้ำสายหลักที่คณะสำรวจให้ความสนใจ (August Pavie, 1999, p. 219-220) เพื่อศึกษาเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างอาณาจักรของฝรั่งเศสในดินแดนญวนกับอาณาจักรใหม่ที่เกิเกิดขึ้นในอนาคต ณ ดินแดนแห่งนี้ (ดินแดนลาว) โดยมองว่าสยามแทบจะมีได้มีความเข้มงวดเหนือบริเวณดินดอนสามเหลี่ยมของแม่น้ำด้านด้านตะวันตกของลาว (ดินแดนอีสาน) ที่ซึ่งเป็นเขตอำนาจของสยามในการจัดเก็บภาษีในรูปแบบส่วยหรือเครื่องบรรณาการ

นอกจากนี้ สยามยังครอบครองบริเวณลุ่มแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลลงสู่แม่น้ำ (แม่น้ำเจ้าพระยา) ดินแดนลาวตะวันออกประกอบด้วยอาณาบริเวณหุบเขาของแม่น้ำโขง ซึ่งยังเป็นเมืองขึ้นหรือเมืองบรรณาการของสยาม แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ของดินแดนลาวตะวันออกได้กลายเป็นดินแดนในครอบครองของฝรั่งเศส (พ.ศ. 2432) ดินแดนของตังเกี๋ยหรือญวนตอนเหนือและอันนัมหรือญวนตอนกลาง ยังมีมีการแบ่งเส้นเขตแดนทางน้ำของแม่น้ำโขงที่ชัดเจน ดังเช่นที่ราบสูงเดียนเบียนฟู (Dien Bien Phu) ที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสายนี้ โดยขึ้นตรงกับตังเกี๋ยหรือญวนตอนเหนือ ดินแดนเขมรโบราณได้ขยายออกไปทางตอนเหนือถัดไปจากแม่น้ำมูล ซึ่งดินแดนนี้อยู่ในการครอบครองของสยาม มีประชากรส่วนมากเป็นชาวเขมร (August Pavie, 1999, p. 219-220) แนวเทือกเขาในดินแดนลาวฝั่งซ้ายได้แผ่ขยายไปถึงทางตอนเหนือของตังเกี๋ยหรือญวนตอนเหนือ จนถึงทางตอนใต้ของโคชินจีน (Henri Mouhot, 2009, p. 349)

มาลเกรฟและปาวีกล่าวว่า ฮาร์มานด์ใช้ความพยายามถึง 5 ครั้งในการจัดสรรเส้นทางเพื่อไปสู่อาณาจักรของฝรั่งเศสในญวน และได้ยอมรับว่าการเปิดเส้นทางในดินแดนลาวนี้ จะเป็นหนึ่งในเส้นทางที่ดีที่สุดระหว่างแม่น้ำโขงและริมชายฝั่งของเมืองตูเรนหรือเมืองดานัง ฮาร์มานด์ได้พยายามหาเส้นทางเชื่อมแม่น้ำสายใหญ่แห่งนี้ไปยังทะเลชายฝั่งญวนถึง 4 ครั้ง (Joseph de Malglaive & Armand Joseph Riviere, 2000, p. 15)

ภาพประกอบ 13 ภูมิทัศน์ของแม่น้ำโขง เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2410

(Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 104)

ปาวีทำการศึกษาเทียบเคียงเส้นทางของแม่น้ำโขง และได้พบว่าสายน้ำโขงที่ยังคงมีน้ำเต็มเต็มกันแม่น้ำอยู่เพียงครั้งหนึ่งนี้ได้ แสดงให้เห็นว่าตลอดช่วงเส้นทางเดินน้ำอันแสนสวยงามนี้ เรือกลไฟขนาดเล็กยังสามารถเข้ามาถึงได้ ซึ่งจะกลายเป็นเส้นทางติดต่อสื่อสารที่มีค่าสำหรับการค้าภายในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงแห่งนี้ (August Pavie, 1999, p. 191)

ในด้านการวิเคราะห์สภาพภูมิศาสตร์ระหว่างสองฝากฝั่งแม่น้ำโขง เพื่อหาเส้นทางทางบกในการเชื่อมต่อระหว่างกัน พบว่า เมื่อคราวที่เนอฮิสทำการสำรวจหาทำเลที่เหมาะสมในการสร้างทางรถไฟจากกรุงเทพฯ เชื่อมสู่แม่น้ำโขง เนอฮิสสำรวจพบว่าที่เมืองเชียงคาน มีท่าเลริมฝั่งแม่น้ำที่ใกล้เคียงกับกรุงเทพฯ และมีประชากรอาศัยอยู่เบาบาง ซึ่งในทั่วทุกหนแห่งของดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำโขงนี้ยังมีเส้นทางติดต่อในเชิงพาณิชย์ที่ยังมีเพียงพอ มีมีที่ใดที่สามารถนำร่องได้ตั้งเช่นทางตอนใต้และตอนบนของเมืองเชียงคาน และในท้ายที่สุดเส้นทางรถไฟนี้อาจจะจบลงที่ทางตัน เนื่องจากไม่สามารถดำเนินการต่อไปยังตอนเหนือของเมืองหลวงพระบาง เพราะมีแนวเทือกเขากั้น มิสามารถข้ามผ่านได้ นอกจากนี้ถ้าไปทางทิศตะวันออกซึ่งเป็นดินแดนอัน

อุดมสมบูรณ์ของเมืองหนองคาย เนอัสพบว่าสภาพภูมิศาสตร์บริเวณเมืองหนองคายก็เหมาะสมที่จะสร้างทางรถไฟ เนื่องจากมีสายน้ำไหลผ่านหลากหลายสาขา และที่สำคัญคือมีหนองบึงขนาดใหญ่ที่ก่อให้เกิดความยากลำบากในการสร้างทางรถไฟในบริเวณนี้ (Paul Neis, 1997, p. 61)

เมื่อคณะสำรวจของฝรั่งเศสออกสำรวจนอกเหนือจากอาณาบริเวณของสยามไปจนถึงบริเวณพรมแดนทางตอนเหนือของสิบสองปันนา และบริเวณเมืองเชียงของ ซึ่งเป็นเมืองบรรณาการของจีน เมื่อทราบถึงทางฝั่งอังกฤษ เลอแฟบกล่าวว่า ฝ่ายอังกฤษเกิดความสนใจเกี่ยวกับการแสดงตนของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสในดินแดนที่อยู่ภายใต้สิทธิขาดของอังกฤษ ณ บริเวณด้านตะวันออกตอนบนของพม่า (รัฐฉาน) และได้เสนอที่จะวางตัวเป็นกลางและทำการแบ่งแยกอาณาเขตอย่างชัดเจนกับดินแดนที่อยู่ภายใต้สิทธิขาดของฝรั่งเศส ทั้งหมดนี้จึงเอื้ออำนวยให้เกิด “กันชน” ระหว่างสองประเทศ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า รัฐกันชน (Buffer State) ซึ่งเริ่มแรกนั้น ได้กำหนดให้ดินแดนบริเวณฝั่งขวาของแม่น้ำโขงทั้งหมดเป็นรัฐกันชนเมื่อปี พ.ศ. 2438 อย่างไรก็ตาม เลอแฟบมองว่าการสำรวจที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดคู่มือการเดินทาง โดยเฉพาะในการเดินทางไปยังทางตอนเหนือของลาว ชาวเมืองหลวงของฝรั่งเศสได้ให้ความสนใจในการแผ่ขยายอาณานิคม ทรัพย์สินจากแดนตะวันออกไกล สามารถตกตวงได้โดยวิสาสะ พร้อมด้วยธรรมชาติของดินแดนเหล่านี้ที่พวกเรา (ฝรั่งเศส) ได้รับช่วงต่อจากสยาม (Emile Lefevre, 1995, p. xiii-xiv)

อย่างไรก็ตาม การสำรวจทางสภาพภูมิศาสตร์ในดินแดนอีสานและลาวนั้น นอกจากจะเพื่อค้นหาเส้นทางติดต่อในด้านต่าง ๆ ทั้งทางบกและทางน้ำ เพื่อยังประโยชน์แก่รัฐบาลฝรั่งเศสในการเข้ายึดครอง และเชื่อมต่ออาณานิคมนั้น การสำรวจเส้นเขตแดนทางธรรมชาติจากสภาพภูมิศาสตร์ในดินแดนอีสานและลาวก่อนการดำเนินการขยายอาณานิคมเข้ามาในดินแดนแถบนี้ ทั้งหมดสืบเนื่องมาจากประเทศมหาอำนาจมักนิยมให้เขตแม่น้ำ ภูเขา หรือสันปันน้ำเป็นเส้นกันพรมแดนระหว่างประเทศ อาทิ แม่น้ำปากจั่นเป็นเส้นเขตแดนระหว่างสยามกับพม่า แม่น้ำโขงเป็นเส้นเขตแดนระหว่างสยามกับอินโดจีนฝรั่งเศส เป็นต้น (ไกรฤกษ์ นานา, 2556, น. 194-195)

ด้านสภาพอากาศ ณ ดินแดนแถบนี้ ในช่วงเดือนเมษายน อากาศจะร้อนอบอ้าว มีแสงแดดจ้าตลอดวัน อาจมีฝนตกบ้างเพื่อลดอุณหภูมิ แต่ในช่วงกลางคืนจะเริ่มเย็นลง เดือนนี้อาจมีค้อยเหมาะนักกับสุขภาพของชาวยุโรป เนื่องจากอาจก่อให้เกิดโรคบิดและท้องร่วง ส่วนในช่วงเดือนพฤศจิกายน สภาพอากาศเริ่มเย็นลง ซึ่งมูโอด์กล่าวว่าผู้คนในท้องถิ่นมักจะบ่นกันว่าอากาศหนาว แต่สำหรับชาวยุโรปแล้วนั้น สภาพอากาศในเดือนนี้เป็นที่น่ายินดีเป็นอย่างยิ่ง (Henri Mouhot, 2009, p. 24-25) ซึ่งการสำรวจด้านสภาพอากาศนี้ เพื่อแสดงข้อยืนยันว่า ชาวยุโรปหรือชาวฝรั่งเศสเองนั้น สามารถที่จะอยู่อาศัยได้ในช่วงเดือนที่กำหนดไว้ ส่วนในเดือนที่ตรงกับช่วงฤดูร้อน เนื่องจากสภาพอากาศในแถบเอเชียอาคเนย์มีลักษณะเป็นเขตร้อนชื้น แตกต่างจากสภาพอากาศทางฝั่งยุโรป อาจทำให้เกิดปัญหาสุขภาพได้ แต่รายงานการสำรวจโดยรวมนั้น บ่งชี้ว่าสามารถอยู่ได้ ซึ่งผลจากการสำรวจทางสภาพอากาศในดินแดนแถบนี้ คือ ปัจจัยส่วนหนึ่งในการขยายอาณานิคมของรัฐบาลฝรั่งเศส

จารีต/ขนบธรรมเนียมประเพณี

ในดินแดนลาวมีธรรมเนียมการสักลายที่สามารถพบเห็นโดยทั่วไปในหมู่ชายชาวลาว ซึ่งขนบธรรมเนียมการสักลายของชาวลาวนี้ มูโอด์กล่าวว่า “...ในดินแดนลาวทั้งหมดทางทิศตะวันออกนี้ จะมีข้อยกเว้นเพียงไม่กี่หมู่บ้านที่เต็มไปด้วยคนเถื่อนที่สักหน้าท้องของตนเป็นสีดำ (Black-bellied savages) โดยเรียกชื่อกันจากลักษณะที่พวกเขาสักตัวเอง ซึ่งเป็นเชื้อชาติเดียวกันกับกลุ่มคนที่มีหน้าท้องขาว (White-bellied Laotians) ที่เรียกตนเองว่าลาว และชื่อนี้เป็นที่รู้จักกันในทั่วไปหมู่ชาวสยาม ชาวจีน และชนชาติโดยรอบ โดยในส่วนของพวกที่สักหน้าท้องเป็นสีดำ (Black-bellied) หรือกลุ่มชาวลาวทางตะวันตก (Western Laotians) นี้ ถูกเรียกขานโดยกลุ่มบ้านที่เมืองนองทางทิศตะวันออก ซึ่งเป็นชื่อเดียวกับที่สยามและเขมร ตั้งชื่อเรียกขานกลุ่มผู้คนในแถบอันนัม (Annamites) และลาวสูง (Lao-Zuene) สิ่งเดียวที่แบ่งแยกพวกเขาเหล่านี้ออกจากกันคือ รอยสักภายใต้ส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่บริเวณต้นขา...” (Henri Mouhot, 2009, p. 339) ในเรื่องของการสักลายของชาวลาว การ์นิเยร์ได้บรรยายไว้ในลักษณะเดียวกันกับมูโอด์ แต่ได้ให้ทัศนะของตนเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “...ข้าพเจ้ามีปฏิกิริยาเชื่อว่าเป็นธรรมเนียมพื้นเมืองที่ชนชาติลาวสร้างขึ้นได้ด้วยตนเอง...” โดยการ์นิเยร์ได้ทำความถึงบทประพันธ์ของโจเซ เดอ บารอส (Jose de Barros) นักประพันธ์ชาวโปรตุเกส ที่มีกรกล่าวถึงการออกแบบลวดลายสักอันนำขนลุกขนพองที่เกือบจะครอบคลุมไปทั่วร่างกายของชนเผ่า Gueos โบราณ ทำให้ชนเผ่า Gueos โบราณดูเหมือนว่าจะเป็นบรรพบุรุษของคนป่าเหล่านี้ (ชาวลาว) โดยสามารถพบเห็นได้ตามบริเวณแนวภูเขาแถบอินโดจีน นอกจากนี้การ์นิเยร์ยังเกิดความรู้สึกประทับใจ หลงใหลในลวดลายที่แสนคล้ายคลึงกันของรอยสักแห่งดินแดนลาว ซึ่งสามารถเปรียบเทียบกับลวดลายสักของผู้คนในหมู่เกาะมาร์ควีส (Marquesas Islands) และหมู่เกาะอื่น ๆ ของชาวโพลินีเซียน (Polynesian) รายละเอียดและข้อสมมติฐานเหล่านี้ การ์นิเยร์คาดหวังว่าอาจจะนำไปสู่ความรู้ในด้านชาติพันธุ์วิทยาอย่างคร่าว ๆ (Francis Garnier, 1996, p. 82)

ในส่วนองงานประเพณีต่าง ๆ ในดินแดนแถบนี้ พบว่ามีหลากหลาย และเหล่านักสำรวจต่างถูกเชื้อเชิญให้มีส่วนร่วมในท้องถิ่นด้วย อาทิ เดอลาพอร์ต กล่าวว่าสมาชิกบางคนของคณะสำรวจถูกเชิญเข้าร่วมงาน

ประเพณีเฉลิมฉลองการเก็บเกี่ยวในท้องถิ่นของเมืองหนองคาย

ภาพประกอบ 14 ตลอดเส้นทางเดินไปสู่ท้องทุ่ง ณ เมืองหนองคาย ในช่วงที่มีงานเฉลิมฉลอง
(Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 95)

การแข่งขันเรือ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานมหกรรมที่จัดอย่างยิ่งใหญ่ เป็นขนบธรรมเนียมและประเพณีในดินแดนแห่งนี้ (Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 5) เทศกาลเฉลิมฉลองแสงส่องสว่างแห่งสายน้ำหรือประเพณีไหลเรือไฟ ซึ่งเป็นเทศกาลประจำปีของดินแดนอีสานและลาว คณะสำรวจของการ์นิเยร์ได้บันทึกว่า “...ในช่วงพลบค่ำก่อนจะถึงวันแห่งการเฉลิมฉลอง กษัตริย์แห่งเมืองจำปาศักดิ์เสด็จพระราชดำเนินพร้อมพรั่งด้วยข้าราชการไปยังศาลาริมฝั่งแม่น้ำเพื่อเข้าร่วมพิธีอันเป็นการโหมโรงก่อนถึงวันงานในวันถัดไป ทุก ๆ ที่จะมีแสงสว่างจากการจุดไฟ บรรดาหญิงและชายต่างถือคบไฟเดินพลุกพล่าน แสงไฟที่ส่องสว่างจากเรือและแพขนาดใหญ่ที่สร้างขึ้นจากไม้ไผ่ที่ลอยล่องอยู่ในแม่น้ำ เต็มไปด้วยการประดับประดาโคมไฟจำนวนมากศาลาลอยล่องมาจากหมู่บ้านใกล้เคียง ในช่วงท้ายของงานเทศกาลเมื่อกษัตริย์จากกรุงเทพฯ เดินทางมาถึงงานได้เพียงครู่ จึงเริ่มทำการจัดแสดงพลุ แสงจากพลุได้สะท้อนภาพในแม่น้ำ แต่งแต้มท้องฟ้าและต้นไม้ใบ

หญ้ายามคำคืนด้วยสีสนอันน่าอัศจรรย์...” (Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 30)

ประเพณีการทอดผาสาดเผ็งหรือการทอดปราสาทเผ็ง (Thot Phasat Phoeung) เป็นประเพณีทางศาสนา ชาวลาวจะทำการตั้งปราสาทไว้บนเรือ 2 ลำ มัดติดกัน ประดับด้วยดอกไม้และใบไม้ รูปปั้นสิงโตและช้างแบบหยาบ ๆ มีพระสงฆ์และนักดนตรีนั่งรวมกันอยู่ภายในเรือ พร้อมด้วยกลอง ฉาบ ปี่ และหอยสังข์ บรรดาหญิงสาวและชาวหนุ่มต่างนั่งรวมกันที่เรือลำอื่น ซึ่งประดับด้วยดอกไม้ตุ๊กคล้ายกับดอกไม้ที่ทำจากขี้ผึ้ง ปักตามปราสาทเล็ก ๆ ที่ทำมาจากกาบกล้วย หลังจากนั้นขบวนเรือทั้งหมดก็ค่อย ๆ เคลื่อนตัวไปตามลำน้ำ จากวัดหนึ่งไปสู่อีกวัดหนึ่ง พร้อมเพรียงกับจังหวะดนตรีที่กำลังบรรเลง (เอเจียน แอมอนิเย, 2541, น. 25-26)

ประเพณีการแห่กฐิน (He ka khen) ตามประเพณีลาว ในโอกาสนี้จะมีการให้ทานสิ่งของที่จำเป็นสำหรับพระสงฆ์ อาทิ จีวร ผ้าไตร ประคตเอา อังสะ ผ้ารัดอก ตาลปัตร คัมภีร์ ทิปไม้ขนาดเล็ก หมอน เสื้อคนโทน้ำ และกระโถนที่ทำจากทองแดง พานและซองใส่หมาก ตลับยาสูบ เต้าปูน ร่ม ทัพพี นอกจากนี้ยังมีเหล็ก 4 แห่ง เทียน 40 เล่ม ต้นกล้วย 2 ต้น รวมถึงต้นไม้เล็ก ๆ ประดับด้วยดอกไม้ขี้ผึ้ง 2 ต้น นอกจากนี้ยังมีสิ่งของอีกอย่างหนึ่งก็คือเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ในพิธีนี้ คือ โดกไม้ เพื่อใช้ในการวางถ้วยกับข้าวและช้อนทรงกรวยของชาวลาว ก่อนจะนำเอาสิ่งของต่าง ๆ เหล่านี้ไปถวายวัด ในช่วงเย็นจะทำการนิมนต์พระ 5 รูปมาสวดมนต์และแสดงพระธรรมเทศนาเสียก่อน (เอเจียน แอมอนิเย, 2541, น. 31)

ประเพณีการแต่งงานของชาวลาว ผู้ชายต้องให้สินสอด ซึ่งจำนวนจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับสถานที่และสภาพฐานะของคู่รัก มีเพียงคนยากคนจนเท่านั้นที่จะแต่งงานโดยมิต้องจ่ายค่าสินสอด นอกจากนี้ในส่วนของการคลอดบุตร จะใช้บริการจากหมอตำแยซึ่งเป็นเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดและมีความเชี่ยวชาญมาช่วยทำคลอด สายสะดือจะถูกฝังทันทีในขี้เถ้าที่เตาไฟ และผู้หญิงที่เพิ่งคลอดลูกใหม่จะนอนในห้องนอนที่ถูกทำพิธีด้วยการเอาด้ายสายสิญจน์ซึ่งรอบเตียงนอน พร้อมกับนอนอยู่ข้างเตาไฟที่จะสุมไฟลุกแดงอยู่ตลอดเวลา อาจจะเป็นเวลา 3-7 วัน หรือ 10-13 วัน และส่วนมากเมื่อเด็กอายุครบ 1 เดือน ผู้เป็นแม่จะให้อาหารเพิ่มเติมจากการกินนม โดยการเคี้ยวข้าว แล้วคายออกมาเพื่อป้อนลูก (เอเจียน แอมอนิเย, 2541, น. 108-109)

แอมอนิเยกล่าวว่า ชาวลาวยังมีประเพณีที่คล้ายกับคนสยามและเขมร นอกจากจะมีพิธีรับลูกบุญธรรมแล้วยังมีพิธีแขกเสี้ยวเป็นเพื่อนรักเพื่อนแพง หรือที่ชาวเขมรเรียกว่า เกลอ (Keloe) โดยชาวลาวจะจัดเป็นพิธี โดยเอาขันน้ำใส่เทียนและธูปหอมจำนวน 5 ดอก เชิญคนเฒ่าคนแก่มาร่วมทำพิธี และอัญเชิญเทวาอารักษ์ อ่างอำนาจศักดิ์สิทธิ์ให้มาลงโทษเพื่อนที่มีข้อขัดแย้งต่อเพื่อนที่ร่วมน้ำสาบาน ต่อจากนั้นจึงเด็ดพริกลงใส่ขันน้ำของทั้งสองสหาย และทำการคนน้ำด้วยอาวุธ อาทิ หอกหรือดาบ แล้วจึงพากันยกขันดื่มทั้งสองคน หลังจากเสร็จพิธีก็มีการเลี้ยงข้าวปลาอาหารแก่คนที่เข้าร่วมพิธีดังกล่าว เพื่อเป็นการประกาศว่าในภายภาคหน้า คนใดคนหนึ่งสามารถเรียกร้องความช่วยเหลือจากเพื่อนที่ได้ร่วมน้ำสาบานกันได้ในทุก ๆ โอกาส (เอเจียน แอมอนิเย, 2541, น. 172)

ถัดจากประเพณีแห่งความสุขและความรื่นเริงในข้างต้น ในดินแดนแถบนี้ยังมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความตาย ซึ่งก็คือ การปลงศพ การปลงศพของผู้คนในท้องถิ่นนี้แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับชาวยุโรป เห็นได้จากในตอนท้ายรายงานการสำรวจของมูโอด มีการเขียนบรรยายเพิ่มเติมโดยหนึ่งในสมาชิกของครอบครัวมูโอด บรรยายถึงลักษณะการจัดการศพของมูโอดหลังจากที่เขาสิ้นลมด้วยพิษไข้ คนรับใช้ชาวลาวที่ติดตามเขามาตลอดการสำรวจจนถึงช่วงสุดท้ายของชีวิตเขาได้จัดการฝังศพของมูโอด ในขณะที่ศพสวมใส่เครื่องแต่งกายตามแบบชาวยุโรป ซึ่งเป็นไปตามธรรมเนียมการฝังแบบชาวยุโรป แตกต่างจากธรรมเนียมการปลงศพของดินแดนแถบนี้ ที่ ณ ขณะนั้นวิถีปลงศพขึ้นอยู่กับความพึงพอใจ หรือธรรมเนียมปฏิบัติตามรูปแบบของคนในท้องถิ่น วิธีหนึ่งที่ถูกกล่าวถึงในรายงานการสำรวจของมูโอดคือ การแขวนศพไว้กับต้นไม้ในป่า ทิ้งเอาไว้อย่างนั้นแล้วจากไป (Henri Mouhot, 2009, p. 368) นอกจากนี้การ์นิเยร์ยังบรรยายถึงการจัดพิธีศพในดินแดนลาวอีกวิธีหนึ่งว่า ร่างกายของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะถูกฝังเพียงเท่านั้นหลังจากเสร็จสิ้นพิธีการฌาปนกิจแล้ว ซึ่งชาวลาวมักจะมิค่อยให้ความสำคัญกับพิธีศพเท่าใดนัก ภาพที่ปรากฏให้เห็นบ่งชี้ว่าปราศจากการแบ่งแยกสถานที่ที่ชัดเจนสำหรับจัดพิธีศพตามธรรมเนียมปฏิบัติในท้องถิ่นนี้ เว้นเสียแต่จะเป็นร่างของข้าราชการชั้นสูง ชาวลาวที่ล่วงลับ กลุ่มเพื่อนฝูงของเขาจะดำเนินการประกอบพิธีศพตามศาสนา ซึ่งจะเก็บศพไว้ในโลงหลายวัน ณ ที่พักอาศัยของผู้วายชนม์เมื่อครั้งยังมีชีวิต บรรดาวงศาคณาญาติและเพื่อนสนิทมิตรสหายจะมารวมตัวกันเพื่อปลอบโยน พร้อมกับกินและดื่มกันอย่างมาก โดยตลอดช่วงการประกอบพิธีศพ จะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน (Francis Garnier, 1996, p. 179)

การ์นิเยร์กล่าวว่า ชาวลาวไร้อะไรซึ่งสถานที่ในการฝังศพที่ชัดเจน มักจะทำการฝังกระดูกในสถานที่ ๆ พวกเขาคิดว่าเหมาะสม ใกล้กับบ้านเรือนของตน และสร้างสถูปเจดีย์ขึ้นมาเพื่อเป็นอนุสรณ์สถานแห่งความตาย ซึ่งเป็นที่น่าชื่นชมในการสร้างอนุสรณ์สถานเหล่านี้ อาทิ หลุมฝังศพของพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง หลุมฝังศพของกษัตริย์ในแคว้นแคว้นต่าง ๆ หรือกระทั่งหลุมฝังศพธรรมดาทั่วไป ที่ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในธรรมเนียมประเพณีของดินแดนลาวตลอดมาตั้งแต่เมื่อครั้งอดีตกาล (Francis Garnier, 1996, p. 182)

เมื่อคราวที่เดอลาพอร์ตและการ์นิเยร์ เดินทางออกจากเมืองอำนาจ มุ่งหน้าไปยังเมืองเขมราฐได้ผ่านมาถึงบริเวณที่มีบ้านเรือนผู้คนอาศัยอยู่ประปราย ใกล้กับป่า หมู่บ้านแห่งนี้ตั้งอยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจการปกครองของเมืองอุบลราชธานี การ์นิเยร์ได้สังเกตเห็นขนบธรรมเนียมการเก็บรักษาร่างของผู้ที่ล่วงลับ ที่มีการเก็บรักษาไว้ในโลงศพแบบหยาบ ๆ ภายใต้เพิงที่ยกสูงด้วยเสาคว่ำ (Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 4)

ภาพประกอบ 15 แม่น้ำโขงในช่วงเวลาแห่งการระบาดของอหิวาตกโรค

(Paul Neis, 1997, p. 15)

แต่สำหรับผู้ที่ยังรอดจากการระบาดของอหิวาตกโรค ซึ่งมีว่าจะเป็นคนธรรมดาสามัญ หรือเหล่าขุนนาง ข้าราชการชั้นสูงก็ตามแต่ ผู้คนในท้องถิ่นจะมีวิธีรับมือกับโรคระบาดนี้ด้วยการโยนร่างผู้ที่ยังรอดจากการระบาดของอหิวาตกโรคลงแม่น้ำอยู่เป็นนิจ รวมถึงร่างของผู้หญิงที่ยังรอดจากการให้กำเนิดบุตรด้วย โดยร่างจะถูกห่อหุ้มด้วยริ้วของไม้ไผ่ที่มัดด้วยหวายและนำมาวางแนบกับไม้ไผ่ขนาดใหญ่ที่ถูกทำให้กลวงเพื่อใช้ในการลอยน้ำ หลังจากนั้นจึงวางร่างที่ห่อเตรียมการมาอย่างดีลงกับเรือแล้วปล่อยให้ลอยน้ำออกไปยังกึ่งกลางของแม่น้ำ นับเป็นโชคดีของเหล่ากระซังที่ลอยคออย่างหนึ่งนอนใจในแม่น้ำ คอยเขมือบศพอย่างรวดเร็ว และฝูงแร้งก็ช่วยจัดการซากศพอีกแรงหนึ่ง (Paul Neis, 1997, p. 14-16)

ชนบธรรมเนียมประเพณีจากการสำรวจของคณะสำรวจชาวฝรั่งเศสที่กล่าวมานั้น แสดงให้เห็นว่า คณะสำรวจมีความกระตือรือร้นเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษาขนบธรรมเนียมของท้องถิ่นตลอดระยะเวลาการสำรวจ เพื่อที่จะสามารถเรียนรู้และซึมซับขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อนำไปสู่การบันทึกข้อมูลที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังเช่นที่คำกล่าวของเดอลาพอร์ด ความว่า “ ข้าพเจ้าใช้มาตริจิตที่ได้รับจากพวกเขา ในการทำให้เกิดการเรียนรู้ขนบธรรมเนียมของดินแดนแห่งนี้ในเชิงลึก ลักษณะการมีส่วนร่วมโดยธรรมชาติของพวกเขาได้ส่งผลให้อะไรหลาย ๆ อย่างกลับกลายเป็นเรื่องง่ายสำหรับตัวข้าพเจ้า ในวันหนึ่งข้าพเจ้าจะถูกเชื่อเชิญให้เป็นสักขีพยานในการต่อสู้ อีกวันถัดมาก็เป็นงานแต่งงาน หรือเข้าร่วมในกระบวนพิธีแห่งศพบ มีเพียงช่วงเวลามีกี่ครั้งที่

ข้าพเจ้าถูกเชื้อเชิญให้เข้าร่วมล่าสัตว์หรือร่วมกลุ่มตกปลา เข้าร่วมพิธีขึ้นบ้านใหม่ หรือเข้าร่วมงานเลี้ยงเล็ก ๆ ของพวกนักดื่มและเหล่านักดนตรีในช่วงพลบค่ำ” (Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 7)

ในส่วนของจารีตนั้น แอมอนิเยกล่าวไว้ว่า สิ่งที่ครอบงำจิตใจประชาชนชาวลาวส่วนใหญ่ คือ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ฝังแน่นในจิตใจของชาวลาว จนกลายเป็นกฎหมายที่ถูกบันทึกเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร (เอเจียน แอมอนิเย, 2539, น. 113) จากการสำรวจพบว่าแม้แต่ดินแดนในแถบนี้ยังคงเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย ดังเช่นที่ลุ่มของปงตาลีส ผู้ซึ่งเข้ารับฟังการตัดสินของศาลในระดับท้องถิ่น ได้เล่าให้คณะสำรวจฟังเกี่ยวกับเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยชวนคิดในเรื่องราวบางอย่างของผู้หญิงชาวลาวที่เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยพบว่าผู้หญิงที่เกิดความสงสัยเกี่ยวกับเสรีภาพของความรักในเมืองหลวงพระบางมีเพิ่มมากขึ้น สัดส่วนรายได้ของผู้หญิงส่วนใหญ่เพิ่มมากขึ้น การทำตามอำเภอใจจึงเพิ่มมากขึ้น การหย่าร้างจึงเกิดขึ้นมากมาย ต่างเกิดความหมดศรัทธาอย่างหนักต่อความโบราณคร่ำครึที่ดำเนินมาอย่างช้านานในดินแดนแห่งนี้ จนอดคิดเสียมิได้ว่า หากหวนรำลึกถึงความสุขเมื่อครั้งอดีตก่อนการเข้ามาของสยาม เรื่องของพรหมจารีและความไร้มลทินในเวลานั้นช่างดูฟุ้งเฟ้อและบ๊อบ แต่กระนั้นผู้หญิงในเวลานั้นยังคงยึดมั่นเป็นอย่างดี (Pierre Lefevre Pontalis, 1995, p. 111) ซึ่งอาจหมายรวมว่า คนในท้องถิ่นได้กล่าวโทษสยามอยู่ในที่ เนื่องจากการที่สยามเข้ามามีอำนาจปกครองในดินแดนแถบนี้ ได้ส่งผลส่วนหนึ่งให้จารีตและขนบธรรมเนียมของดินแดนแถบนี้ที่เคยดำรงไว้ซึ่งความดั้งเดิมมาช้านาน ได้ลดค่าลง และเปลี่ยนแปลงไปในทางที่แย่กว่าเดิม

ศิลปวัฒนธรรม/สถาปัตยกรรม

ศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมแบบเขมรโบราณเคยมีอิทธิพลอย่างมากในดินแดนนี้ โดยเฉพาะในบริเวณแถบเมืองโคราชที่เคยเป็นป้อมปราการเก่าของอาณาจักรเขมรในด้านทิศเหนือและทิศตะวันตก มูโอต์กล่าวว่า ร่องรอยผลงานของเขมรโบราณสามารถพบเห็นได้ทั่วไปรอบ ๆ เมืองโคราช อาทิ วัด 2 แห่ง (วัดพนมวันหรือปราสาทหินพนมวัน และวัดพิมายหรือปราสาทหินพิมาย) (Henri Mouhot, 2009, p. 111) ลักษณะการออกแบบโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมและฝีมือที่เห็นได้จากสิ่งก่อสร้างนี้ ล้วนเหมือนกันทั้งหมด ก้อนหินขนาดใหญ่ถูกตัดออกเป็นบล็อกอย่างสวยงาม นำมาวางเชื่อมกันโดยมิได้ใช้ปูน ครอบคลุมไปด้วยรูปแกะสลักและรูปปั้นนูน (Henri Mouhot, 2009, p. 112) ร่องรอยจารึกที่พบบริเวณตัวสิ่งก่อสร้างนั้นมีความคล้ายคลึงที่พบที่ปราสาทนครวัดนครธมในดินแดนเขมร

นอกจากนี้ยังพบซากปรักหักพังโบราณที่เมืองชัยภูมิ ที่เป็นเมืองของชาวลาวในทางทิศเหนือของดินแดนอีสาน ซึ่งดูเหมือนลอกเลียนศิลปะและสถาปัตยกรรมตามแบบของชาวลาวมากกว่าชาวเขมรโบราณ แผ่นหินชนวนที่แตกหักมีจารึกอักษรชาวลาวโบราณ ที่สามารถอ่านและถอดความได้แม้จะเป็นชาวพื้นเมืองก็

ตามที่ เทวรูปและกลุ่มอาคารสิ่งก่อสร้างเหล่านี้บางส่วนจะตั้งอยู่บริเวณดินเขาซึ่งเป็นเพียงร่องรอยอารยธรรมโบราณที่ได้สำรวจพบ (Henri Mouhot, 2009, p. 113)

อาจกล่าวได้ว่า การสำรวจศิลปะและสถาปัตยกรรมของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสนี้ เพื่อพยายามบ่งชี้ว่า ร่องรอยอารยธรรมโบราณที่ทำการสำรวจพบในดินแดนอีสานและลาว ส่วนใหญ่จะเป็นศิลปะและสถาปัตยกรรมแบบเขมรโบราณ รองลงมาคืออารยธรรมแบบลาวโบราณ มิได้มีร่องรอย อารยธรรมเก่าแก่ใด ๆ ที่บ่งชี้ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับสยามมาก่อนที่สยามจะเข้ายึดครองดินแดนอีสาน

เศรษฐกิจ/การค้า

ช่วงระยะเวลาในอดีตที่ผ่านมา สยามมีการดำเนินการที่เคร่งครัดกับชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวยุโรปเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่เกิดสงครามในโคชินจีน (Cochin-China) ซึ่งทำให้สยามได้กลายเป็นที่ถูกกล่าวถึงเป็นอย่างมากในยุโรป แต่ด้วยการอาศัยความเชื่อมั่นต่อบรรดาสนธิสัญญาสันติภาพและการค้า (Treaty of peace and commerce) ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาในระยะหลัง จึงส่งผลให้ชาวฝรั่งเศสและชาวอังกฤษเข้ามาก่อตั้งและดำเนินการทำธุรกิจในสยามเป็นอย่างมาก แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ยังคงพบการฉ้อฉลอยู่มากในส่วนของกลุ่มเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นของสยาม ทำให้สามารถพบเห็นข้อร้องเรียนจากกลุ่มผู้ประกอบการได้ทั่วไป ความจริงก็คือ กลุ่มนักธุรกิจชาวยุโรปมีคู่แข่งทางการค้าสำคัญที่เป็นกลุ่มของขุนนาง มิเว้นแม้แต่ในกลุ่มของเชื้อพระวงศ์เอง ที่ทำการผูกขาดทางการค้าเป็นส่วนใหญ่ในส่วนของข้าว (Rice) และน้ำตาล (Sugar) (Henri Mouhot, 2009, p. 7)

ในส่วนของดินแดนนี้ มูโอต์กล่าวว่า เส้าไห้ (Saohaie) คือ จุดเริ่มต้นของขบวนพ่อค้าและนักเดินทางทั้งหมดที่กำลังจะมุ่งหน้าไปยังเมืองโคราช หรือมุ่งหน้าสู่กลุ่มเมืองของดินแดนเขมรโบราณ (Ancient Cambodian Town) แต่ก็พบว่ายังคงมีผู้คนแะเวียนเข้ามาน้อย เว้นเสียแต่ชาวลาวในท้องถิ่น (Henri Mouhot, 2009, p. 305) โดยพบว่าในทุก ๆ วันของการเดินทางสำรวจบริเวณแถบเมืองโคราช จะพบขบวนพ่อค้า 1-2 ขบวน ที่มีฝูงวัวบร้อย ลำเสียงสินค้าหายาก อาทิ หนังกวางและหนังเสือด้า เส้นไหมดิบจากลาว ผ้าฝ้าย ผ้าไหม หางนกยูง งาช้าง กระตูก้าง และน้ำตาล (Henri Mouhot, 2009, p. 328) เหล่าพ่อค้านำผ้าไหมที่ด้อยคุณภาพ อันเป็นสิ่งสำคัญในการค้าขายมาจากดินแดนลาว เมืองอุบล เมืองจำปาศักดิ์ (Henri Mouhot, 2009, p. 330) ดังนั้นเมืองโคราชจึงเป็นเมืองแห่งศูนย์กลางทางการค้าทางบกของทั่วทั้งดินแดนทางทิศตะวันออก ซึ่งทำให้ง่ายและเป็นประโยชน์ต่อการกระจายสินค้า มูโอต์กล่าวว่าที่แห่งนี้มีผ้าไหมจากลาว หนังกวาง งาช้าง หางนกยูง และสินค้าอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก การดำเนินนโยบายทางการค้าของสยาม ได้กระตุ้นเหล่าผู้ประกอบการชาวจีนให้กลับมาค้าขายอีกหลายครั้ง ทำให้เกิดผลกำไรเป็นอย่างมากแก่ทางกรุงเทพฯ แต่อย่างไรก็ตามภาษีทั้งหมดที่กลุ่มผู้ประกอบการจำต้องจ่าย จะถูกนำมาจากที่แห่งนี้ มิว่าจะเป็นผ้าฝ้าย สิ่งของที่สามารถใช้ประโยชน์ได้จากกลุ่มชาวจีน รวมถึงสิ่งของจากกลุ่มชาวยุโรปที่ผลิตขึ้นสำหรับการทำงานของชาวพื้นเมือง ดังนั้นผู้คนจึงมีการเดินทางข้ามผ่านดงพญาไฟกันอยู่เป็นประจำ โดยเฉลี่ยวันละ 100-150 ขบวน

สินค้าที่ทำการบรรทุกและขนส่งด้วยวัว ซึ่งมุโด้มองว่า หากบริเวณนี้อยู่ภายใต้การดูแลป้องกันและกฎหมายที่มีความเข้มงวดของหน่วยงานราชการที่มีความเจริญและมีอารยะ (Civilized) การพาณิชย์ในลักษณะนี้จะสามารถเพิ่มพูนขึ้นถึงสามเท่าภายในระยะเวลาอันสั้น (Henri Mouhot, 2009, p. 112)

ในส่วนของการค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ดำเนินในส่วนของดินแดนลาว มุโด้บันทึกว่า “...กลุ่มชาวจีนที่พำนักอยู่ในสยาม จะมีค่อนิยมเดินทางออกมาทำการค้าไกลนัก เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายมหาศาลในการลำเลียงสินค้าทั้งหมดด้วยช้าง เกือบทุกปีจะมีขบวนสินค้ามาจากยูนนานและกวางสี (Quangsee) พร้อมพริ้งไปด้วยผู้คนนับร้อยและล่อจำนวนหลายร้อยตัว บางส่วนเดินทางไปยังเมืองน่าน และเมืองเชียงใหม่ โดยพวกเขาจะมาเข้ามามากในเดือนกุมภาพันธ์ และกลับออกไปในช่วงเดือนมีนาคมหรือเมษายน...” นอกจากชาวสยาม ยังมีชาวจีนและชาวอินเดียเข้ามาติดต่อทำสัญญาการค้าในดินแดนนี้ รวมทั้งชาวพม่า กระเหรี่ยง และผู้คนจากทางตะวันตกของดินแดนลาว (ชาวญวน) (Henri Mouhot, 2009, p. 346)

ภาพประกอบ 16 ขบวนสินค้าของชาวญวน
(Pierre Paul Cupet, 1998, p. XV)

สินค้าที่ส่งออกไปยังดินแดนใกล้เคียงที่สำคัญก็คือ เกลือ เห็นได้จากเมื่อคราวที่คณะสำรวจของการ์นิเยร์ออกสำรวจไปยังบริเวณเมืองเชียงของ ที่ตั้งอยู่เหนือสุดของสยาม ติดพรมแดนระหว่างสยามกับดินแดนลาว การ์นิเยร์ได้กล่าวว่าในบริเวณนี้ได้นำเข้าสินค้าโภคภัณฑ์ที่สำคัญ อาทิ เกลือ มาจากดินแดนลาวทางตอนใต้และจากบริเวณเมืองหนองคาย เนื่องจากพื้นที่บริเวณตอนเหนือสุดของสยามนั้นเกลือเป็นสิ่งหายากและขาดแคลน (Francis Garnier, 1996, p. 13) แต่แอมอนิเยกล่าวว่าการผลิตเกลือขึ้นเป็นอุตสาหกรรมส่งออกที่สำคัญ มิได้มีเพียงเฉพาะเจาะจงในบริเวณเมืองใดเมืองหนึ่ง ยังสามารถพบเห็นได้หลายแห่งในประเทศลาว ทั้งทางตอนเหนือและทางตะวันออกของเมืองอุบล นอกจากนี้ยังมีการเก็บหาน้ำรัก หรือที่เรียกในภาษาเขมรว่า มะแระ มา

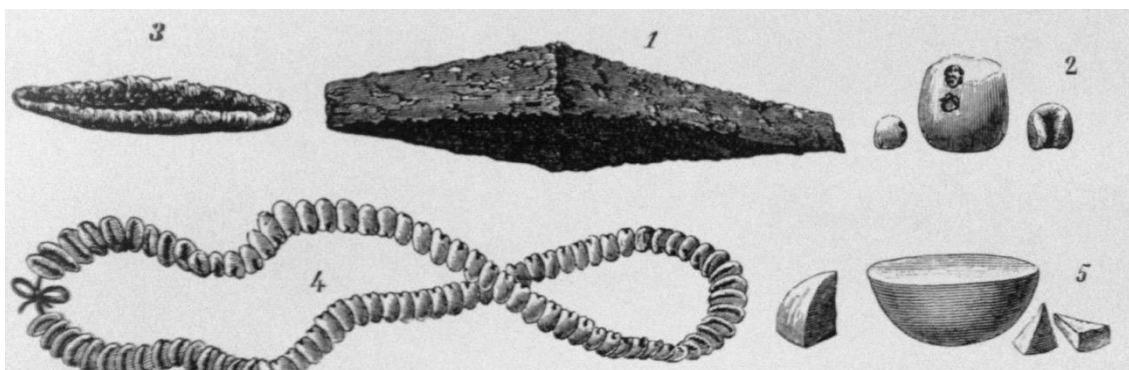
เป็นสินค้า ซึ่งพบในหลาย ๆ จุด โดยเฉพาะทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองอุบล (เอเจียน แอมอนิเย, 2539, น. 70-71)

ในส่วนของการส่งผลผลิตจากการทำนาข้าวในบริเวณที่ลุ่มและตามแนวหุบเขาบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง ปาเว็กล่าว่าการเข้ามาแทรกแซงของฝรั่งเศสด้วยการก่อตั้งค่ายในดินแดนแถบนี้ ส่งผลให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองอย่างที่มีเคยเกิดขึ้นมาก่อนห่างไกลจากข้อจำกัดที่เคยมีในการส่งออกและการเพาะปลูกในดินแดนลาว เนื่องจากสามารถส่งออกผลผลิตประมาณ 600,000 ตันไปยังเมืองท่าของกรุงเทพฯ ซึ่งความยากลำบากในการขนส่งที่สุดคือ ทางน้ำ การลำเลียงผลผลิตจากการทำนาข้าวเพื่อออกจำหน่ายนี้เป็นที่สะดุดตาอย่างมากในแม่น้ำโขง (August Pavie, 1999, p. 222)

ในส่วนของเงินตราที่ใช้ในการซื้อขายสินค้าในดินแดนแถบนี้ การ์นิเยร์กล่าวว่า เงินตราที่พบในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าตลอดดินแดนทั้งสองฝั่งแถบลุ่มแม่น้ำโขง มีรากฐานความเชื่อมโยงทางด้านอารยธรรมมาจากชาวจีน และเงินตราที่ใช้ในหมู่ชาวพม่าในดินแดนลาวนั้นมีลักษณะคล้ายชิ้นส่วนขนาดเล็กของเครื่องชั่งแบบโรมัน (Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 17) แต่เลอแปบมองว่าเงินตราในดินแดนลาว โดยเฉพาะแถบเมืองหลวงพระบางที่ใช้กัน เป็นเงินตราแบบเหรียญรูปของชาวอินเดีย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพประกอบ 17 เงินตราของชาวลาว : 1. เงินตราที่ทำมาจากเหล็กรูปทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน, ใช้ในเมืองสตั้งตรง 2. เงินตราของชาวสยามและส่วนย่อย 3. เงินตราที่ทำมาจากทองแดง, ใช้ในเมืองจำปาศักดิ์และเมืองอุบล 4. ลูกปัดร้อยด้วยเชือกที่สร้างขึ้นด้วยเปลือกหอยจากเมืองหลวงพระบาง 5. ก้อนโลหะเงิน, ใช้ในหมู่ชาวพม่าที่อาศัยอยู่ในดินแดนลาว (Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 111)

การคมนาคม

จากรายงานการสำรวจพบว่า ในแถบอาณาบริเวณภูเขาในดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง จะนิยมใช้ช้างเป็นพาหนะส่วนใหญ่ในการคมนาคมทางบกมากกว่าดินแดนทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง (อีสาน) เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่สลับซับซ้อนเต็มไปด้วยหุบเขาเป็นส่วนใหญ่ ช้างจึงมีความหมาย ต่อการคมนาคมขนส่งเป็นอย่างมาก ในทุก ๆ หมู่บ้านจึงต้องมีสัตว์ชนิดนี้ไว้ครอบครอง บ้างก็มีหลายเชือกไปจนถึง 50-100 เชือก หากปราศจากความเฉลียวฉลาดของสัตว์ชนิดนี้ จะเกิดปัญหาในการติดต่อสื่อสาร และด้วยความช่วยเหลือของสัตว์ชนิดนี้ จะมีมีสถานที่แห่งหนใดที่สามารถเข้าถึง กุบบนหลังช้างที่ใช้กันสำหรับพวกชาวลาว สามารถบรรทุกสัมภาระที่วัวตัวเล็ก ๆ สามารถแบกได้ถึง 3 ตัว หรือประมาณ 250-300 ปอนด์ โดยที่ช้างสามารถแบกรับสัมภาระที่หนักขนาดนี้ได้สบาย ๆ เป็นระยะทางกว่า 18 ไมล์หรือ 10-12 ไมล์เป็นประจำในวันที่ต้องทำงานปกติ ซึ่งตัวของมูโตนเองก็ได้อาศัยช้างมีต่ำกว่า 4-7 เชือกในการเดินทางทั่วภูมิภาคนี้ทั้งจากชายแดนลาว ไปจนถึงเมืองหลวงพระบาง นับเป็นระยะทางกว่า 500 ไมล์ (Henri Mouhot, 2009, p. 338-339) และเนื่องจากช้างเป็นสัตว์ที่เชื่อง มูโตนจึงเกิดความประทับใจเป็นอย่างมาก ดังความว่า “...ข้าพเจ้าสามารถบอกได้ว่าอย่างใดน่าชื่นชมมากไปกว่ากัน ระหว่างความทรหดและความเฉลียวฉลาดของพวกมัน...” (Henri Mouhot, 2009, p. 360)

ในส่วนของการเดินทางสภาพในภูมิภาคที่ราบเรียบเดินทางทางบกอย่างต่อเนื่องเป็นระยะทางไกล ๆ มูโตนกล่าวว่า ในดินแดนแห่งนี้มักจะมีช้างใช้เกวียน (Henri Mouhot, 2009, p. 78) แต่อย่างไรก็ตามการนี้เริมมองว่าการคมนาคมขนส่งด้วยเกวียน จะสิ้นเปลืองเวลาและทำให้เหน็ดเหนื่อยมากกว่า (Francis Garnier, 1996, p. 139) ซึ่งสัตว์ที่นิยมนำมาใช้ในการเทียมเกวียน ปาวิกกล่าวว่า มักนิยมใช้วัวหรือควาย (August Pavie, 1999, p. 222)

ภาพประกอบ 18 เกวียนที่ใช้เทียมด้วยวัว

(Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 53)

เมื่อคราวที่เดอลาพอร์ตและการ์นิเยร์มีโอกาสใช้วัวเทียมเกวียนในการเดินทางสำรวจ เดอลาพอร์ตได้บรรยายถึงความเหนื่อยหน่ายกับการผลัดเปลี่ยนวัวอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วนั้น ในแต่ละหมู่บ้านที่พวกเขาจำต้องเข้าไปสับเปลี่ยนวัว บ่อยครั้งที่คนบังคับเกวียนมักจะปฏิเสธที่จะเดินทางต่อไปยังหมู่บ้านถัดไป บางครั้งบ้ายเปียงและตอรองราคาพร้อม ๆ ไปกับผู้นำหมู่บ้านที่มีค้อยจะมีความเป็นมิตรเท่าใดนัก (Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 4)

นอกจากเกวียนจะมีประโยชน์ในการคมนาคมแล้วนั้น ยังใช้ในการขนส่งผลิตในท้องถิ่น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของในท้องถิ่นที่เป็นวิถีแบบเกษตรกรรมอีกด้วย ดังที่ทอเรล กล่าวว่า “...ข้าพเจ้าจำเป็นต้องทำความเข้าใจการใช้ประโยชน์จากเกวียนขนาดเล็ก ที่มีขนาดไล่เลี่ยกันกับที่ได้ก ๑ สร้างขึ้นเองในยุโรป ล้อของเกวียนมีเส้นผ่าศูนย์กลางเกือบจะถึงเมตร พบเห็นได้น้อยมาก กระจายกันไปตามสถานที่ต่าง ๆ ในแถบลาวตอนเหนือ เกวียนชนิดนี้บรรทุกกล่องสี่เหลี่ยมที่สานจากไม้ไผ่ และใช้ในการบรรทุกเมล็ดข้าวจากท้องทุ่งเกษตรกรรมที่อยู่ไกลออกไป...” (Clovis Thorel, 2001, p. 27)

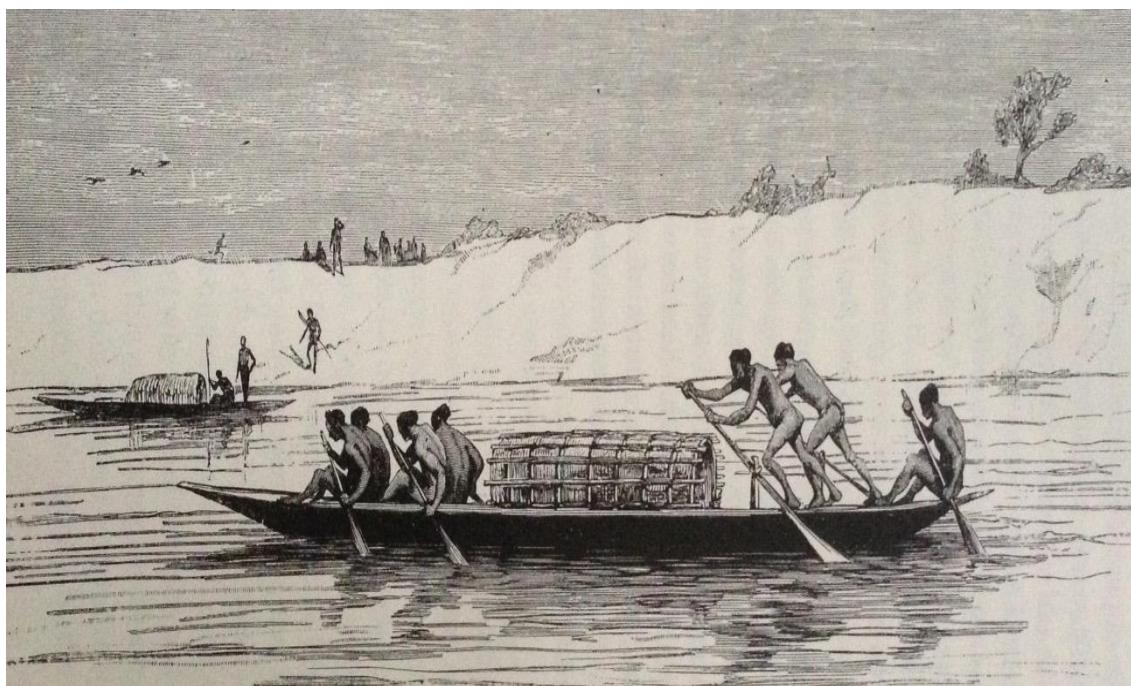
ภาพประกอบ 19 เกวียน (Pierre Paul Cupet, 1998, p. 10)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ในส่วนของการเดินทางโดยเรือ แอมอนิเยกล่าวว่ามีสำคัญภายในดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำโขง เช่นกัน ก่อนการออกเดินเรือ ชาวลาวจะพากันจุดธูปที่หัวเรือ บวงสรวงแม่ย่านาง ผีอารักษ์เรือ เพื่อปัดเป่าภัยอันตรายในการเดินทาง แต่สำหรับการ์นิเยร์แล้วนั้น เขากล่าวว่า ความปลอดภัยก่อนการเดินทางที่เขาได้เตรียมให้ลูกเรือคือ การแจกจ่ายอาวุธและกระสุนปืน (เอเจียน แอมอนิเย, 2539, น. 7)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

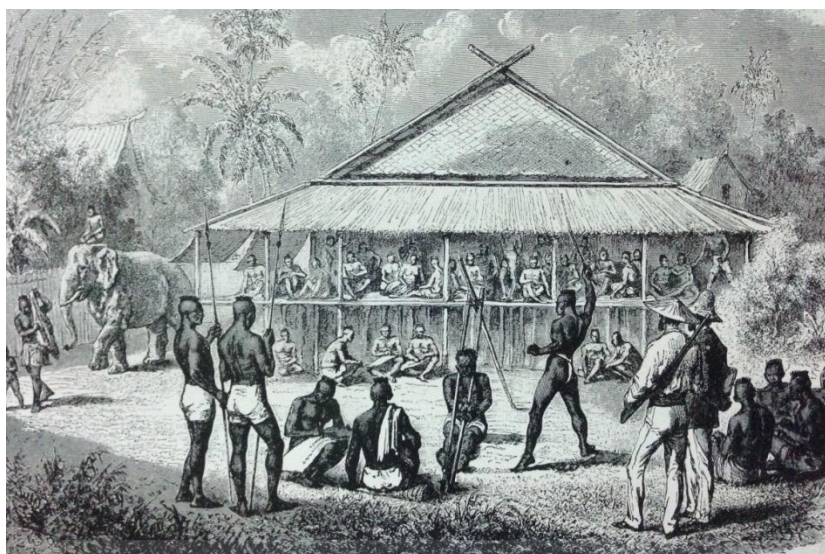

ภาพประกอบ 20 เรือของชาวภูไท (Francois Jules Harmand, 1997, p. 232)

นักสำรวจต่างมองว่า กฎหมายและการคุ้มครองที่ดินแดนแห่งนี้ยังมีความป่าเถื่อนและดูไร้ซึ่งอารยะ (Uncivilized) อาทิ เมื่อคราวที่มูโอดต์ทำการสำรวจมายังเมืองโคราชที่ขึ้นชื่อในเรื่องโจรผู้ร้ายและกฎหมายการลงทัณฑ์ที่แสนป่าเถื่อน มูโอดต์บรรยายว่า “...การระแวงระวังนั้นจำเป็นอย่างมากในเมืองโคราช อันเป็นเสมือนรังของกลุ่มโจรและเหล่ามือสังหาร เป็นที่นำพักของเหล่าคนมนุษย์ที่มีทั้งชาวลาวและชาวสยาม โจรผู้ร้ายและคนเร่ร่อน ที่ต่างหลบหนีจากการเป็นทาสหรือจากที่คุมขัง ทั้งหมดรวมตัวกันที่นี่เหมือนกับฝูงแร้งและฝูงหมาป่า ที่คอยตามติดกันเป็นขบวน มิใช่ว่าพวกเขาจะได้รับการคุ้มครองอย่างสมบูรณ์จากข้าหลวงผู้เป็นบุตรของเจ้าพระยาบดินทรเดชา (Son of Bodine) ผู้เป็นแม่ทัพพิชิตเมืองพระตะบองและบรรดาหัวเมืองต่าง ๆ ที่ก่อกบฏ ผู้มีอำนาจเด็ดขาดต่อความเป็นความตาย และนั่น พวกเขาว่ากันว่ามีความรุนแรงอย่างมาก สั่งตัดหัวและมืออย่างปราศจากความเห็นอกเห็นใจ แต่นั่นคือการพิพากษาของชาวสยามที่ขัดขืนมิได้ พวกเขาไม่มีทั้งสารวัตรทหารหรือตำรวจ ผู้ที่ถูกลั่นนั้น ตัวเขาจะจับกุมผู้ที่กระทำผิดเองและควบคุมตัวก่อนการนำส่งไปพิพากษา แม้แต่เพื่อนบ้านของเขาก็มิได้ให้ความช่วยเหลือในการจับกุม...” (Henri Mouhot, 2009, p. 328)

นอกจากนี้ หากสามีกกล่าวหาภรรยาว่ามีการนอกใจ จำเลยจะถูกสอบสวนและถูกเขียนถ้าหากจำเลยปฏิเสธ และหากหลักฐานมีเพียงพอ หลังจากเขียนถึงกำหนดสูงสุด (90 ครั้ง) แล้วจำเลยยังยืนยันกรานปฏิเสธ คนที่เป็นสามีจะต้องจ่ายค่าป่วยการสูงพอสมควร แต่ถ้าหากจำเลยรับสารภาพและมีหลักฐานเพียงพอในการเอาผิด จำเลยก็จะถูกตัดสินให้จ่ายค่าปรับซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ส่วนมากค่าปรับจะอยู่ในระหว่าง 15-16 ตำลึงสำหรับผู้ชาย ส่วนผู้หญิงก็จะอยู่ในระหว่าง 12-14 ตำลึง นอกจากนี้ผู้ชายจะถูกเขียนถึง 30 ครั้ง ผู้หญิงอีก 25 ครั้ง หากอยู่ในกรณีที่มีผู้เกิดความเจ็บแค้น ทำการปฏิเสธที่จะรับภรรยาผู้กระทำความผิด กลับคืนมา แต่ถ้าหากสามียกโทษให้ภรรยา ค่าปรับก็มีเพียงชายชู้เป็นคนจ่าย รวมถึงจะลดลงอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งใน

กรณีดังกล่าวส่วนมากสามีจะจ่ายค่าปรับน้อยที่สุด โดยศาลจะให้เป็นในลักษณะการเขียนดีและชิงภรรยาของตนคืนมาได้ (เอเจียน แอมอนิเย, 2541, น. 64-65)

ภาพประกอบ 21 การลงทัณฑ์ด้วยหวาย

(Francis Garnier, 1996, p. 88)

แต่อย่างไรก็ตาม ชาวลาวโดยทั่วไปในสายตาของแอมอนิเยนั้น เป็นคนที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี รู้จักให้อภัยต่อความผิดพลาดของเพื่อนมนุษย์ มักจะลงโทษกันแต่เพียงน้อยนิด ดังกรณีที่พระรูปหนึ่งในหมู่บ้านได้กระทำผิดวินัยสงฆ์อย่างร้ายแรงกับหญิงสาวคนหนึ่ง พระรูปนี้เพียงแต่ถูกจับสึกและนำตัวส่งให้กับเจ้าเมืองเมื่อสึกแล้ว คนผู้นี้ถูกปรับให้จ่ายเงินแท่งจำนวน 4 แท่ง แต่ก็สามารถใช้ชีวิตสมรสกับหญิงสาวผู้นั้นกันอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แตกต่างจากที่เขมร ซึ่งถ้าเป็นที่นั่นพวกเขาจะถูกประหารชีวิต (เอเจียน แอมอนิเย, 2539, น. 20)

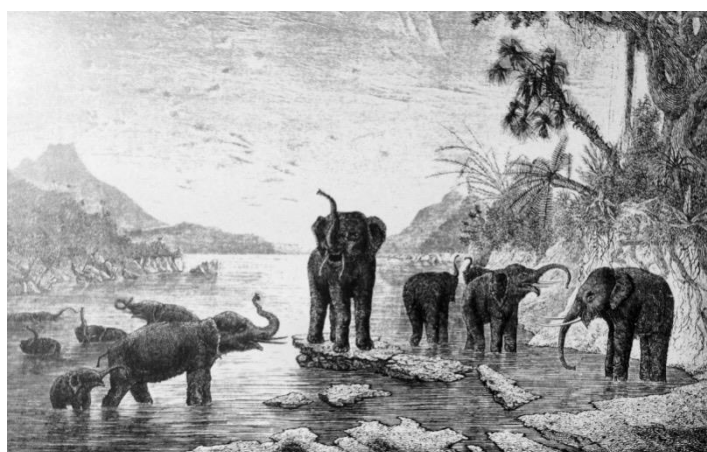
ในด้านกฎหมายการจ่ายภาษี ประชากรในดินแดนลาวจำต้องขึ้นอยู่กับผู้ปกครอง เฉกเช่นเดียวกับในสยาม โดยที่พวกเขาเหล่านี้ต้องเสียภาษี ที่เรียกกันว่า ภาษีรัชชูปการหรือภาษีรายหัว (Poll tax) ไม่มีผู้ใดสามารถอพยพย้ายถิ่นไปสู่อีกเมืองหนึ่งได้โดยปราศจากรูปแบบการอนุญาตให้เดินทาง กลุ่มคนพเนจรจึงเพิ่มมากขึ้น กลุ่มผู้เดินทางที่เพิ่งเข้ามาลงหลักปักฐานใหม่ จะคงเหลือเพียงสภาพการเป็นคนในความดูแลของผู้ปกครองเก่า แม้ว่าจะขึ้นตรงกับเจ้าหน้าที่ตำรวจและภาษีที่ดินภายใต้อำนาจการบริหารจัดการของเขตการปกครองใหม่ (Pierre Paul Cupet, 2000, p. 72)

ทรัพยากร

ความอุดมสมบูรณ์ดินแดนของบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ดึงดูดให้ชาติตะวันตกเดินทางเข้ามาแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติในดินแดนแถบนี้ เมื่อครั้งทำการสำรวจที่ดินแดนอีสาน มูโอดท์พบว่าบริเวณนี้ร่ำรวยด้านแหล่งแร่เป็นอย่างมาก ดังความว่า “...ในภูเขาหนึ่งลูกจะเต็มไปด้วยแม่เหล็ก (Magnetic Iron) ขนาดมหึมาที่มีคุณภาพดีอย่างน่าทึ่ง นอกจากนี้ยังมีแร่พลวง แร่เงินผสม ทองแดง และดีบุก แต่แร่เหล็กเป็นเพียงแร่เดียวที่ถูกนำมาใช้งาน...” ผู้คนในท้องถิ่นจำนวนกว่าครึ่งเป็นเกษตรกรและอีกครึ่งหนึ่งเป็นช่างฝีมือ เลื่องชื่อในเรื่องของการตีเหล็กเป็นอย่างมาก อาทิ การผลิตจอบและมีดสั้น โดยจะพบการถลุงแร่เหล็กและตีเหล็ก ตามบริเวณเมืองต่าง ๆ โดยรอบ กินพื้นที่จนถึงแถบเมืองโคราช แต่กระนั้นก็ยังไม่มีโรงหล่อหรือแม้แต่เครื่องจักรไอน้ำไว้ใช้งาน ซึ่งมูโอดท์มองว่าเป็นเรื่องที่ค่อนข้างแปลก (Henri Mouhot, 2009, p. 344) ตามบริเวณรอบเมืองพินายพบว่า มีแร่เหล็ก ถ่านลิกไนท์ และมีลำต้นของต้นไม้กลายเป็นหินกองราบอยู่บนพื้น คุคล้ายกับต้นไม้ที่ล้มเองโดยธรรมชาติ (Henri Mouhot, 2009, p. 359) นอกจากนี้ในฝั่งของดินแดนลาวยังพบแหล่งอัญมณีจำพวกไพไรต์ที่อุดมสมบูรณ์ในแถบเชียงของ อยู่ติดกับเมืองหลวงพระบาง ซึ่งปาวีกล่าวว่าเป็นเหมือนอันแสนล้ำค่าเหมือนเดียวที่สำรวจพบในดินแดนนี้ ส่วนเหมืองที่อื่น ๆ จะมีอยู่ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำมูลในดินแดนอีสาน

ในส่วนของทรัพยากรธรรมชาติบริเวณเส้นทางจากชัยภูมิสู่ภูเขียว พบว่าพืชพรรณดูสวยงาม มิได้ขึ้นหนาแน่นมากไป มียางไม้อยู่ตามต้นไม้หลายต้น แต่ละต้นดูสมส่วน ขนาดลำต้นมีเส้นผ่าศูนย์กลางมีน้ำจะมากกว่าหนึ่งฟุตหรือสองฟุต และมักจะมีความสูงที่ 25-30 เมตร บางต้นก็สูงถึง 40 เมตร ภายใต้ร่มเงาของต้นไม้จะพบฝูงงวางจำนวนมาก และฝูงเสือโคร่ง นอกจากนี้ภายในหุบเขายังมีช้างหลายเชือกและแรด (Henri Mouhot, 2009, p. 336) ซึ่งในดินแดนลาว ช้างป่าจะถูกล่าเพื่อนำมาเลี้ยงเพียงเท่านั้น (August Pavie, 1999, p. 11)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

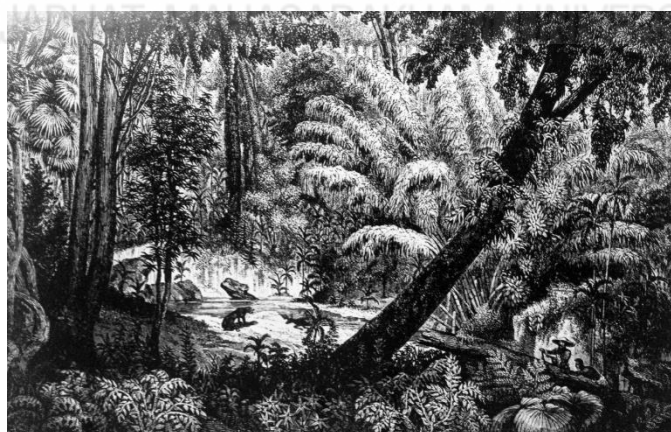

ภาพประกอบ 22 โขลงช้างป่าขณะกำลังเล่นน้ำที่แม่น้ำ
(Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 115)

แอมอนิเยได้กล่าวถึงความอุดมสมบูรณ์ของต้นเร็ว ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ พบมากในบริเวณเมืองจำปาศักดิ์ โดยผลของต้นเร็วสามารถนำมาใช้ในการทำยาได้ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการสำรวจพบเปลือกไม้สีแดง หรือที่เรียกกันว่า สีเสียด ในบริเวณเมืองหนองคาย (เอเจียน แอมอนิเย, 2541, น. 37) ทรัพยากรธรรมชาติและผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์ของดินแดนอีสานและลาวตลอดแนวฝั่งแม่น้ำโขง ทำให้คณะสำรวจของการนิเยร์มองเห็นช่องทางการเข้ามาจัดการด้านผลประโยชน์ในดินแดนแห่งนี้ อาทิ บริเวณป่าดิบที่มีแม่น้ำโขงกั้นระหว่าง 2 เมืองสำคัญ คือ เมืองหนองคาย และเมืองปากลาย (Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 14)

ภาพประกอบ 23 สภาพภายในป่าระหว่างเมืองหนองคายและเมืองปากลาย
(Louis Delaporte & Francis Garnier, 2006, p. 101)

ผืนป่าที่กว้างไกลปกคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของดินแดนแห่งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบภูเขา เนอีส กล่าวว่ามีผลผลิตส่วนใหญ่ของที่นี่จะเป็นไม้สัก ตามแนวริมฝั่งแม่น้ำและตามดินแดนลาวทางด้านขวาริมฝั่งแม่น้ำโขง (ดินแดนอีสาน) กายานจะเก็บมาจากป่าทางด้านตะวันออกของเมืองหลวงพระบาง ออบเซย รวมถึงสายพันธุ์อันล้ำค่าต่าง ๆ ที่สามารถพบเห็นได้ตามแนวป่าระหว่างดินแดนญวนและลาว ยางธรรมชาติที่หลากหลายสามารถพบได้ทุก ๆ พื้นที่ในป่า ส่วนผลกระวานจะมีค้อยพบมากนัก สัตว์ป่าต่าง ๆ ที่พบบ่อยในดินแดนเขมรและทางตอนใต้ของสยามนั้น สามารถพบเห็นตามป่าในดินแดนลาวด้วยเช่นกัน (August Pavie, 1999, p.

220-221)

ในส่วนของคุณภาพของปลาในแม่น้ำลำธาร มูโอด์กล่าวว่ามิได้มีขนาดใหญ่ไปกว่าปลาซาร์ดีน (Sardines) แต่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ถึงขนาดที่สามารถจับปลาได้คราวละหลายร้อยตัว ภายหลังจากจับปลาได้ คนรับใช้ของมูโอด์ที่มีทั้งชาวลาวและชาวกูย ได้นำมาถนอมอาหารด้วยการตัดหัวปลาออกแล้วหมักเกลือ

(Henri Mouhot, 2009, p. 314)

ในส่วนของความอุดมสมบูรณ์กับการเกษตรกรรมบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงนั้น การ์นิเยร์กล่าวว่า จะปรากฏขึ้นเมื่อระดับน้ำในแม่น้ำโขงลดต่ำลง ทำให้เกิดพื้นที่แห้งตามชายฝั่งในบริเวณที่เคยมีน้ำหลากท่วม และอุดมไปด้วยโคลนจากแม่น้ำ ทำให้สามารถปลูกยาสูบ ฝ้าย ต้นหม่อน และพืชผักต่าง ๆ นอกจากนี้ยังรวมถึง การจับปลาตามริมฝั่งแม่น้ำโขงตามวิถีของชาวพื้นเมือง การทำนาและเก็บเกี่ยวผลผลิตในท้องทุ่งกว้างไกลตามแนวฝั่งแม่น้ำโขง (Francis Garnier, 1996, p. 102)

โดยในส่วนผลผลิตทางการเกษตรปาวีกล่าวไว้ว่า มีความแตกต่างกันออกไปเล็กน้อยจากดินแดนทางตอนใต้ มิสามารถพบต้นพริกได้ทั่วไป แต่ในทางตอนเหนือ ต้นชามีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้น (August Pavie, 1999, p. 222)

ทอเรลกล่าวว่า หน้าดินในดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำโขงมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ธาตุที่ช่วยส่งเสริมการทำเกษตรกรรมและกสิกรรม พร้อมด้วยสภาพอากาศที่เหมาะสมในแถบนี้ มิเพียงแต่จะเกื้อหนุนผลผลิตทางการเกษตรให้สมบูรณ์และมีคุณภาพเท่านั้น จากการสำรวจได้พบพืชพันธุ์หลากหลายชนิดที่มีการเจริญเติบโตเป็นอย่างดี พลเมืองที่นี่ดำรงชีวิตอยู่กันอย่างพอเพียง และมีแรงผลักดันที่ส่งผลต่อความต้องการในการเพิ่มพื้นที่เกษตรกรรมให้ประสบผลสำเร็จ เพื่อให้มีปริมาณผลผลิตมากพอกับประชากรทั้งในแถบชนบทและในเมือง ดินแดนแถบนี้เกือบทั้งหมดยังคงถูกปกคลุมด้วยผืนป่า มีพื้นที่อาศัยคิดเป็น 1/50 ของพื้นที่เพาะปลูก แต่ “วิธีการ” ในการทำเกษตรกรรมและกสิกรรมของคนในท้องถิ่นยังพบข้อบกพร่องเป็นอันมาก แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ความอุดมสมบูรณ์ของดินแดนแห่งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลพลอยได้จากสภาพดินฟ้าอากาศที่เป็นใจ ทำให้หน้าดินมีคุณภาพมากกว่าดินแดนที่มีแต่ความหนาวเย็น พืชผลเจริญเติบโตอย่างไร้คุณภาพเพราะหน้าดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ทั้งนี้กระบวนการจัดการให้พลเมืองมีความอยู่รอดนับเป็นวิธีที่ยาก โดยเฉพาะในทางตอนใต้ของอินโดจีน การเกษตรกรรมและการทำกสิกรรมในดินแดนแถบนี้สามารถจะพัฒนาให้เกิดผลประโยชน์อย่างมหาศาลหากมีการส่งเสริมทักษะในการทำด้วยอิทธิพลจากชาวยุโรป หรือจากชาวญวนและชาวจีน (Clovis Thorel, 2001, p. 1-2) นอกจากนี้รีวิแยร์กล่าวว่า หน้าดินในดินแดนแถบนี้ส่วนใหญ่จะเป็นดินเลนสีแดงเกือบทั้งหมด ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์อย่างมาก แสดงให้เห็นถึงความรุ่งโรจน์และมั่งคั่ง สันนิษฐานว่าพื้นดินโดยรอบจะมีลักษณะแบบเดียวกันทั้งหมด (Joseph de Malglaive & Armand Joseph Riviere, 2000, p. 277)

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจที่ค้นพบต่าง ๆ ของมาลเกรฟ ได้ข้อยืนยันว่ามีปรากฏข้อขัดสนทางด้าน

วัตถุดิบในดินแดนแห่งนี้ (Joseph de Malglaive & Armand Joseph Riviere, 2000, p. 212)

ภาพประกอบ 24 อุปกรณ์จับปลา

(Francis Garnier, 1996, p. 103)
 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

การเมืองการปกครอง

แรกสำรวจเมื่อครั้งที่มูโอดเข้ามาสำรวจดินแดนนี้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 ซึ่งระยะเวลาการสำรวจคาบเกี่ยวกับช่วงปลายการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 4 มูโอดได้วิพากษ์วิจารณ์ระบบสถาบันกษัตริย์ของสยาม ณ ช่วงเวลานั้นว่า “...เป็นสถาบันที่มีความเป็นลักษณะเฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสยาม เขมร และลาว ที่คงมีพระราชประเพณีการแต่งตั้งกษัตริย์องค์ที่ 2 (The second king) ที่แสดงถึงความแปลกประหลาดกว่าที่อื่น ๆ มีการจัดเรียงลำดับผู้มีอำนาจ อันสะท้อนให้เห็นข้อจำกัด ที่ไม่สามารถกำหนดได้อย่างง่ายดาย อยู่ภายใต้ชื่ออย่างเป็นทางการว่า วังหน้า (Wangna)...” (Henri Mouhot, 2009, p. 11) โดยในช่วงเวลานั้นผู้ดำรงตำแหน่งวังหน้าที่มูโอดกล่าวถึงคือ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้เป็นพระอนุชาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แต่ตัวมูโอดเองนั้นมีทัศนคติที่ดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้เป็นพระอนุชามากกว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 อันแสดงออกด้วยการกล่าวถึงพระองค์ว่า “...พระองค์ทรงมีความเป็นสุภาพชนที่สมบูรณ์แบบ เพียงพร้อมด้วยจิตใจที่ได้รับการปลูกฝังมาเป็นอย่างดี มีความสามารถในการเขียนและพูดในภาษาอังกฤษ มีพระราชวังชั้นนำที่ตกแต่งประดับประดาตามแบบตะวันตกเช่นเรา มีวิถีชีวิตที่มั่งคั่ง มีสกุล และเรียนรู้วิถีแบบชาวยุโรป พระองค์ทรงโปรดปรานหนังสือและงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์ และทรงคุ้นเคยกับอารยธรรมสมัยใหม่ (Modern civilization) พระองค์ทรงมีภูมิระดับมากกว่าพระเชษฐา ทรงมีความสามารถในการบริหารจัดการรัฐบาล มีความเป็นรัฐบุรุษ และเป็นที่น่าเสียพระทัยมากกว่าใคร ๆ กับสภาวะเงื่อนไขอันน่าเศร้าในประเทศอันแสนเฉื่อยชาของพระองค์...” (Henri Mouhot, 2009, p. 12) อาจกล่าวได้ว่า มูโอดแสดงความรู้สึกผิดหวังต่อการจัดวางตำแหน่งกษัตริย์ของสยาม เนื่องจากมูโอดมีความเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว นั้นเป็นผู้มีวิสัยทัศน์และมองการณ์ไกล สามารถนำพาสยามไปสู่ความเจริญตามแบบตะวันตก เพราะทรงเป็นผู้มีอารยะ (Civilized) ตรงตามมาตรฐานของชาวตะวันตก จึงสมควรจะดำรงเพียงตำแหน่งรอง อาณาจักรสยามตามความเข้าใจของมูโอด แบ่งการปกครองออกเป็นสี่สิบเอ็ดจังหวัด โดยมีตำแหน่งหัวหน้าปกครองสูงสุดคือ พระยา (Phaja) หรือเจ้าเมือง (Governor) แบ่งออกเป็นหลายหัวเมืองภายใต้อำนาจเจ้าหน้าที่ที่มีตำแหน่งน้อยกว่าตามลำดับ (Henri Mouhot, 2009, p. 16)

ในส่วนของดินแดนอีสานและลาวนั้น การ์นิเยร์กล่าวถึงระบบราชการและการบริหารงานตามเมืองต่าง ๆ ของชาวลาวว่ามีส่วนคล้ายกับที่ใช้กันในกรุงเทพฯ หรือในเขมร หากเจ้าเมืองมีศักดิ์เป็นกษัตริย์ดังเช่นที่เมืองจำปาศักดิ์ จะถูกเรียกขานนำพระนามว่า แก้วเมือง (Kiao Moung) โดยมี 3 บุคคลสำคัญที่อยู่ภายใต้อำนาจของตน คือ ตำแหน่งอุปราช (Opalat) ซึ่งเป็นตำแหน่งที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงกับตำแหน่งกษัตริย์องค์ที่ 2 ของสยาม ตำแหน่งราชวงศ์ (Latsvong) และตำแหน่งราชบุตร (Latsbout) ซึ่งระบบนี้เป็นรูปแบบกิตติมศักดิ์และตามรูปการณณ์แล้วนั้นยังแสดงให้เห็นถึงความมีอิสรภาพของดินแดนลาว เนื่องจากยังคงปกครองด้วยเลือดเนื้อเชื้อไขของกษัตริย์แต่ดั้งเดิม ที่ซึ่งทางกรุงเทพฯ ยังคงทำการแต่งตั้งบุคคลสำหรับดำรงตำแหน่งนี้อย่างเป็นทางการ (Francis Garnier, 1996, p. 85) แต่อย่างไรก็ตามผู้ปกครองชาวสยามจะมีอิทธิพลต่อชีวิตและความตาย (Power of life and death) ของผู้คนในท้องถิ่น ด้วยการพินิจพิจารณาในฐานะอุปราช (Viceroys) เมืองที่อยู่ห่างไกลมากที่สุดจะขึ้นตรงกับพระราชอาณาจักรสยาม (Empire of Siam) และถือเป็น

ส่วนหนึ่ง...”(Henri Mouhot, 2009, p. 304-305) ผู้ใดก็ตามที่ได้ครอบครองกรุงเทพฯ จะมีสถานะเป็น ผู้ปกครองของทั้งดินแดน (Henri Mouhot, 2009, p. 308)

สยามมีอิทธิพลด้านการปกครองอยู่เหนือดินแดนอีสานลาว และเขมร ดังเช่นที่การนิยรกล่าวไว้ว่า ดินแดนบริเวณแถบลุ่มแม่น้ำโขงอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม แต่ทางฝรั่งเศสก็ยังคงพบการต่อต้านสยามอยู่บ้างในบริเวณนี้ นอกจากนี้ในด้านความคาดหวังของฝรั่งเศสที่จะขยายอาณานิคมในแถบนี้ การนิยรได้ วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากบริเวณนี้ที่อาจจะนำไปสู่อุปสรรคต่อการขยายอิทธิพลภายใน แถบอินโดจีนของฝรั่งเศส (Francis Garnier, 1996, p. 81)

นอกจากนี้อิทธิพลของสยามที่มีในดินแดนลาวยังรวมไปถึงการค้นหาช้างเผือก มูโอต์กล่าวว่า ช้างเผือกที่ถูกจับได้ในดินแดนลาว จะถูกนำส่งไปยังกรุงเทพฯ (Henri Mouhot, 2009, p. 309) ขณะที่ขบวน ช้างเผือกหลายสิบเชือกกำลังมุ่งหน้าลงไปยังกรุงเทพฯ นั้น จะเดินทางกันเป็นขบวนใหญ่โต สง่างามมาก เหล่า ขุนนางและกลุ่มข้าราชการทั้งชาวลาวและสยามต่างพร้อมเพรียงกันในการดูแลเอาใจใส่ช้างเผือก เนื่องจากชาว สยามมีความเชื่อในเรื่องของโชคกลางเป็นอย่างมาก และศรัทธาเกี่ยวกับการสลักร่าง ย้ายวิญญาณ จึงเชื่อกันว่า จิตวิญญาณของเจ้าฟ้าหรือกษัตริย์องค์ก่อน ๆ ได้เชื่อมผ่านมายังช้างเผือก นอกจากศรัทธาในช้างเผือกแล้วนั้น ยังมีลิงเผือก และคน สัตว์ หรือพืชที่มีผิวเผือก (Albinos) เพราะเหตุนี้พวกเขาจึงยกย่องบูชาด้วยความเคารพ นับถือ พวกเขาเคารพและศรัทธาต่อช้างเผือกที่จะนำโชคมาสู่บ้านเมือง ในขณะที่ช้างเผือกก้าวเดิน จะมีคน คอยกางกิ่งไม้เพื่อเปิดทางให้ตลอดเวลา และจะมีคนคอยเลี้ยงดูนำอาหารหลากหลายชนิดซึ่งจัดวางในภาชนะถ้วย ชามที่ทำมาจากทองคำแท้ และกษัตริย์จะทรงเป็นผู้เดินทางออกมาพบช้างเผือกด้วยตนเอง แต่มูโอต์กลับมอง ว่าช้างเผือกเหล่านี้น่าสงสาร เพราะถูกเลี้ยงดูดีมากจนเกินพอดี ทำให้ช้างเผือกบางเชือกต้องล้มลงเพราะ อาหารมีย่อย ซึ่งเมื่อช้างเผือกล้มลง ก็บังเกิดความทุกข์ใจอย่างแสนสาหัสโดยทั่ว เหล่าขุนนางและบรรดา บุคคลสำคัญต่างรวมกันเพื่อแสดงความโศกเศร้าแก่มัน (Henri Mouhot, 2009, p. 93) มูโอต์กล่าวว่าอันที่ จริงแล้วช้างเผือกที่เวลานั้น มีเพียงจุดดำมีก็จุดตามร่างกายของช้าง และการที่ทั้งกษัตริย์และกลุ่มข้าราชการ ต่างพากันไว้ทุกข์ต่อช้างอันเปรียบเสมือนวัตถุบูชาของพวกเขาที่ได้จากไปเนื่องมาจากอาหารมีย่อยนี้ ช้างดูน่า เวทนาทั้งสัตว์ทั้งตัวกษัตริย์ (Henri Mouhot, 2009, p. 106)

ขณะที่มูโอต์จะเดินทางสู่แถบที่ราบสูงโคราช มูโอต์ได้กล่าวถึงการประสานงานกับและการติดต่อทำ เรื่องในการผ่านแดนที่กรุงเทพฯ รวมถึงสนธิสัญญาระหว่างทางกงสุลฝรั่งเศสและคณะปกครองสยาม อันถือเป็นข้อบังคับที่กำหนดให้พระมหากษัตริย์ให้ความช่วยเหลือและปกป้องชาวฝรั่งเศส โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่ม มิชชันนารีและนักธรรมชาติวิทยา เอกสารเหล่านี้จะช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทางของมูโอต์ อาทิ ช่วยจัดหาวัวหรือช้างตามแต่มูโอต์จะร้องขอ เนื่องจากเมืองในดินแดนลาวนั้นอยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจข้าหลวง ของสยาม (Henri Mouhot, 2009, p. 322) แต่มูโอต์กล่าวว่าเมื่อเดินทางสำรวจมาถึงเมืองชัยภูมิ และเข้าพบ เจ้าเมืองเพื่อติดต่อขออนุญาตเข้าช้างและวัว เพื่อใช้ในการเดินทางต่อไป มูโอต์ได้แสดงหนังสือของทางฝรั่งเศส จดหมายจากสมุหพระกลาโหมและจากเจ้าเมืองโคราช แต่กลับไร้ประโยชน์เพราะเจ้าเมืองชัยภูมิได้ปฏิเสธที่จะ ให้ความช่วยเหลือ โดยกล่าวว่า หากมูโอต์ต้องการวัวหรือช้าง ตามปากก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถหาเอง ได้ง่าย ๆ โดยมีถึงกับต้องให้ทางการช่วยเหลือ นอกจากนี้ มูโอต์อาจหาเอาจากชาวบ้าน แต่มูโอต์เกรงว่าต้อง

เสียค่าใช้จ่ายมากกว่าปกติสองถึงสามเท่า ซึ่งมูโอดมีเงินพอที่จะจ่าย เนื่องจากมิได้คาดคิดถึงเรื่องนี้มาก่อน ทำให้มูโอดสามารถเดินทางต่อได้ จึงตัดสินใจเดินทางย้อนกลับมายังกรุงเทพฯ เพื่อร้องขอความช่วยเหลือจากกงสุล สมุหพระกลาโหม และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเป็นเหตุให้มูโอดต้องเสียเวลาในการเดินทางเป็นอย่างมาก (Henri Mouhot, 2009, p. 334) ดังที่มูโอดกล่าวว่า “...นี่เป็นหนึ่งในที่ที่มีสามารถจะทำอะไรได้โดยปราศจากความช่วยเหลือของผู้ที่มีอำนาจ...” (Henri Mouhot, 2009, p. 92) ซึ่งในภายหลังจากนั้นมูโอดได้ขอเข้าพบเจ้าเมืองสระบุรี และแจ้งเรื่องราวที่ตนได้พบเจอจากเจ้าเมืองชัยภูมิให้เจ้าเมืองสระบุรีรับฟัง ในขณะที่เจ้าเมืองสระบุรีสั่งให้คนรับใช้เขียนจดหมายตามคำบอกของตนเพื่อจะนำเรื่องส่งไปยังเจ้าเมืองชัยภูมิ เจ้าเมืองสระบุรีได้แสดงอาการมีพอใจและเรียกเจ้าเมืองชัยภูมิว่า คนโง่เขลาเบาปัญญา พร้อมกับข่มขู่ว่าจะถอดถอนตำแหน่งของเจ้าเมืองชัยภูมิ ซึ่งเจ้าเมืองสระบุรีระบุว่า หากมูโอดได้รับความช่วยเหลืออย่างเต็มประสิทธิภาพก็อาจจะนำสงครามมาสู่สยาม การแสดงออกของบรรดาเจ้าเมืองของสยามเยี่ยงนี้ แสดงให้มูโอดเห็นว่าสยามหวาดกลัวภัยจากการกระทำในทุก ๆ ด้านที่อาจก่อให้เกิดสงครามกับชาติยุโรป และด้วยความขุ่นเคืองจากเรื่องราวที่ตนได้รับจากเจ้าเมืองชัยภูมิในขณะนั้น มูโอดจึงได้เขียนบรรยายความคิดของตนในรายงานการสำรวจว่า “...เหตุที่เกิดขึ้นกับข้าพเจ้าดังกล่าวได้บรรลุผล ข้าพเจ้าสามารถมองเห็นแจ่มแจ้งว่า กิจการของประเทศเรา (ฝรั่งเศส) จะสามารถดำเนินได้เป็นอย่างดีในโคชินจีน เสี่ยงก่อกองกวางของปีนใหญ่จะส่งผลกระทบต่อสยาม...” อย่างไรก็ตามมีการดำเนินการจัดการเรื่องราวที่เกิดกับให้มูโอดในภายหลังจากการประสานของเจ้าเมืองโคราชและเจ้าเมืองสระบุรี

การที่บรรดาเจ้าเมืองและผู้นำท้องถิ่นในแต่ละที่ที่มูโอดทำการสำรวจผ่าน ได้ให้ความช่วยเหลือจัดหาสิ่งจำเป็นรวมถึงพาหนะให้แก่คณะสำรวจของมูโอดตามคำร้องขอ เมื่อบ่อยครั้งเข้า ยิ่งส่งผลให้มูโอดรู้สึกหยิ่งผยองกับการให้เกียรติและการนอบน้อมจากบรรดาผู้นำในแต่ละท้องถิ่นที่ตนทำการสำรวจผ่าน ดังความตอนหนึ่งของมูโอดที่กล่าวว่า “...หากข้าพเจ้าเป็นราชทูตของกษัตริย์ (King's Envoy) คงอดที่จะขบขันเสีมิได้ ที่เห็นบรรดาเหล่าผู้นำในท้องถิ่น ปฏิบัติตามที่คนงานของข้าพเจ้าสั่ง” (Henri Mouhot, 2009, p. 341) ในเกือบทุกครั้งที่คุณสำรวจเข้าไปสำรวจยังเมืองแต่ละเมืองที่คุณสำรวจของตนจะทำการสำรวจและพักผ่อนจะเข้าไปแสดงตนต่อเจ้าเมือง กษัตริย์ รวมถึงเหล่าเชื้อพระวงศ์ผู้มีอำนาจในเมืองนั้น ๆ ก่อน อาทิ มูโอดที่ได้รับการต้อนรับจากเหล่าเชื้อพระวงศ์ชาวลาวอย่างเป็นมิตร ซึ่งธรรมเนียมการเข้าเฝ้าและกระบวนกรติดต่อกษัตริย์และเหล่าขุนนางชั้นสูงอยู่เบื้องหน้าในดินแดนเหล่านี้ แอมอนิเยมองว่าเป็นสิ่งที่ไร้สาระ คล้ายกับจะบ่งบอกแก่ผู้รอเข้าเฝ้าว่าคงมิได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นมากนัก (เอเจียน แอมอนิเย, 2541, น. 28) ซึ่งในส่วนของการเรื่องราวบรรณาการ มูโอดบรรยายว่า เครื่องราชบรรณาการประกอบด้วยทองคำหรือเงินจากหลาย ๆ เมืองทั้งเมืองชัยภูมิและเมืองภูเขียว เป็นจำนวน 8 บาทต่อหัว บ้างก็จ่ายเป็นผ้าไหมที่ซังน้ำหนักร้อยโดยเหล่าข้าราชการชั้นสูง โดยพวกเขา (เหล่าข้าราชการชั้นสูงชาวสยาม) กำหนดเอง (Henri Mouhot, 2009, p. 330)

เมื่อคราวที่เดอ การเน เดินทางสำรวจยังเมืองอุบล คณะสำรวจได้รับการต้อนรับอย่างดีจากเจ้าเมืองอุบล ทั้งสารเชื้อเชิญและของกำนัลจำนวนมาก ทำให้เดอ การเนบันทึกถึงเจ้าเมืองอุบลว่า “...ทั้งหมดนี้ได้แสดงให้เห็นว่าเขา (เจ้าเมืองอุบล) มีแนวคิดบางอย่างที่เป็นไปตามแบบผู้มีอารยะ (Civilization) และพวกเราก็เร่งรัดที่จะเข้าเยี่ยมเยียนตามพิธีรีตองเท่าที่พวกเราจะสามารถกระทำได้...” เมื่อเดอ การเนเดินทางเข้าพบเจ้าเมือง

อุบล ได้บรรยายสภาพตำแหน่งของเจ้าเมืองอุบล ดังความว่า “...ตำแหน่งนี้ดูราวกับตลาดนัด มีกระจุกเงา กองสุ่มกันเป็นกองพะเนิน ผ้ำหลายผืน และพรมแบบยุโรปอีกจำนวนมาก ที่เพิ่งจับจ่ายมาจากกรุงเทพฯ เป็นที่แน่ชัดว่าพวกเขาปรารถนาที่จะตกแต่งประดับประดาเพิ่มความมีสง่าราศี เพื่อต้อนรับงานฉลองพิธีบรมราชาภิเษก ที่ซึ่งพวกเรา (เดอ การ์เนและคณะสำรวจ) จะได้เข้าร่วมงานพิธีนี้ในมิชชันนารี...” นอกจากนี้เดอ การ์เน ยังกล่าวว่า เจ้าเมืองอุบลผู้เป็นที่โปรดปรานของกษัตริย์สยามนั้น มีเชื้อสายจัดอยู่ในกลุ่มราชตระกูลของเจ้าผู้ครองนครเวียงจันทน์ ซึ่งถูกนำมาพวมพิงเคียงคู่อีกที่กรุงเทพฯ นับแต่ช่วงที่กองทัพฝ่ายสยามมีชัยเหนือดินแดนลาว ภายหลังจากนั้นเจ้าเมืององค์นี้ได้สร้างความดีความชอบในช่วงรัชกาลของกษัตริย์สยามองค์นี้ ทางฝ่ายสยามจึงวางตำแหน่งแต่งตั้งให้ขึ้นเป็นเจ้าเมืองอุบล (Louis de Carne', 2000, p. 92-93)

นอกจากในด้านการสำรวจผู้คนในท้องถิ่น พบว่า ผู้คนในท้องถิ่นถูกกลุ่มชนชั้นปกครองของสยามกดขี่มากเสียจนสามารถสังเกตได้จากแวตตาและท่าทางของผู้คนเมื่อเจอคนที่มั่งคั่งดีเหนือกว่า อาทิ มูโอต์กล่าวว่าเกือบทุก ๆ ที่ที่เข้าสำรวจ มิว่าจะเป็น วัดวาอาราม ตลาด หรือสถานที่น่าสนใจอื่น ๆ ผู้คนจะมักจะพากันเงยบงก และชำเลืองตามองห่าง ๆ มูโอต์มองว่าตนถูกปฏิบัติจากผู้คนในท้องถิ่นราวกับเจ้าชายหรือคณะปกครองชั้นสูงอันเป็นไปตามคำสั่งของพระมหากษัตริย์ที่ได้มอบอำนาจให้แก่มูโอต์ ที่สามารถมีอำนาจต่อชีวิตและความตายของเหล่าราษฎรของแผ่นดินนี้ ซึ่งสิ่งที่มูโอต์พบเห็นดังกล่าวได้ทำให้เกิดความรู้สึกสงสารผู้คนในท้องถิ่น ดังความว่า “...เหตุใดข้าพเจ้าถึงมิสามารถยกระดับพวกท่านขึ้นจากการถ่อมตัวอันน่าเสื่อมเสียเช่นนี้ ...” มูโอต์จึงอยากจะเป็นแรงสนับสนุน แม้จะเป็นเพียงน้อยนิด ที่จะแสดงให้เห็นโดยทั่วกันว่าผู้คนเหล่านี้โชคร้ายและน่าเวทนามากเพียงไร แม้กระทั่งผู้หญิงและเด็กก็ยังคงสูบฝืน แต่ถึงกระนั้นมูโอต์ยังคงเห็นสมควรว่า แท้จริงแล้วคนเหล่านี้สมควรถูกเรียกว่า พลเมืองที่แสนโง่เขลา (Henri Mouhot, 2009, p. 105) นอกจากนี้ คณะสำรวจมองว่า การเข้ามาสำรวจของคณะสำรวจชาวฝรั่งเศสในดินแดนอีสานและลาว ได้ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวบางอย่างในท้องถิ่นและแม้กระทั่งทางฝ่ายสยามเอง อาทิ การ์นิเยร์กล่าวถึงคำยืนยันของคณะสำรวจที่ได้สืบหาข้อมูลจากชาวพื้นเมืองตามท้องถิ่นในดินแดนลาวว่า ภารกิจการสำรวจของคณะสำรวจชาวฝรั่งเศสที่มีเกียรติภูมิอันเป็นเลิศอยู่เบื้องหลังนี้ ทุก ๆ ที่ที่คณะสำรวจอย่างกรายออกไป ได้สร้างความหวาดหวั่นอย่างที่สุด เพราะการประกาศถึงการเข้ามาของชาวยุโรป ได้ก่อให้เกิดการปลุกเร้าในดินแดนลาวจนกระทั่งถึงตอนนี้ (Henri Mouhot, 2009, p. 117) อาจกล่าวได้ว่า การสำรวจในด้านการเมืองการปกครอง คือ ส่วนหนึ่งของการพยายามขยายอิทธิพลของฝรั่งเศสในดินแดนแถบนี้ เห็นได้จากการที่การ์นิเยร์กล่าวว่า เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากในการเจรจาต่อรองครั้งแรก (เมื่อ พ.ศ. 2411) เพื่อแสดงถึงอิทธิพลของฝรั่งเศส ที่จะเป็นหูเป็นตาให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ในท้องถิ่นและมอบแนวคิดในเรื่องของบทบาทหน้าที่ที่เหนือกว่าในคาบสมุทรมนี้ ซึ่ง ณ ตอนนี้อาณาจักรแห่งหลวงพระบางคือ ศูนย์กลางของชาวลาวที่มีความสำคัญที่สุดในอินโดจีน สถานที่แห่งนี้มีความปลอดภัยและเป็นศูนย์รวมของทรัพยากรธรรมชาติในการจุนเจือผู้คนทั้งหมดที่ต้องการจะหลีกเลี่ยงจากการกดขี่ตามแบบลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของสยามและพม่า อันเป็นลัทธิการปกครองที่อ่อนแอและถูกรอบงำโดยจีนเมื่อครั้งสมัยก่อนที่เข้ามาจัดวางระบบในดินแดนเหล่านี้ ซึ่งในตอนนี้นการปกครองแบบนี้จำเป็นต้องหมดไปและต้องปราศจากตัวถ่วงดุลยภาพ (Francis Garnier, 1996, p. 294) ฝรั่งเศสจะต้องเข้ามาจัดการภายในดินแดนลาว เฉกเช่นที่เคยจัดการในดินแดนญวนเมื่อครั้งก่อนตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ซึ่งน่าจะ

ดำเนินไปได้ด้วยดีกับผู้ที่มีความฉลาดเฉลียวและสุขภาพอ่อนโยนเหล่านี้ในดินแดนลาว ฝรั่งเศสควรเข้ามาเตรียมการจัดการให้มีเสถียรภาพมากขึ้น และสร้างวิสัยทัศน์ให้เพิ่มมากขึ้นต่อเครือข่ายอาณานิคม มิควรละทิ้งข้อผิดพลาดต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในการเข้าแทนที่ในดินแดนเหล่านี้ หรือหากในวันหนึ่งราชทูตได้เริ่มรู้ระแคะระคายว่า ดินแดนของพวกเขาจะสามารถสร้างผลประโยชน์แก่ฝรั่งเศส ฝรั่งเศสต้องมียุติที่จะทำให้พวกเขา กลับกลายเป็นผู้ปฏิบัติที่วุ่นวายง่ายภายใต้นโยบายทางการเมืองที่จะเป็นตัวแปรในด้านจุดมุ่งหมายของฝรั่งเศส ซึ่งเป็นวิธีที่อาจมีข้อจำกัด (Francis Garnier, 1996, p. 297) เนื่องจากวัตถุประสงค์จากการสำรวจของคณะสำรวจชาวฝรั่งเศสเพื่อยังประโยชน์แก่การขยายอาณานิคมของรัฐบาลฝรั่งเศสนี้ ทำให้ทางฝ่ายสยาม เกิดความพยายามที่จะป้องกันและอ้างอิทธิเหนือดินแดนแถบนี้ อาทิ ฮาร์มานด์กล่าวว่า ข้าหลวงแห่งเมืองอุบลพยายามให้ความช่วยเหลือแก่ฮาร์มานด์ในด้านค่ายที่พักบนภูเขาและจัดหาคนนำทาง รวมถึงผู้ร่วมเดินทางเพื่อไปยังตั้งเกีย โดยคาดหวังค่าตอบแทนด้วยการอ่อนน้อมแล้วข้าเล่าในการที่จะให้ฮาร์มานด์ออกปากเพื่อสัญญาว่าจะจัดทำแผนที่ขนาดใหญ่ของดินแดนลาว ที่รวมถึงบ้านเมืองต่าง ๆ โดยเริ่มจากเมืองจำปาศักดิ์ไปจนถึงกรุงเทพฯ แต่ฮาร์มานด์ได้ยื่นกรานที่จะปฏิเสธในทุกวิถีทาง (Francois Jules Harmand, 1997, p. 22-23) แต่อย่างไรก็ตาม คณะสำรวจของปาวีมองว่า ดินแดนอีสาน คือ ลาวฝั่งตะวันตกและดินแดนลาว (ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง) คือ ลาวฝั่งตะวันออก ที่อยู่ภายใต้การปกครองของสยาม (August Pavie, 1999, p. 596-597) และมีความมุ่งมั่นที่จะผนวกดินแดนลาวเข้าเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส มากกว่าให้ความสนใจบริเวณที่ราบลุ่มกรุงเทพฯ ของสยาม ดังที่ปาวีกล่าวโต้ตอบกับข้าหลวงชาวสยามที่มาเข้าพบเพื่อขอเจรจาด้วย ความว่า “...ข้าพเจ้าคิดเห็นว่า กรุงเทพฯ มิใช่พื้นที่เป้าหมายที่พวกเราจำเป็นต้องเลือก เพื่อเดินทางไปยังที่แห่งนั้นหรือนอกเหนือจากนั้น พวกเราต้องใช้ช้าง แต่พวกท่านมีมี เพื่อเดินทางไปยังเมืองเวียงจันทน์ พวกเราต้องใช้พลพาย ซึ่งพวกเรามีมากยิ่ง ส่วนพวกท่านมิได้มีแม้กระทั่งเรือ...” (August Pavie, 2000, p. 86)

คณะสำรวจต่างมองว่า ส่วนกลางของสยามได้พยายามเข้ามาแทรกแซงและจัดการปกครองในดินแดนอีสานและลาว เพราะต้องการขยายอำนาจรัฐ และกลืนกลายกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอีสานและลาวให้เป็นสยามทั้งหมด การที่ดินแดนแถบนี้ยังคงอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม อาจจะทำปัญหาเกิดเป็นอุปสรรคต่อการขยายอิทธิพลภายในแถบอินโดจีนของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสจะต้องเข้ามาจัดการภายในดินแดนลาว เฉกเช่นที่เคยจัดการในดินแดนญวน และฝรั่งเศสควรเข้ามามีการจัดการและสร้างวิสัยทัศน์ให้เพิ่มมากขึ้นต่อเครือข่ายอาณานิคม

ณ ช่วงเวลาแห่งการสำรวจดังที่กล่าวมานี้ ทักษะที่พบจากรายงานการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสในการออกสำรวจและสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับดินแดนอีสานและลาว ได้แสดงภาพวิถีชีวิตผู้คนในด้านต่าง ๆ รวมถึงสภาพภูมิประเทศและเขตแดน และยังแฝง “ทักษะ” ที่แสดงจุดประสงค์หลักในการสำรวจดินแดนในแถบลุ่มแม่น้ำโขงอยู่ตลอดเส้นทางการสำรวจ ดังเช่นที่ยอร์ช เซเดส์ กล่าวว่า การศึกษาชีวิตทางสังคมของมนุษย์ คือ การศึกษาที่เห็นผลในทางปฏิบัติและในทางการเมืองโดยตรง ซึ่งเป็นผลที่ได้จากการศึกษาและสร้างองค์ความรู้จากการสำรวจศึกษา ซึ่ง “ผลประโยชน์เฉพาะหน้า” คือสาเหตุสำคัญที่จำต้องสำรวจข้อมูล อนุমানในเชิงปริมาณ คาดการณ์ผลที่จะเกิดไว้ล่วงหน้า เพื่อจะได้ดำเนินการอย่างถูกต้อง อาจกล่าวได้

ว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 คือ การวางรากฐานความสนใจใคร่รู้เกี่ยวกับ “ชาติพันธุ์ที่แปลกและแตกต่าง” โดยยังคงเป็นการแยกการแสดงความละเอียดอ่อนทางด้านจิตใจออกจากการสำรวจศึกษาอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ทำให้การแสดงผลและการสื่อสารในแต่ละครั้งจึงเป็นการใช้อย่างแรกเข้าไปแทนที่อย่างหลัง อาทิ ในกรณีของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสซึ่งเป็นเรื่องง่ายหากจะทำการศึกษาวัตถุ แต่ในขณะที่ใช้ “มนุษย” เป็นกรณีสำรวจศึกษานั้น จะเป็นเรื่องยากที่ตัวผู้ศึกษาจะสามารถบันทึกข้อมูลและมีทัศนคติที่เป็นกระจ่าง เป็นกลาง โดยที่จะมีรู้สึกมีอารมณ์ร่วมใด ๆ กับเรื่องที่สำรวจศึกษา ถือเป็นกรสำรวจเพื่อนำข้อมูลมาใช้เป็นผลประโยชน์มากกว่าการสำรวจศึกษาอย่างเป็นภววิสัย หรือในอีกแง่มุมหนึ่ง คือ การหวานพืชเพื่อหวังผลให้เกิดการถกเถียงเพื่อให้นำไปสู่ระบบความคิดของตนที่ได้เสนอไว้ (ยอร์ช เซเดย์, 2542, น. 224-226) ซึ่งทั้งหมดนี้ทำให้วิธีการสำรวจและศึกษาแบบมนุษยศาสตร์กลายเป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งของทฤษฎีทางการเมืองและสังคม กลายเป็นเครื่องมือหรือปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ “การแสวงหา” และการได้รับ “ผลประโยชน์” ตามความมุ่งหวัง

อาจกล่าวได้ว่า นักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาสำรวจดินแดนอีสานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 ต่างสื่อสาร “ทัศนคติ” ของตนออกมาในรูปแบบการจดบันทึกรายงานการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศส โดยให้ข้อมูลและองค์ความรู้ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน แม้ว่าจะเป็นการออกสำรวจคนละช่วงเวลา คือ แสดงภาพว่า บริเวณนี้ (ดินแดนอีสานและลาว) “มีค่า” ผู้คนไร้อารยะ (Civilized) มิได้มีความเจริญเทียบเท่ากับชาวยุโรป แต่มีความสงบ มีมีพิชสงอันใดต่อการขยายอาณานิคมของฝรั่งเศส สยาม คือ อุปสรรคสำคัญในการเข้ายึดครองดินแดนแถบนี้ ซึ่งดินแดนเหล่านี้อยู่ภายใต้การ “กดขี่” และยังคงถูก “ละเลย” จากกลุ่มชนชั้นปกครองของสยาม กลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสมีความเห็นตรงกันว่า ผู้คนในอีสานและลาว คือ กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ที่มีสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และลักษณะทางชาติพันธุ์แตกต่างจากผู้คนชาวสยามที่อาศัยในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ดินแดนในส่วนนี้มิได้มีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับสยาม ถึงแม้ว่าทางฝ่ายสยามจะพยายามอ้างสิทธิเหนือดินแดนอีสานและลาวว่าเป็นเมืองประเทศราชของตนก็ตาม

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ทัศนะที่พบจากรายงานการสำรวจได้แสดงภาพของผู้คนและดินแดนในแถบนี้ว่า ผู้คนในดินแดนอีสานและลาว คือ กลุ่มชาติพันธุ์ลาว มิใช่กลุ่มชาติพันธุ์สยาม เป็นกลุ่มคนที่มีความป่าเถื่อนอยู่มาก บริเวณดินแดนอีสานและลาวต่างเคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของอาณาจักรเขมรโบราณ ก่อนที่สยามจะเข้ามาปกครอง ซึ่งเมืองต่าง ๆ เหล่านี้มิได้มีความเข้มแข็งทางการเมืองมากนัก นักสำรวจต่างให้ข้อมูลและองค์ความรู้ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน แม้ว่าจะเป็นการออกสำรวจคนละช่วงเวลา คือ ต่างแสดงภาพว่า บริเวณนี้ (ดินแดนอีสานและลาว) “มีค่า” ผู้คนไร้อารยะ (Civilized) มิได้มีความเจริญทัดเทียมกับชาวตะวันตก แต่มีความสงบไร้ซึ่งการต่อต้านอันใดที่อาจเป็นภัยต่อการขยายอาณานิคมของฝรั่งเศส ปัญหาและอุปสรรคที่แท้จริงของฝรั่งเศส คือ สยาม เนื่องจากดินแดนเหล่านี้ยังคงอยู่ภายใต้การ “กตขี่” จากกลุ่มชนชั้นปกครองของสยาม กลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสมีความเห็นตรงกันว่า ผู้คนในดินแดนอีสานและลาว คือ กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน มีสภาพวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และลักษณะทางชาติพันธุ์แตกต่างจากผู้คนชาวสยามที่อาศัยในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้กลุ่มนักสำรวจยังมีทัศนะตรงกันว่า ดินแดนอีสานและลาว (บริเวณสองฟากฝั่งลุ่มแม่น้ำโขง) คือ ดินแดนลาว ที่เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของอาณาจักรเขมรโบราณเป็นเวลายาวนานก่อนที่สยามจะเข้ามาครอบครอง ซึ่งสยามได้ทำการครอบครองดินแดนแถบนี้แต่เพียงในนามเท่านั้น เนื่องจากดินแดนในส่วนนี้หาได้มีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับสยาม ถึงแม้ว่าทางฝ่ายสยามจะพยายามอ้างสิทธิเหนือดินแดนอีสานและลาวว่าเป็นเมืองประเทศราชของตนก็ตาม กลุ่มนักสำรวจจึงเห็นพ้องว่า ทางรัฐบาลฝรั่งเศสควรเข้ามาช่วยเหลือและดูแลภายในบริเวณดินแดนแถบนี้ ซึ่งจะนำไปสู่การหาช่องทางในการอ้างสิทธิเข้ายึดครองดินแดนอีสานและลาวจากสยาม

เมื่อสยามเสียดินแดนลาวฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศส ในวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ในปี พ.ศ. 2436 ซึ่งถือเป็นวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ร้ายแรงที่สุดของสยาม นับตั้งแต่เริ่มสมัยรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา และในด้านขอบเขตอำนาจอธิปไตย สยามกลับมีความชัดเจนในด้านขอบเขตอำนาจอธิปไตยเป็นครั้งแรก ความกำกวมของพื้นที่ระหว่างดินแดนอีสานและลาวที่เคยมีค่อย ๆ ลดลงจนกระทั่งมีการทำสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ร.ศ. 122 ในปี พ.ศ. 2446 ที่ส่งผลทำให้ “ลาว” ตกเป็นของฝรั่งเศสและ “อีสาน” ตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของสยามอย่างชัดเจน

อภิปรายผล

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจของกลุ่มนักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่มีต่อดินแดนที่พวกเขาเหล่านี้มิเคยเข้ามาสัมผัสและมิเคยเข้าใจมาก่อน เปรียบเสมือนการสร้างองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้รัฐบาลฝรั่งเศสได้แปรเปลี่ยนองค์ความรู้ที่ได้จากรายงานการสำรวจเหล่านี้ให้กลายเป็นอำนาจ อันส่งผลกระทบต่อดินแดนอีสานและลาว รวมถึงเหตุการณ์ระหว่างสยามกับฝรั่งเศสตั้งที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังพบว่าทัศนะที่เหล่านักสำรวจต่างแสดงภาพที่

ปรากฏทั้ง “ทัศนะเชิงบวกและเชิงลบ” มิว่าจะในด้านวิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา สภาพสังคม จารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรม เศรษฐกิจและการค้า การปกครอง สถาปัตยกรรมศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งทัศนะเชิงบวกและลบที่พบในรายงานการสำรวจของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสทั้งหมดนี้ สามารถกล่าวได้ว่า การออกสำรวจมิได้เป็นการออกสำรวจที่มีจุดประสงค์หลักเดียวคือ เพื่ออำนวยความสะดวกประโยชน์ในด้านการเมืองและการล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสในดินแดนแถบนี้เท่านั้น แต่ยังพบว่าการสำรวจเกี่ยวกับสภาพทั่วไปหลาย ๆ ด้านที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และธรรมชาติวิทยาอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

กล่าวได้ว่ารายงานการสำรวจเป็นการแสดงภาพเชิงลึกของสภาพท้องถิ่นอีสาน ที่หาไม่ได้จากเอกสารทางราชการของไทย อันเป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กับการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของ “ท้องถิ่นอีสาน” มากขึ้น ดังนั้นหากมีการนำผลการวิจัยไปใช้ในการต่อยอดในด้านสภาพท้องถิ่นลาวฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงในช่วงเวลาการออกสำรวจของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสดังกล่าว จะทำให้ทราบความเชื่อมโยงของท้องถิ่นอีสานและลาวผ่านช่วงเวลาที่แม่น้ำโขงยังมีได้กลายเป็น “กำแพง” ทางธรรมชาติที่กั้นขวางผู้คนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงออกจากกัน ภายใต้ नियามของความเป็น “รัฐชาติ” ที่กลุ่มชนชั้นปกครองได้สร้างขึ้นภายหลัง พ.ศ. 2436 เป็นต้นมาจวบจนปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- ไกรฤกษ์ นานา. (2536). หน้าที่หนึ่งในสยาม ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : มติชน
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2555). ประมวลแผนที่ : ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์-การเมืองกบฏท้าวสุรนารีใน
อาเซียน-อุษาคเนย์. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
- พระวิภาควรรณ. (2533). บันทึกการสำรวจและบุกเบิกในแดนสยาม. แปลโดย ร.อ. หลุยส์ สุมาลี วีระวงศ์.
สโมสรนายทหาร กรมแผนที่ทหาร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร
- เอเจียน แอมอนิเย. (2539). บันทึกการเดินทางในลาวภาคหนึ่ง พ.ศ. 2438. แปลโดย ทองสมุทรร โดเร และ
สมหมาย เปรมจิตต์. เชียงใหม่ : โครงการผลิตเอกสารส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทบวงมหาวิทยาลัย
- เอเจียน แอมอนิเย. (2541). บันทึกการเดินทางในลาวภาคสอง พ.ศ. 2440. แปลโดย ทองสมุทรร โดเร และ
สมหมาย เปรมจิตต์. เชียงใหม่ : โครงการผลิตเอกสารส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทบวงมหาวิทยาลัย
- ยอร์ช เซเดย์. (2542). ยอร์ช เซเดส์ กับตะวันออกศึกษา : รวมบทความแปล. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยา
สิรินธร
- Came', Louis de. (2000). Travels on the Mekong Cambodia, Laos and Yunnan. Bangkok :
White Lotus.
- Cupet, Pierre Paul. (1998). Among the tribes of Southern Vietnam and Laos : 'wild' tribes and
French Politics on the Siamese Border (1891). Bangkok : White Lotus
- Cupet, Pierre Paul. (2000). Travels in Laos and Among the Tribes of South East Indochina
Volume 6. Bangkok : White Lotus.
- Delaporte, Louis & Garnier, Francis. (2006). A pictorial Journey on the Old Mekong :
Cambodia, Laos And Yunnan Basin : The Mekong Exploration Commission 1866-1868
– Volume 3. Bangkok : White Lotus.
- Garnier, Francis. (1996). Further Travels on Laos and Yunnan : The Mekong Exploration
Commission 1866-1868 – Volume 2. Bangkok : White Lotus.
- Garnier, Francis. (1996). Travels in Cambodia and Part of Laos : The Mekong Exploration
Commission Report 1866-1868 – Volume 1. Bangkok : White Lotus.
- Harmand, Francois Jules. (1997). Laos and the Hilltribes of Indochina. Bangkok : White
Lotus.
- Lefevre, Emile. (1995). Travels in Laos : the fate of the Sip Song Pana and Muong Sing 1894-
1896. Bangkok : White Lotus.

- Malglaive, Joseph de & Riviere, Armand Joseph. (2000). Travels in Central Vietnam and Laos : the pavie mission Indochina papers 1879-1895 Volume 4. Bangkok : White Lotus.
- Mouhot, Henri. (2009). Travel in Siam, Cambodia, Laos and Annam Volume 1 - Travelogue. Bangkok : White Lotus.
- Mouhot, Henri. (2009). Travel in Siam, Cambodia, Laos and Annam Volume 2 - Natural History Observations. Bangkok : White Lotus.
- Neis, Paul. (1997). Travels in upper Laos and Siam : with an account of the Chinese Haw invasion and Puan resistance. Bangkok : White Lotus.
- Pavie, August. (1999). Atlas of the Pavie Mission Laos, Cambodia, Siam, Yunnan, and Vietnam Volume 2. Bangkok : White Lotus.
- Pavie, August. (1999). Mission Pavie Indo-Chine : 1879-1895 Geographie et voyages Volume 7. Bangkok : White Lotus.
- Pavie, August. (1999). Pavie Mission Exploration Work : Laos, Cambodia, Siam, Yunnan and Vietnam Volume 1. Bangkok : White Lotus.
- Pavie, August. (2000). Travels Reports of the Pavie Mission : Vietnam, Laos, Yunnan and Siam Volume 3. Bangkok : White Lotus.
- Pontalis, Pierre Lefevre. (1995). Travels in Upper Laos and on the Borders of Yunnan and Burma Volume 5. Bangkok : White Lotus.
- Thorel, Louis. (2001). Agriculture and Ethnobotany of the Mekong Basin : The Mekong Exploration Commission 1866-1868 – Volume 4. Bangkok : White Lotus.

ประวัตินักวิจัย

1. ข้อมูลเบื้องต้น

ชื่อ (ไทย) นัชชา สกุล อุ้งเงิน

ชื่อ (อังกฤษ) Nutcha Sukul Uoongoen

เกิดวันที่ 6 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2530 สัญชาติ ไทย ศาสนา พุทธ

ที่อยู่ปัจจุบัน 88 หมู่ 5 บ้านน้ำเที่ยง ตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์

สังกัด/หน่วยงาน สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ที่อยู่หน่วยงาน อาคาร 1 คณะครุศาสตร์ 80 ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 44000

2. ประวัติการศึกษา

วุฒิการศึกษา	สาขา	มหาวิทยาลัย	ปีที่จบการศึกษา
ศศ.ม.	ประวัติศาสตร์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	2558
ศศ.บ.	ประวัติศาสตร์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	2553

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปีที่ทำงาน	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2559-ปัจจุบัน	อาจารย์	สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์

4. ความเชี่ยวชาญ

1. ประวัติศาสตร์อีสานและลาว
2. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
3. เอกสาร,รายงานการสำรวจของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสช่วงพุทธศตวรรษที่ 25

5. ผลงาน

-นัชชา อุ่เงิน และ เจษฎาภรณ์ รันศรี . (2562). สภาพการปกครองของรัฐสยามในดินแดนอีสานและลาวจากทัศนะของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสในพุทธศตวรรษที่ 25. *วารสารครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 16(1) มกราคม-มิถุนายน : 13-20

6. รางวัล

-

7. งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ

-

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY